

**Міністерство освіти і науки
Університет митної справи та фінансів**

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Хрестоматія-практикум

Навчально-методичний посібник

Дніпро

2026

УДК 94:327(100)(075.8)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Університету митної справи та фінансів
(протокол № 4 від 27 вересня 2025 року)*

Рецензенти:

Юлія Запорожченко, доктор історичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів

Елеонора Скиба, доктор філософських наук, професор, професор кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Історія міжнародних відносин: хрестоматія-практикум : навчально-методичний посібник / уклад. : А. Маргулов, І. Єремєєва. Дніпро : УМСФ, 2026. 245 с.

ISBN 978-966-328-225-1

Викладено матеріали з дисципліни “Історія міжнародних відносин”.
Для здобувачів та викладачів закладів вищої освіти.

ISBN 978-966-328-225-1

© А. Маргулов, І. Єремєєва, 2026

© УМСФ, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМА 1. ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА	6
ТЕМА 2. ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В СТАРОДАВНІЙ ТА АНТИЧНИЙ ПЕРІОДИ	10
ТЕМА 3. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ПЕРІОДУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	33
ТЕМА 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ПЕРІОДУ ІСПАНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ ГЕГЕМОНІЇ XVI–XVII ст.	54
ТЕМА 5. ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ XVIII–XIX ст.	74
ТЕМА 6. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ДЕРЖАВ СВІТУ НАПЕРЕДОДНІ ТА В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	121
ТЕМА 7. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В 1918–1939 рр.	144
ТЕМА 8. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ І ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	165
ТЕМА 9. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX – ПОЧАТКУ XXI ст.	209
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	244

ВСТУП

Дисципліна “Історія міжнародних відносин” передбачає ознайомлення з основними тенденціями розвитку міжнародних відносин як суспільно-історичного феномену, від появи перших державних утворень Давнього світу до раннього Нового часу, а також подальшу їх еволюцію через зміну систем міжнародних відносин, починаючи від Вестфальської (1648–1789) і закінчуючи Ялтинсько-Потсдамською (1945–1991). Розвиток міжнародних відносин представлений у широкому історичному контексті, у зв’язку з еволюцією політичної, соціальної, економічної та духовної сфер життя людства. Дисципліна спрямована на формування у здобувача здатності виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, вести фахову дискусію із проблем міжнародних відносин. Дисципліна “Історія міжнародних відносин” включена до циклу професійної підготовки та є обов’язковою. Знання, отримані у межах даної навчальної дисципліни, в процесі навчання будуть використані під час вивчення інших дисциплін фахового спрямування.

Мета навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни “Історія міжнародних відносин” є: ознайомлення з основними тенденціями розвитку міжнародних відносин як суспільно-історичного феномену, від появи перших державних утворень Давнього світу до раннього Нового часу, а також подальшу їх еволюцію через зміну систем, починаючи від Вестфальської (1648–1789) і закінчуючи Ялтинсько-Потсдамською (1945–1991).

Основні цілі дисципліни: формування цілісного уявлення про історію міжнародних відносин через засвоєння знань з історії міжнародних відносин та зовнішньої політики держав; засвоєння понятійно-категоріального апарату науки про міжнародні відносини; формування уявлень про закономірності розвитку історичних типів систем

міжнародних відносин, особливості взаємодії основних учасників міжнародних відносин в окреслений історичний період; здобуття навичок самостійного мислення та аналізу закономірностей розвитку міжнародних відносин та світових політичних процесів; формування навичок самостійної роботи з першоджерелами та науковою літературою.

Завдання навчальної дисципліни

- Ознайомлення з теоретичними основами концепцій розвитку історичних подій.
- Оволодіння практичними навичками використання історичної інформації у контексті сучасного світового устрою.
- Виявлення головних історичних подій міжнародного життя та оцінювання впливу історичних подій на міжнародні відносини.
- Аналіз відносини між основними державами європейського континенту і світу взагалі.
- Орієнтація у зовнішній політиці провідних держав сучасного світу та знання їх впливу на систему міжнародних відносин.

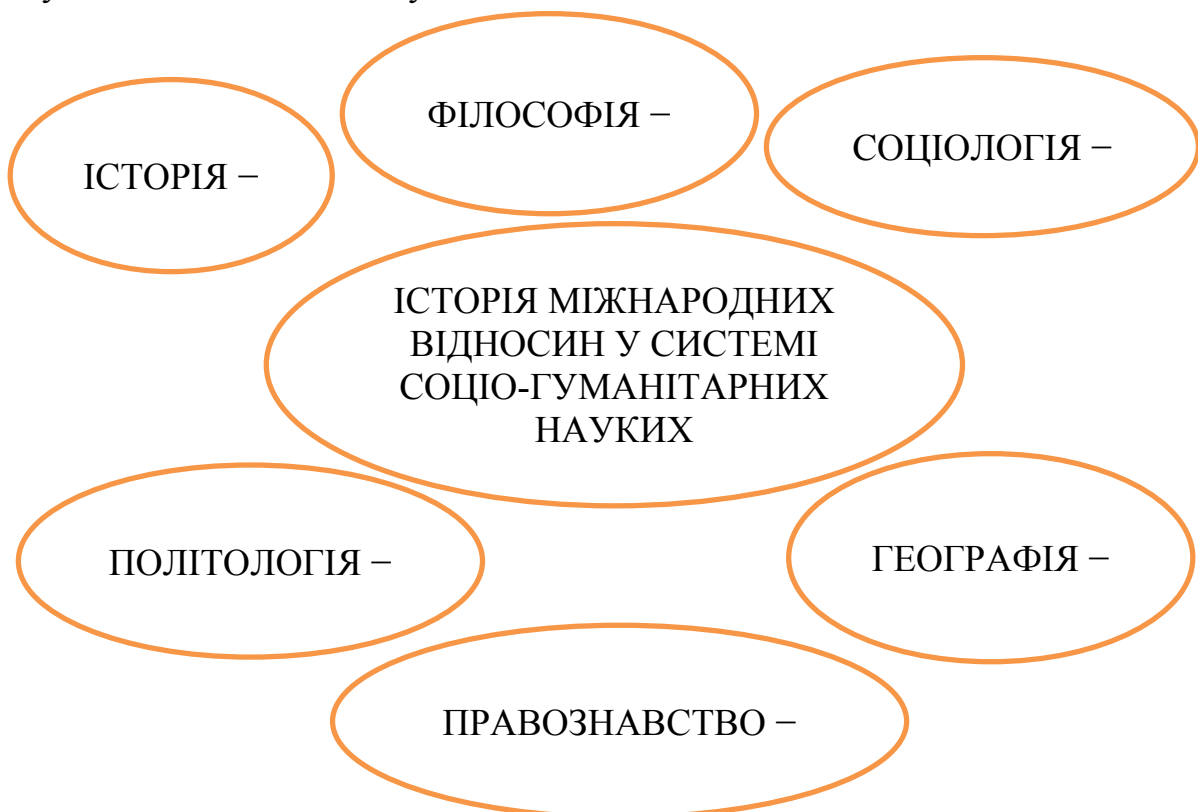
Хрестоматію-практикум з навчальної дисципліни “Історія міжнародних відносин” розраховано на здобувачів спеціальності “СЗ Міжнародні відносини”.

ТЕМА 1. ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Предмет, об'єкт і завдання історії міжнародних відносин. Інтеграційний характер дисципліни “Історія міжнародних відносин”. Місце історії міжнародних відносин у системі наук. Методи історії міжнародних відносин (історичний, логічний, класифікації, хронологічний, порівняльно-історичний, статистичний та ін.). Джерела та історіографія дисципліни “Історія міжнародних відносин”. Визначення поняття “міжнародні відносини”. Види, рівні та стан міжнародних відносин. Поняття “зовнішні політика”. Основні підходи до взаємодії внутрішньої та зовнішньої політики. Поняття “міжнародна система” та її учасники. Методи та засоби здійснення зовнішньої політики. Поняття, форми, методи, засоби та прийоми дипломатії в її історичному розвитку.

Завдання 1

Визначте зв'язок історії міжнародних відносин як науки з іншими науками та заповніть схему.

Завдання 2

Визначте основні історичні події, пов'язані з утворенням систем міжнародних відносин. Заповніть таблицю.

Вестфальська система міжнародних відносин виникла в 1648 р. після закінчення Тридцятирічної війни; їй притаманна ідея “балансу сил”.

Віденська система міжнародних відносин виникла після закінчення Наполеонівських воєн в 1814 р., їй притаманна ідея “європейського концерту”.

Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин стала результатом Першої світової війни.

Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин склалася після Другої світової війни і лягла в основу біполярного світу по лінії протистояння Схід (блок соціалістичних держав) – Захід (капіталістичний світ). Завершилася в 1991 р. з розпадом СРСР і припиненням біполярного протистояння.

Типологія системи	Основні події	Країни, які брали участь у розробці системи	Світові лідери, які брали участь у розробці

Охарактеризуйте такі системи міжнародних відносин:

- 1) система “балансу сил” – це ...
- 2) гнучка біполярна система – це ...
- 3) жорстка біполярна система – це ...
- 4) універсальна система – це ...
- 5) ієрархічна система – це ...
- 6) система одиничного вето – це ...

Завдання 3

Доцільно сформулювати й запропонувати низку загальних правил і закономірностей, які спостерігалися в різних міжнародних системах і, таким чином, можуть бути визначені як узагальнювальні:

1) кожна система міжнародних відносин є історично обумовленим явищем, існування якого реально визнається та усвідомлюється на основі відстеження емпіричних чинників;

2) встановлення нової системи міжнародних відносин необов’язково призводить до руйнування регіональних підсистем, однак імперативно впливає на характер, інтенсивність і параметри зв’язків в ареалах їх поширення;

3) досі доволі не визначеним структурним феноменом залишається явище “міжсистемного переходу” або різна за часовою довжиною та хронологічними межами епоха руйнування попередньої системи та встановлення нової системи;

4) криза міжнародної системи необов’язково призводить до руйнування попередньої системи та встановлення нової. У разі приборкання системоруйнівних імпульсів стабільність системи може бути відновлено, хоча й на іншому рівні. (Найбільш показовий приклад – наполеонівські війни, наслідком яких стало перегрупування владно-силової композиції в межах системи, а також часткове посилення деяких з елементів системи за рахунок послаблення інших);

5) перехід від однієї системи відносин до іншої призводить до неминучої переоцінки ролі та значення (відповідно, до перегляду змісту) основних форм взаємовідносин між її елементами. Це не означає, що встановлення нової системи міжнародних відносин обов'язково призведе до появи нових форм відносин, хоча це й не виключається. Проте це беззастережно означає, що одні форми взаємовідносин (та їхні інституційні прояви) втрачатимуть вагу та першочерговість, а інші, навпаки, набуватимуть нового змісту або більшої інтенсивності;

6) кожній системі міжнародних відносин властивий свій набір регулівних механізмів і пріоритетних правових норм. Під час переходу від ранніх, більш простих і примітивних форм системної взаємодії, до більш складних і розвинутих відбувається вдосконалення та диверсифікація регулівних механізмів;

7) норми міжнародного права так само, як і норми національного права, не є константою. Проте перегляд норм і принципів міжнародного права може відбуватися в інших формах, аніж зміна норм і принципів національного права;

8) кожній системі властивий свій набір політико-ідеологічних понять і дефініцій, які вважаються нормативними формами інтерпретації суб'єктами системи власних прагнень та інтересів.

Надайте власне бачення інтерпретації загальних правил і закономірностей, використовуючи вищезазначені пункти. Формат відповіді – есе, обсяг – до 3 арк.

ТЕМА 2. ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В СТАРОДАВНІЙ ТА АНТИЧНИЙ ПЕРІОДИ

Зародження дипломатії у стародавньому світі. Документи дипломатії Стародавнього Сходу. Телль-Амарнська переписка (XV–XIV ст. до н. е.). Договір єгипетського фараона Рамзеса II з царем хетів Хаттушилем III (1278 р. до н. е.). Міжнародна політика Ассирії в період її переважання (VIII–VII ст. до н. е.). Дипломатія царя Ашурбаніпала (668–626 рр. до н. е.). Дипломат і дипломатія за вченням Ману (I тис. до н. е.).

Міжнародні відносини Стародавньої Греції. Форми міжнародних зв'язків: проксенія, амфіктионії, договори й союзи, посли і посольства. Зародження дипломатії в гомерівській Греції (XII–VIII ст. до н. е.). Міжнародні відносини в класичний період Греції (VIII–IV ст. до н. е.). Проєкт Перикла щодо скликання панеллінського мирного конгресу (448 р. до н. е.). Дипломатична боротьба в епоху Пелопоннеської війни (431–404 рр. до н. е.). Союзна конференція в Спарті (432 р. до н. е.). Система політичного дуалізму Алквіада. Анталкидів мир (387 р. до н. е.). Зовнішня політика Греції в македонсько-елліністичну епоху. Филократів мир (346 р. до н. е.). Дипломатичні листи македонського царя Філіпа II до афінського народу. Коринфський конгрес (338–337 рр. до н. е.).

Загальні риси дипломатії Стародавнього Риму. Римські міжнародні відносини періоду Республіки. Розширення міжнародних зв'язків Риму в III–II ст. до н. е. Дипломатична перемога римлян в Греції. Римська дипломатія в Африці (III ст. до н. е.). Дипломатія римлян в боротьбі з македонським царем Персеєм. Дипломатичні відносини римлян з Єгиптом та Ахейським союзом (II ст. до н. е.). Дипломатія Юлія Цезаря в Галії. Римська політика і дипломатія на Сході в I ст. до н. е. Зв'язки Риму з Китаєм. Союзні договори з варварами (IV–V ст. н. е.).

Союзний договір, укладений між хетським царем Хаттушилем III та єгипетським фараоном Рамзесом II ¹

Договір припинив військові конфлікти між хетами та Єгиптом. Ієрогліфічний текст, висічений на стінах храмів Карнака і Рамсесеума (Фіви). Він є копією перекладу з оригіналу, складеного іншою мовою, швидше за все хетською: вавилонським клинописом, який в ту епоху служив для міжнародного листування. В архіві хетських царів, виявленому в Богазкея, також збереглося кілька фрагментованих копій хетської редакції договору на глиняних табличках.

Текст договору є одним з перших збережених документів подібного роду. Ініціатива укладання належала хетському царю Хаттушилю. Договір став результатом виснажливих війн, що тривали 16 років. Він був укладений на 21-му році правління Рамсеса II (1258 р. до н. е.). Хаттушилем III було надіслано проєкт мирних пропозицій, написаних на срібній табличці. Рамзес на підставі його виробив свій проєкт, який був посланий хетському царю. Сторони домовлялись про взаємну допомогу в утриманні та захисті захоплених ними країни в Азії, обміні політичних втікачів. Договір закріплювався династичним шлюбом між Рамзесом та дочкою хетського царя.

Структура договору складається з трьох частин: вступу або преамбули, основного тексту статей і заключення (звернення до богів, клятв у дотриманні умов договору).

Рік 21, перший місяць зимового часу, день 21, за царя Верхнього і Нижнього Єгипту Усер-Маат-Ра Сотеп-ен-Ра ² сина Ра, Рамеса Меріамон, обдарованого життям навіки століть ...

¹ Історія Стародавнього Сходу. Хрестоматія. Посібник для студентів історичного факультету. О. І. Шама. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. С. 75–77.

² Тронне ім'я Рамзеса II.

Цього дня, коли його величність перебувало в місті Пер Рамзес ³, щоб вшанувати батька свого Амона-Ра, Горахуті, Атума, владику обох земель Геліополя, Амона Рамессейського, Пта Рамессейського і [Сутех] ⁴ великого міццю, сина Нут ⁵, подібно до того, як роблять вони йому вічно у свято хебседа ⁶ вічні роки благоденства і простягають навіки низовини і височини під його сандалі, прийшли ... царський посланник, ... царський посланник ... і посланник країни хетів, щоб доставити срібну табличку, яку послав великий князь країни хетів Хаттушилем до фараону, хай буде він живий, здоровий і неушкоджений, щоб випросити мир від царя Верхнього і Нижнього Єгипту Рамзеса II, обдарованого життям щодня, вічно, навіки, як і батько його Ра.

СТОРОНИ ДОГОВОРУ

Договір, який вчинили на срібній табличці великий князь країни хетів Хаттушиль, могутній син Муршіля могутнього, великого князя країни хеттоз, онук Суппілуліуми [могутнього [великого князя країни хетів], і Рамзес II могутній, великий правитель Єгипту, син Сеті I могутнього, великого правителя Єгипту, онук Рамсеса I могутнього, великого правителя Єгипту – прекрасний договір миру і братерства, що дає мир ... навіки.

ЦІЛІ ДОГОВОРУ

[Вступна частина]

Надалі й до кінця вічності, відповідно до задумів великого правителя Єгипту, так само, як великого князя країни хетів, бог не дасть завдяки договору трапитися ворожнечі між нами.

Хоча за часів Муваталлу ⁷, великого князя країни хетів, мого брата, він воював з [Рамзесом II], великим правителем Єгипту, проте відтепер,

³ Дослівно: “Будинок Рамзесу” – місто, засноване Рамзесом у східній частини Дельти.

⁴ Сутехами єгиптяни називали всі божества, яким вклонялись іноземці.

⁵ Богиня неба, дружина бога землі Геба.

⁶ Свято царського ювілею, вшановувалось за 30 років після вступу фараону на престол.

⁷ Муваталлу – старший брат Хаттусіліса III.

починаючи з цього дня, Хаттушилем, великий князь країни хетів, намітив собі договір, що засновує план, який зробив Ра і який зробив Сутех для землі Єгипту так само, як для країни хетів, щоб не трапилася ворожнеча між нами навіки.

Ось учинений ним, Хаттушилем, великим князем країни хетів, договір разом з Рамзесом II, великим правителем Єгипту, щоб був, починаючи з цього дня, прекрасний мир і прекрасне братство було між нами навіки. І він в братерстві зі мною і в мирі зі мною, а я в братстві з ним і в мирі з ним навіки.

Коли Муваталлу, великий князь країни хетів, мій брат, досяг меж свого спадку (помер) і Хаттушиль став як великий князь країни хетів на трон свого батька, він побажав бути разом з Рамзесом II, великим правителем Єгипту ... в мирі та братерстві, кращому, ніж мир та братерство, які були перш на землі.

ВСТАНОВЛЕННЯ ВІЧНОГО МИРУ

Ось я, великий князь країни хетів, разом з [Рамзесом II], великим правителем Єгипту, [перебуваю] в мирі прекрасному і братерстві чудовому. І діти дітей великого князя країни хетів [будуть] у братстві й мирі разом з дітьми дітей Рамзеса II, великого правителя Єгипту. Вони будуть дотримуватися наших планів братства і наших планів [миру. І земля єгипетська] разом із землею хетською [будуть] в мирі та братерстві, подібно до нас і не буде ворожнечі між ними навіки.

ВЗАЄМНЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ НЕ ВОЮВАТИ

... навіки не вступить великий князь країни хетів на землю єгипетську, щоб захопити майно її, навіки не вступить Рамзес II, великий правитель Єгипту, на землю [хетську, щоб захопити майно] її.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ВЕЛИКОГО КНЯЗЯ КРАЇНИ ХЕТІВ ВИКОНУВАТИ КОЛИШНІ ДОГОВОРИ

Що ж стосується справедливого договору, який був за часів Суппілуліуми, великого князя країни хетів, справедливого договору, який був за часів мого батька Муваталлу, великого князя країни хетів, я дотримуюся його.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ РАМЗЕСА II ВИКОНУВАТИ ЦЕЙ ДОГОВІР

Ось дотримується Рамзес II, великий правитель Єгипту [миру, який] він учинив з нами, починаючи з цього дня. І ми будемо робити згідно із цим справедливим планом.

ВЗАЄМНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ НАДАВАТИ ОДИН ОДНОМУ ВІЙСЬКОВУ ДОПОМОГУ

Якщо прийде інший ворог проти землі Рамзеса II, великого правителя Єгипту, і він пошле до великого князя країни хетів, кажучи: “прийди до мене і дай силу проти нього”, – великий князь країни хетів повинен [прийти до нього]. Великий князь країни хетів вразить його ворогів.

Якщо ж великий князь країни хетів [сам] не прийде, він повинен послати свої війська, свої колісниці, і він вразить його ворогів.

(Судячи зі збережених слів у сильно пошкоджених віршах 17–20, далі йшло зовсім аналогічне зобов'язання Рамсеса II допомагати в подібних же випадках великому князю країни хетів).

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ХЕТСЬКОГО КНЯЗЯ НЕ ПРИЙМАТИ ВТІКАЧІВ З ЄГИПТУ

[Якщо знатна людина втече із землі єгипетської і він прийде в землю] великого князя країни хетів, або городянин або [належний] землі Рамзеса II, великого правителя Єгипту, і вони придуть до великого князя країни хетів – великий князь країни хетів не прийме їх. Великий князь країни хетів відправить їх до Рамзеса II, великого правителя Єгипту, їх владики.

Або якщо одна людина, або дві особи, яких не знають, втечуть у землю країни хетів, щоб стати данниками іншого, – вони не будуть залишені на землі країни хетів та їх доставлять до Рамзеса II, великого правителя Єгипту.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ФАРАОНА НЕ ПРИЙМАТИ ВТІКАЧІВ З КРАЇНИ ХЕТІВ

Якщо втече знатна людина із землі країни хетів, щоб прийти в землю Рамзеса II [великого правителя] Єгипту, або городянин, або з області, яка належить землям країн хетів, і вони придуть до Рамзеса II, великого

правителя Єгипту, Рамзес II, великий правитель Єгипту, не прийме їх. Рамзес II, великий правитель Єгипту, відправить їх до [великого] князя [країни хетів]. Він не залишить їх.

Саме так, якщо одна людина, або дві особи, яких не знають, втечуть у землю єгипетську, щоб стати слугами іншого – Рамзеса II, великий правитель Єгипту не залишить їх: він відправить їх до великого правителя країни хетів.

ЗАГРОЗИ ПОРУШНИКАМ ДОГОВОРУ ТА ОБІЦЯНКИ БОЖОЇ МИЛОСТІ ТИМ, ХТО ЙОГО ДОТРИМУЄТЬСЯ

... Що ж стосується слів, які на цій срібній таблетці, для землі країни хетів і для землі єгипетській, і хто-небудь не остережеться їх – тисяча з богів землі країни хетів, так само як тисяча з богів землі єгипетської – знищать його будинок, його землю, його слуг.

Того ж, хто остережеться слоз, які на цій срібній таблетці, будь вони з країни хетів або з людей Єгипту, і вони не надійдуть всупереч їм, тисяча з богів землі країни хетів, так само як тисяча з богів землі єгипетській, дадуть йому благополуччя і життя разом з його будинком, разом з його [землею], разом з його слугами.

ВИДАЧА ВТІКАЧІВ

Якщо втече з землі єгипетської одна людина, або два або три, щоб піти до великого князя країни хетів, великий князь країни хетів повинен схопити їх і наказати відправити назад до Рамзесу II, великому правителю Єгипту. Що ж стосується людини, яку приведуть до Рамзесу II, великому правителю Єгипту, хай не стягнуть з нього його провини, хай не знищать його будинок, його дружин і його дітей, [нехай не вб'ють його], нехай не зашкодять його очей, його вух, його рота і ніг ... все його.

Саме так же, якщо втече з країни хетів одна людина, або дві, або три і вони прийдуть до Рамзесу II, великому правителю Єгипту, Рамзес II, [великий] правитель [Єгипту], нехай схопить [їх і накаже] відправит до великого князя країни хетів, і нехай великий князь [країни хетів] не

[стягне] з них їх провини, хай не знищить його [будинку], його дружин і його дітей, нехай не вб'є його, нехай не зашкодить його вух, його очей, його рота і ніг, хай не стягне з нього всієї його провини.

ЗАВДАННЯ

Охарактеризуйте договір за такими критеріями:

1. Чому цей договір можна вважати історичним джерелом з історії міжнародних відносин Давнього Сходу?
2. Дайте визначення характеру відносин між країнами.
3. Проведіть паралелі між характером давньосхідної деспотії та самопрезентацією перших осіб держав.
4. Як умови договору характеризують історичну епоху?

Аннали Сінахеріба ⁸

Шестигранна призма, так звана призма Тейлора, датована 691 роком до н. е.; зберігається в Бріанському музеї. Текст “Анналів” написаний злегка ритмізованою прозою на нововавилонському діалекті аккадської мови, але рясніє ассірізмами.

[Я] – Сінахеріб, великий цар, могутній цар, цар населеного світу, цар Ассирії, цар чотирьох сторін світу, премудрий пастир, слухняний великим богам, хранитель істини, люблячий справедливість, творить добро, що приходить на допомогу бідним, який обертався навколо на добро, досконалий герой, могутній самець, перший з усіх правителів, вуздечка, упокорюється норавливих, спопеляючий блискавкою супостатів. Бог Ашшур, Велика гора, дарував мені незрівнянне царювання, і над усіма живуть на окрасу палати, звеличує він свою зброю. Від Верхнього Моря, де захід сонця, до Нижнього моря, де схід сонця, всіх чорноголових схилив

⁸

Історія Стародавнього Сходу ... С. 165–169.

я до моїх стопах, і ворожі правителі налякалися бою зі мною, поселення свої вони покинули і, подібно совам ущелин, самотньо полетіли в місця невідомі. У першій моїй похіді я в околицях Кіша завдав поразки Мардук-Аплана-иддина, царю Кардуніаша, разом з воїнами Еламу, поплічника його. Посеред цієї битви він покинув свій табір, помчав один і врятував своє життя. Колісниці, коней, вози, мулів, все, що в розпалі битви він кинув, захопили руки мої. У його палац, що посеред Вавилону, з радістю я увійшов. Я відчинив його скарбницю, золото, срібло, золоту і срібну начиння, дорогоцінні камені, все, що тільки було, добро і майно численне – важку поклажу, його палацових жінок, вельмож, придворних, співаків, співачок, всіх ремісників – усе, що належить до ужиткові його палацу, я повелів винести і забрав як здобич. Силою бога Ашшура, мого владики, я осадив і взяв 75 могутніх міст, фортець Країни халдеї (халдейські князівства Південної Месопотамії), а також 420 малих міст, що в околицях їх, і видобуток їх добув. Допоміжних воїнів (?), Арамеев, халдеїв, що були в Уруці, Ниппуре, Кіше, Хурсагкаламме (передмістя Кіша з храмом богині Іштар), Куті, Сиппаре і в містечках малих, тих, на кого була вина, я наказав вивести і приєднав до видобутку. Під час мого повернення [арамейські племена], непокірні мені, я захопив. 208 тисяч чоловік від малого до великого, чоловіків і жінок, коней, мулів, ослів, верблюдів, велика і дрібна худоба без числа – знатний видобуток – я повів в Ассирію.

Під час мого походу від Набу-бел-шумате, правителя міста Харарате (місто на кордоні з Еламом), золото, срібло, великі колоди дорогоцінного дерева, ослів, верблюдів, велика і дрібна худоба – дар його чималий – я прийняв. Воїнів міста Хірімме (так само місто на кордоні з Еламом), підступного супостата, зброєю я побив, нікого не залишив, трупи їх на кілках я розвісив, навколо міста велів поставити. Область цю я заселив наново. Десять баранів, десять Іммера вина, двадцять Іммера фініків – найкраще у неї, як данину богам Ассирії, владикам моїм, я встановив навічно.

У другому поході моєму бог Ашшур, мій владика, надихнув мене, і на країну касситов і країну ясубігалайцев (в гори Загроса), які здавна царям, батькам моїм, коритися, я рушив. Високі гори, важкі плоскогір'я я проїхав верхи, а колісницю, моє підніжжя, велів нести на плечах. Тіснини я подолав пішки, подібно туру. Місто Біт-Кіламзах, місто Хардішпі, місто Біт-Кубатті – міста їх, фортеці могутні, я осадив і взяв. Людей, коней, мулів, ослів, велику і дрібну худобу з них я вивів і приєднав до видобутку. А міста їх малі, яким і рахунки немає, я зруйнував, зніс, звернув на руїни. Намети і намети, житла їх, я спалив вогнем, зрадив полум'я. Потім я повернувся і це місто Біт-Кіламзах перетворив в фортецю. Більше, ніж раніше, я зміцнив його стіни. Людей різних країн, видобуток рук моїх, в ньому я поселив. Людей країни касситов і країни ясубігалайцев, що перед зброєю моїм втекли, з гір я велів вивести і в місті Хардішпі і місті Біт-Кубатті, поселив їх. Я вважав їх, про стелі я подбав. Перемогу, здобуту моїми руками, яку над ними я здобув, на ній я відав накреслити і посеред міста її поставити. Я повернув перед мого ярма і відправився в шлях в країну Елліпі. Переді мною – Іспабара, цар їх. Міста свої могутні, скарбницю свою він покинув і далеко втік. Всю цю велику країну я поруйнував, подібно урагану. Місто Марубішті і місто Аккудду, його резиденції, разом з 34 містами малими, що в околицях їх, я взяв в облогу, взяв, зруйнував, зніс, вогнем спалив. Людей від малого до великого, чоловіків і жінок, коней, мулів, ослів, верблюдів, велика і дрібна худоба без ліку я захопив. До небуття я довів його і зменшив його країну. Місто Ціцірту, місто Куммаххум, міста могутні, разом з малими містами округи їх, країну Біт-Барру (касситская область на північно-західних рубежах Еламу) і всю область цілком від країни його я відрізав і приєднав до меж Ассирії. Я перетворив місто Елензаш в столицю і фортеця цій галузі, ім'я його колишнє я змінив, містом Кар-Сінахеріб (фортеця Сінахеріба) я назвав його, людей країн, видобуток рук моїх, в ньому я поселив. Рук мого

вельможі, намісника Хархара, я довірив все це і збільшив країну. При вертатимусь у далеких мідян, про які ніхто з Царів, батьків моїх, не чув, багату данину я прийняв, я пригнув їх під ярмо мого панування. У третьому моєму поході я рушив на країну Хатти (в Сирію). Лули, царя Сидону, ниспровергли грізні саява моєї пишноти, в далечінь посеред моря він втік і згинув навіки. Сидон великий, Сидон малий, міста Біт-Зітте (фінікійський місто близько Сидону, суч. Зета), Царіпту (фінікійський місто), Махаяліба (місто поблизу Сидону), Унту, Акзібі, Акку (суч. Акра), міста його могутні, зміцнення в місцях пасовищ і водопоїв, оплоти його, поруйнував блиск зброї бога Ашшура, мого владики, і вони схилилися до ніг моїм. Туба'алума на троні царському я посадив і данину, подати пануванню моєму, наклав на нього. Що стосується Мінхіму самрімурунайца, Туба'алума, сидонца, Абділіті, арудайца, Урумількі, гублайца, Метінті, ашдодца, Пудуеля, Аммонітянин, Каммусунатбі, Моавітянин, Айяраму, Едом, царів Амурру, то всі вони підношення свої, дари знатні перед мене принесли і поцілував ноги свої. А Цідкію, царя Аскалона, що ні схилився під ярмо моє, богів будинку батька його, його самого, його дружину, синів, дочок, братів родичів я забрав і переселив до Ассирії. Шаррулударі, сина Рукібіті, колишнього їх царя, я поставив над народом Аскалона і принесення данини, союзницького дару моєму величі, наклав на нього, і він жив ярмо моє. Під час мого походу міста Біт-Даганом (філістимлянське місто поблизу Яффи), ЯПВУ (місто в Палестині), Банайа-барка (місто поблизу Аскалона), Азуз (місто недалеко від Яффи) – міста Цідкію, що мені до ніг часом не схилилися, я осадив, взяв, захопив добро їх. А у намісників, князів і людей міста Екрона, які Паді, їх царя, який приніс союзницьку присягу країні Ашшур, кинули в залізні кайдани і видали його Хізкі, іудеєві, поступово вороже і грішно, налякалися серця їх. Царів Єгипту, лучників, колесничих, кіннотників царя Ефіопії – сили незліченні – закликали вони проти мене, й ті пішли їм на допомогу. В

околицях міста Альтакку (місто в Південній Палестині поблизу Екрона) переді мною ряди їх були збудовані, і вони точили свою зброю. Могутністю Ашшура, мого владика, я воював з ними і завдав їм поразки. Колісничних і воїнів царя єгипетського і колесничих царя ефіопського живцем в розпалі битви захопили руки мої. Міста Альтакку і Тамну я осадив, взяв, захопив їх добро. Я підступив до Екрона, правителів і князів, які згрішили, я вбив і трупи їх повісив на кілках навколо міста. Синів міста, які вчинили злочин і злочин, зарахував до полону. Залишки їх, що не несуть на собі гріха і злочину тих, хто винен, я велів пощадити. Паді, їх царя, з Єрусалиму я вивів і на трон панування над ними посадив і данина моєму пануванню наклав на нього. А Хізкі-іудея, яка не схилювався під моє ярмо – 45 міст його великих, фортеці та малі поселення їх околиць, яким нема числа, просуванням насипів і наближенням таранів, атакою піхоти і штурмових драбин я осадив, взяв 200 150 чоловік, від малого до великого, чоловіків і жінок, коней, мулів, ослів, верблюдів, велика і дрібна худоба без числа з них я вивів і зарахував до полону. Самого ж його, як птаха в клітці, в Єрусалимі, його царському місті, я замкнув. Зміцнення проти нього я спорудив, вихід з воріт його міста зробив йому забороненим. Міста його, які я захопив, відділив я від його країни і Метінті, царю Ашдода, Паді, царю Екрона, і Циллі-Белу, царю Гази, віддав і зменшив його країну. До сплати колишньої данини щорічну подати їх, союзницький дар моєму пануванню, я додав і наклав на них. Він же, Хезкія - жахливі блиски мого панування ниспровергли його, н допоміжних воїнів (?) І війська його кращі, які для зміцнення Єрусалиму, його царської міста, він зібрав, і вони захотіли світу. Разом з 30 талантами золота, 800 талантами добірного срібла, сурмою, великими прикрасами з каменю, ложами зі слонової кістки, високими тронами зі слонової кістки, шкірами слонів, слоновою кісткою, ебеновим деревом, самшиту – всім, що є, знатним багатством, також і дочок його, наложниць його палацу, співаків і співачок до Ніневії,

мою столицю, за мною він надіслав, і для сплати данини і виконання служби направив свого гінця. У четвертому моєму поході бог Ашшур, владики мій, надихнув мене, і війська свої численні я скликав. На країну Біт-Якін йти я повелів. Під час мого походу я завдав поразки Шузубу-Халдею (Мушезіб-Мардук, вождь халдейського племені Біт-Даккурі, вавилонський цар з 693 по 689 р. до н.е.; Шузубу презирливо-зменшувальна форма його імені), що живе серед боліт в місті Біттуту (місто в області Біт-Якін). Сам же він – жах мого бою обрушився на нього, здригнулося його серці, як у болотної рисі, самотньо він втік, і не було знайдено його місцеперебування. Перед ярма мого я повернув і відправився в шлях на країну Біт-Якін. Він же, Мардук-Аплана-иддин, якому, йдучи в третій похід, я завдав поразки і розсіяв сили його, злякався грому мого могутнього зброї і настання моєї жахливої битви. Він зібрав всіх богів своєї країни з їхніх помешкань, занурив їх на кораблі і, немов птах, полетів в місто Нагіте-ранки (еламський гордий в дельтах річок Керхе і Карун), що посеред моря. Братів його, насіння його батьківської хати, яких він залишив на березі моря, разом із залишками людей країни його, з Біт-Якнна, що серед боліт і очеретяних заростей, я вивів їх і до полону зарахував. Я повернув і міста його взяв, зруйнував, звернув на руїни. На союзника його, царя Еламу, я пролив гіркоту. При вертатимусь Ашшур-надин-шуми, первородного сина, сина моїх стегон, я посадив на трон панування і великі країни Шумер і Аккад змусив дивитися в обличчя його. У п'ятому моєму поході жителі міста Тумуррі, міста Шаруме, міста Езама, міста Кібшу, міста Хальгідда, міста Куа, міста Кана (цей похід був спрямований на північний захід від Ассирії, по східному березі Тигра), чиї оселі, подібно гнізда орла, першою серед птахів, влаштовані були на вершині гори Ніпур (гора на північний захід від Ассирії, суч. Джуді-даг), гори неприступною, що не схилилися під моє ярмо. Я розбив бойової табір біля підніжжя гори Ніпур і з добірними воїнами моєї гвардії і нещадними

воїнами моїми я, немов тур могутній, на чолі їх став. Ущелини, водоспади, круті обриви гір на ношах я подолав, місця, важкі для носилок, я пройшов пішки, подібно гірському козлу, по високих вершин і хребтів їх. Там, де втомлювалися коліна мої, я сідав на гірське каміння і пив воду з бурдюка заради втамування спраги. Я переслідував їх на вершинах гір і завдав їм поразки. Міста їх я захопив, забрав сповнений, зруйнував, поламав, спалив. Я повернув перед мого ярма і виступив у похід протів Манійі, царя міста Уккі, непокірного мідяніна. Дороги не перевірені, стежки круті, що на горах неприступних, до мене не проходив ніхто з колишніх царів. Біля підніжжя гори Анара і гори УППА, гір могутніх я розбив табір і сам я на носилках разом з воїнами моїми чудовими в вузькі їх проходи насилу увійшов, видерся на неприступні гірські скелі. А він, маній, пил від ніг воїнів моїх побачив, і Укку, його царське місто, він покинув, в далечінь втік. Укку я осадив, взяв, захопив повний, все, що було, добро і майно, скарби палацу з нього я виніс, зарахував до полону і забрав 33 міста на краю області. Людей, коней, велику і дрібну худобу з них я забрав, а міста спалив, зруйнував, вогню зрадив.

У шостому моєму поході залишки людей країни Біт-Якін, які перед моїм зброєю могутнім, як дикі осли, бігли, зібрали всіх богів їх країни в їхніх поселеннях, море велике, що на сході перепливли і в місті Нагіте, що в країні Елам, влаштували своє житло. На кораблях країни Хатт (Сінахеріб побудував флот за допомогою фінікійців і, можливо, греків) я воістину перетнув море і захопив місто Нагіту-дібіна разом з країною Хільмі, місто Біллату і країну Хупапану (області на північному березі Перської затоки), область Еламу. Людей країни Біт-Якін, разом з їхніми богами, і людей царя Еламу я полонив, не залишив жодного втікача. Я посадив їх на кораблі, переправив на цей берег і відправив до Ассирії. Міста, що в цій місцевості, я зруйнував, знищив, спалив, звернув в пагорби і руїни. При вертатимусь в відкритому бою я завдав поразки Шузубу (мається на увазі Нергал-ушезіб,

який захопив владу в Вавилоні в 694–693 р. до н. е.), Вавилонянина, який під час заколоту в країні присвоїв собі панування над Шумером і Аккад, живцем захопив я його в свої руки. Я кинув його в залізні кайдани і колодки і відправив його в Ассирію. Царю Еламу, який звернувся на його бік і прийшов йому на допомогу, я завдав поразки, розвіяв його силу, розбив його військо. У сьомому моєму поході бог Ашшур, владика мій, надихнув мене, і на країну Елам воістину я пішов. Місто Біт-Хаїров (місто в Вавилонії на кордоні з Еламом) і місто Раза (авілонський місто поблизу кордону з Еламом), міста, що на кордоні Ассирії, які за часів мого батька еламити відняли силою, протягом мого походу я взяв, захопив повний їх. Я ввів в них добірних воїнів моїх, повернув їх у межі Ассирії і довірив їх в руки правителя фортеці Дер. (Перерахування міст.) 34 міста могутніх, разом з незліченними поселеннями їх околиць я осадив, взяв, захопив повний, зруйнував, знищив, спалив. Димом пожеж їх, немов грозовою хмарою, я покрити лик широких небес. Почув-таки він про захоплення міст своїх, Елам кудуру-Наххунте (цар Еламу), і напав па нього жах. Решта свої міста він перетворив на фортеці. Сам же він Мадакту (еламський місто на захід від Суз), свою резиденцію, покинув і рушив до міста Хаїдала (на схід від Суз), що лежить серед далеких гір. Я звелів йти на Мадакту, його царське місто. В місяці тамхірі (місяць тамхірі, можливо, відповідав місяця Тебета авілонського календаря) настав великий холод, численні хмари проливали дощі. Я злякався дощу і снігу, крутизни гір, повернув перед мого ярма і відправився до Ніневії. У ті ж дні, за велінням Ашшура, мого владика, кудуру-Наххунте, цар Еламу, не минуло й трьох місяців – в день, для нього нещасний, раптово помер. Після нього Умманменану (еламський цар Хумпаннімена (692–688 р. до н. е.), Який не має ні розуму, ні розсудливості, сів на трон його. У восьмому моєму поході, після того як Шузубу збунтувався, авілоняни, злісні демони, ворота міста замкнули, вирішилося серце їх на звершення битви. Шузубу-офіціант, нікчемний чоловічок, позбавлений чоловічої сили, раб, що дивиться в обличчя наміснику Лахірі, Арам пропащий і побіжний, кровопивця, грабіжник – до

нього-то вони збиралися, в болота спустилися, влаштували бунт. Я оточив його з усіх боків і душу його стис. Перед лицем страху і голоду він втік в Елам. Оскільки договір і злочин на ньому були, з Еламу оп поспішив і прибув до Вавилону. вавилоняни, на лихо, на трон його помістили, вручили йому влада над Шумером і Аккад. вони відкрили скарбницю Есагілі золото і срібло бога Бела і богині Царпанит, добро їх храмів вони винесли й Умманменану, царю Еламу, який не має ні розуму, ні розсудливості, принесли підношення: “Збери своє військо, склич свій табір, поспішає до Вавилону, встань поруч з нами, надія наша – воістину ти!” Він же, Елам, що не згадав у своєму серці про те, що в колишньому моєму поході на Елам я взяв і звернув на руїни його міста. Підношення він прийняв, зібрав своє військо, свої табір, колісниці, візки зібрав, коней і мулів запряг в упряж. (Перерахування багатьох країн і народів.) Союз великий склали з ним, у більшості своїй в Аккад вони рушили, до Вавилону прийшли, з’єдналися з Шузубу-офіціантом, царем Вавилона, і об’єднали свої війська. Як згряя численної сарани на початку року, всі разом для битви піднялися вони на мене. Пил від ніг їх, немов грозова хмара в зимові холоди, закриває великі небеса. Переді мною в місті Халуле (вавилонський місто), що на березі Тигра, збудували вони ряди, перегородили мені водопій і нагострили свою зброю. Я ж благав до Ашшура, Сину, Шамашу, Белу, Набу, Нергалу, Іштар ніневійской, Іштар Арбельское – богам, помічникам моїм, про подоланні ворогів могутніх, і молитву мою негайно вони почули і прийшли до мене на допомогу.

ЗАВДАННЯ

1. Надайте характеристику міжнародного позиціювання Ассирії у регіоні, спираючись на текст документа “Аннали Сінахеріба”.
2. Презентуйте структуру внутрішньополітичних відносин усередині держави, спираючись на текст документа “Аннали Сінахеріба”.
3. Визначте характер міжнародних відносин зазначеного періоду.

З анналів Ашшурбаніпала⁹

Перший мій похід на Маган і Мелухху¹⁰ воістину я пішов Тарку¹¹, цар Єгипту і Ефіопії, якому Ашшурахіддін, батько, мій творець, завдав поразки, опанувавши його країною, – цей-то Тарко забув силу Ашшура і Іштар, великих богів, моїх владик, і поклався на власну силу. Проти царів і наглядачів, яких призначив в Єгипті батько, мій творець, він пішов, щоб вбивати, грабувати і [щоб] відняти Єгипет. Він увійшов в Мемфіс, місто, який батько, мій творець, завоював і приєднав до меж Ассирії. Скороход прибув до Ніневії і повідомив мені. Через цих справ серце моє розлючений, розпалила моя печінка. Підняв я руки, благав до Ашшура і до Іштар ассирійської. Зібрав я мої славні війська, які вручили мені Ашшур і Іштар, і направив шлях на Єгипет і Ефіопію. Під час мого походу 22 царя, раба, підлеглих мені на березі моря, серед моря і на суші, принесли мені свої тяжкі жертви та поцілував мої ноги. Цих царів з їх військами і кораблями по морю і по суші разом з моїми воїнами я послав шляхом і дорогий. На нагальну підмогу царям і намісникам, які в Єгипті були підлеглими мені рабами, я швидко погнався і дійшов до Карбаніту¹².

Тарко, цар Єгипту і Ефіопії, почувши про наближення мого походу, зібрав своїх бійців на бій, на битву і бій. За допомогою Ашшура, Бела і Набу, великих богів, моїх владик, що йдуть на моєму боці, в битві в широкому полі я завдав поразки його воїнам. Тарко в Мемфісі почув про поразку своїх воїнів, сяйво Ашура і Іштар охопило його, і він збожеволів; блиск царственности моєї покрив його, якою прикрасили мене боги небес і землі. Мемфіс він покинув і для спасіння душі своєї втік до Фіви. Той місто я взяв, ввів в нього моїх воїнів і поселив там.

(Слід довгий список правителів окремих міст Єгипту.)

⁹ Історія Стародавнього Сходу. Хрестоматія... С. 169–172.

¹⁰ Назва територій північної Аравії.

¹¹ Тахарка – третій цар XXV (Ефіопської) династії.

¹² Місто в Єгипті.

Цих царів, намісників і наглядачів, яких в Єгипті призначив батько, мій творець, і які перед настанням Тарко залишили свої посади і розсіялися в степу (буквально: наповнили степ), я повернув і призначив на їх місця по їхнім посадам. Єгипет і Ефіопію, які завоював батько, мій творець, я заново взяв. Я підсилив охоронну службу більш колишнього і уклав договори. З великою здобиччю і багатьма полоненими я повернувся до Ніневії.

Потім ці царі, все, кого я призначив, згрішили проти присяги мені, що не дотримали клятви великих богів, забули добро, що я їм зробив, і серце їх замислив лихе. Вони говорили підступні мови, порадили собі згубну раду: “Тарко з Єгипту виженуть – а що до нас, то як нам всидіти?”. До Тарко, царю Ефіопії, вони послали своїх гінців для принесення присяги і [укладення] дружби: “Нехай між нами установиться дружество, і нехай ми будемо один з одним в згоді; країну поділимо між собою, і нехай не буде серед нас іншого владика”. Проти воїнів Ассирії, військ мого величності, які я поставив для військового союзу з ними, вони шукали [зробити] злу справу. Мої довірені люди почули ці слова, перехопили їх гінців з посланнями і зв’язали їх по руках і ногах залізними узами і залізними кайданами. Клятва Ашшуром, царем богів, спіткала їх, бо вони згрішили проти присяги; великі боги стягнули в руках їх добро, – бо я робив їм благо. А людей Саиса, Мендеса, Таніса (?) та інших міст, всіх, хто були з ними і задумували зле, від малого до великого вони повалили зброєю, не залишили з них жодної людини; тіла їх вони повісили на стовпи, здерли з них шкіру, покрили [нею] стіну міста. Цих царів, які шукали [зробити] зле проти воїнів Ассирії, вони прислали живими до мене в Ніневії. З них я поміловал Ніку і оживив його душу; я збільшив клятви більше про минуле, і уклав з ним [клятву]. Я одягнув його в строкатий одяг, наклав на нього золотий ланцюг (?), Ознака царственности, золотими кільцями унизаними його ..., дав йому залізний поясний кинджал із золотою оправою, написавши на ньому моє ім’я; колісниці, коней, мулів для їзди його величності я подарував йому, моїх довірених осіб, намісників для військового союзу з ним я послав з ним разом. Туди, куди батько, мій

творець, призначив його на царство в Саисе, я повернув його на місце; а Набушезібанні, його сина, я призначив в Атрібіс. Я зробив йому більше добра і ласки, ніж батько, мій творець.

Тарко там, куди він втік, жах від зброї Ашшура, мого владика, охопив його, і він помер (дослівно: пішов долею своєї ночі). Потім Ташдамане, син Шабаку, сів на престол його царства. Фіви і Геліополь він зробив своєю опорою, зібрав свої військові сили. Щоб битися з моїми воїнами, синами Ассирії, що були в Мемфісі, він зібрав свої бойові загони. Цих людей вона замкнув і захопив їх виходи. Швидкий посланець прийшов в Ніневії і сказав мені [про це].

У другому моєму поході я направив шлях свій на Єгипет і Ефіопію. Ташдамане, почувши про рух мого походу – що я вступив в межі Єгипту, – залишив Мемфіс і для спасіння душі своєї втік до Фіви. Царі, намісники і наглядачі, яких я поставив в Єгипті, прийшли до мене і поцілував мої ноги. Слідом за Ташдамане я направив шлях; він побачив наступ моєю сильною битви, покинув Фіви і втік до Кіпкіпі. Те місто (тобто Фіви) цілком за допомогою Ашшура і Іштар захопили мої руки. Срібло, золото, добірні каміння, всяке багатство палацу його, строкаті і полотняні одягу, великих коней, людей – чоловіків і жінок, – 2 високих обеліска, зробив з чистого золотого сплава вагою в 2500 талантов ¹³, які стояли біля воріт храму, я вирвав з їх місць і [все це] взяв до Ассирії. Я полонив багатьох полонених без ліку з Фів, зробив гірким Єгипту і Ефіопії моя зброя і затвердив [свою] перемогу. З повними руками я благополучно повернувся Ніневії, великого міста мого панування.

Третій мій похід я воістину пішов на Баала, царя Тіра живе серед моря, що не дотримувався наказів моєї царственности, що не слухав слів моїх уст. Я спорудив проти нього укріплення, захопив його шляху на морі і на суші, стис, вкоротив їх дихання, схилив їх під моє ярмо. Свою рідну дочку і дочок своїх братів він послав до мене в наложниці. Яхімілька, свого сина, який ніколи не переправлявся через море, він надіслав

¹³ 75 тон.

одночасно для несення моєї служби. Я прийняв у нього його дочка і дочок його братів з багатим приданим; я помилював його і його рідного сина повернув і віддав йому.

Якінлу, цар Арвада, що жив серед моря, що не схилявся перед царями, моїми батьками, схилювався під моє ярмо; дочка свою з багатим приданим він надіслав мені в наложниці до Ніневії і поцілував мої ноги.

Мугаллу, цар Табала, який проти царів, батьків моїх, говорив обурливі мови, свою рідну дочку з багатим приданим надіслав мені в наложниці до Ніневії і поцілував мої ноги. Я призначив на Мугаллу щорічну данину кіньми.

Сандашарме кілікійській, що не схилявся перед царями, моїми батьками, які не волочили їх ярма, свою рідну дочку з багатим приданим надіслав мені в наложниці до Ніневії і поцілував мої ноги. Потім син його сіл на престол його, про злом справі, яке проти батька його на мою благодення зробили боги, мої помічники, він [написав мені і] прислав зі своїм молодиком і обійняв ноги моєї царственности. “Ти – цар, якого відають боги! Батька мого ти прокляв, і йому учинилося зло; мене, раба, господи одного тебе, благослови, і нехай я буду тягнути твоє ярмо!”.

ЗАВДАННЯ

1. Визначте характер зовнішньополітичної діяльності Ашшурбаніпала, спираючись на документ.

2. Презентуйте способи утворення коаліцій проти асирійського панування.

3. Дайте відповідь на питання: чому головним “аргументом” міжнародних відносин на даному історичному етапі було використання військової сили.

4. Зробіть психологічний портрет Ашшурбаніпала за такими характеристиками: статус у рольовому поведженні та системі спілкування, характер та способи прийняття рішень, конкретність вчинків, самопозиціонування.

(Diodorus Siculus. Diodorus of Sicily in Twelve Volumes

with an English Translation by C. H. Oldfather. Vol. 4–8. Cambridge, Mass. :
Harvard University Press ; London : William Heinemann, Ltd. 1989).

When Pedieus was archon in Athens, the Romans elected as consuls Marcus Valerius Lactuca and Spurius Verginius Tricostus. In this year Cimon, the general of the Athenians, being master of the sea, subdued the cities of Cyprus. And since a large Persian garrison was there in Salamis and the city was filled with missiles and arms of every description, and of grain and supplies of every other kind, he decided that it would be to his advantage to reduce it by siege. For Cimon reasoned that this would be the easiest way for him not only to become master of all Cyprus but also to confound the Persians, since their being unable to come to the aid of the Salaminians, because the Athenians were masters of the sea, and their having left their allies in the lurch would cause them to be despised, and that, in a word, the entire war would be decided if all Cyprus were reduced by arms. And that is what actually happened. The Athenians began the siege of Salamis and were making daily assaults, but the soldiers in the city, supplied as they were with missiles and matériel, were with ease warding off the besiegers from the walls. Artaxerxes the king, however, when he learned of the reverses his forces had suffered at Cyprus, took counsel on the war with his friends and decided that it was to his advantage to conclude a peace with the Greeks. Accordingly he dispatched to the generals in Cyprus and to the satraps the written terms on which they were permitted to come to a settlement with the Greeks. Consequently Artabazus and Megabyzus sent ambassadors to Athens to discuss a settlement. The Athenians were

favourable and dispatched ambassadors plenipotentiary, the leader of whom was Callias the son of Hipponicus; and so the Athenians and their allies concluded with the Persians a treaty of peace, the principal terms of which run as follows: All the Greek cities of Asia are to live under laws of their own making; the satraps of the Persians are not to come nearer to the sea than a three days' journey and no Persian warship is to sail inside of Phaselis ¹⁵ or the Cyanean Rocks ¹⁶; and if these terms are observed by the king and his generals, the Athenians are not to send troops into the territory over which the king is ruler ¹⁷. After the treaty had been solemnly concluded, the Athenians withdrew their armaments from Cyprus, having won a brilliant victory and concluded most noteworthy terms of peace. And it so happened that Cimon died of an illness during his stay in Cyprus.

ЗАВДАННЯ

1. Графічно позначте позитивні й негативні наслідки підписання миру для двох сторін.
2. Надайте перспективне бачення закріплення сфери впливу афінян на грецькі міста, які розташовувались на узбережжі Малої Азії.
3. Чому Каллієв мир стає перемогою перської дипломатії?

Перетворення Афіньського морського союзу на державу ¹⁸

(Фукидід. "Історія Пелопоннеської війни", I, 97–99).

The English works of Thomas Hobbes of Malmesbury. Thucydides.

Thomas Hobbes (translator). London. Bohn, 1843.

¹⁵ A city of Lycia on the Pamphylian Gulf.

¹⁶ At the entrance to the Black Sea at Byzantium.

¹⁷ There was a cessation of hostilities at this time between Athens and Persia; but the specific terms of the treaty, as they are stated here and in fourth-century orators, are clearly false. See Walker in Camb. Anc. Hist. 5. P. 87–88, 469–471.

¹⁸

Now using their authority at first in such manner as that the confederates lived under their own laws and were admitted to common council, by [the] war and administration of the common affairs of Greece from the Persian war to this, what against the barbarians, what against their own innovating confederates, and what against such of the Peloponnesians as chanced always in every war to fall in, they effected those great matters following. Which also I have therefore written both because this place hath been pretermitted by all that have written before me (for they have either compiled the Grecian acts before the invasion of the Persians or that invasion only, of which number is Hellanicus, who hath also touched them in his Attic history, but briefly and without exact mention of the times), and also because they carry with them a demonstration of how the Athenian empire grew up.

And first, under the conduct of Cimon the son of Miltiades they took Eion upon the river Strymon from the Medes by siege and carried away the inhabitants captives. Then the isle Scyros, in the Aegean sea, inhabited by the Dolopes, the inhabitants whereof they also carried away captives and planted therein a colony of their own. Likewise they made war on the Carystians alone without the rest of the Euboeans, and those also after a time came in by composition. After this they warred on the revolted Naxians and brought them in by siege. And this was the first confederate city which contrary to the ordinance they deprived of their free estate; though afterwards, as it came to any of their turns, they did the like by the rest.

Amongst other causes of revolts the principal was their failing to bring in their tribute and galleys and their refusing (when they did so) to follow the wars. For the Athenians exacted strictly and were grievous to them by imposing a necessity of toil which they were neither accustomed nor willing to undergo. They were also otherwise not so gentle in their government as they had been, nor followed the war upon equal terms, and could easily bring back to their subjection such as should revolt. And of this the confederates themselves were

the causes. For through this refusal to accompany the army the most of them, to the end they might stay at home, were ordered to excuse their galleys with money, as much as it came to, by which means the navy of the Athenians was increased at the cost of their confederates, and themselves unprovided and without means to make war in case they should revolt.

ЗАВДАННЯ

1. Утворить методологію поширення впливу афінян на навколишні грецькі території.
2. Обґрунтуйте функціональну та правову зверхність афінян в Афінському морському союзі.
3. Визначте геополітичні наслідки функціонування Афінського морського союзу для регіону.

ТЕМА 3. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ПЕРІОДУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Міжнародні відносини часів Великого переселення народів. Римська імперія та варвари. Взаємовідносини Константинополя та Аттіли. Одоакр та Теодоріх. Візантійська зовнішня політика. Дипломатія Юстиніана (527–565). Посольська справа у Візантії (VI–X ст.). Папи і франкська держава. Міжнародне становище папства. Відносини папства з Франкською державою. Дипломатія Карла Великого. Міжнародні відносини арабів. Напрями міжнародних відносин Київської Русі: візантійський, західноєвропейський, договори київських князів з греками.

Роль церкви у феодальній Європі. Хрестові походи. Поняття, причини та хронологічні межі хрестових походів. Склад учасників хрестових походів. Характеристика хрестових походів за напрямками. Наслідки хрестових походів. Дипломатія папи Інокентія III. Виникнення національних держав в Європі. Зовнішня політика Франції XII–XV ст. Відносини французької монархії з монгольськими ханами. Зовнішня політика Філіпа IV і Боніфация VIII. Еволюція англо-французьких відносин. Причини та наслідки Сторічної війни. Людовик XI та його дипломатія. Дипломатія Італії XII–XV ст. Міжнародні зв'язки Італії. Венеціанська республіка в міжнародних відносинах. Причини, періодизація, сторони Італійських війн. Туреччина в європейських міжнародних відносинах другої половини XIII – початку XVI ст. Військово-політична ситуація Малої Азії другої половини XIII ст. Взаємовідносини Візантійської імперії з Туреччиною. Осmano-генуезький союз. Турецька експансія на Балканах. Турецько-венеціанська війна. Турецькі походи в Європу та Адріанопольський мир. Турецьке піратство в Середземномор'ї. Загальні підсумки турецької експансії XIII–XVI ст. Галицько-Волинське князівство та його зв'язки із зарубіжними країнами. Зовнішня політика Данила Галицького та його наступників.

Аттіла – вождь гунів ¹⁹

(Йордан, “Про походження і діяння гетів”, XXXV)

(переклад)

Цей Аттіла був народжений Мундзуком, двоюрідні брати якого, Октар і Роас, як розповідають, царювали до нього в землі гунів, хоча не в тому обсязі, як сам Аттіла. Він успадкував їм після їх смерті, разом з двоюрідним братом блідий; готуючись до походу, який він замишляв, Аттіла вирішив збільшити свої сили братовбивством і прагнув разом з тим погубити всіх своїх родичів. Блед, що царював на більшій частині землі гунів, був підступно вбитий. Поєднавши під своєю владою всіх гунів і зібравши разом всі народи, підлеглими, Аттіла задумав підкорити собі дві найвпливовіші нації в світі – римлян і вестготів. Його військо доходило до 500 тисяч. Ця людина народилася в світ для потрясіння народів і навіювання страху всьому світу; не знаю, яким чином одне його ім'я наводило жах на всіх. Він виступав гордо, озираючись навколо, щоб здаватися страшним в самих рухах випрямленого тіла. Люблячи війну, Аттіла був поміркований у справі, твердий в раді, поблажливий до прохань і прихильний до тих, кого одного разу прийняв під своє заступництво. Зросту він був невеликий, груди широкі і велика голова, очі вузькі, рідкісна борода з сивиною, плоский ніс і тіло смаглявого кольору, вказувало на його походження. Хоча вже за самою своєю природою він був налаштований до великих задумів, але знайдений меч Марса, який всі королі скіфів вважали священним, збільшив самовпевненість Аттіли. Згідно з розповіддю історика Пріска, меч був знайдений за наступним нагоди. “Пастух, – каже він, – помітивши, що одна телиця в його стаді кульгає, і не розуміючи, що могло її поранити, пішов по слідах крові і нарешті знайшов меч, на який телиця, щіплем траву, ступила по

необережності; вирив меч із землі, пастух негайно відніс його до Аттіли. Аттіла був вельми втішений таким його жертва та, як людина честолюбна, вважав, що меч Марса вручає йому долю битв і зробить його володарем усього світу”.

ЗАВДАННЯ

1. Що стало чинником формування лідерських якостей в Аттілі?
2. Чому міфологічна складова стала одним із факторів формування світобачення гунів?
3. Визначити критерії успішності гунської держави під керівництвом Аттіли.

Карл Великий і його зовнішня політика ²⁰

(Ноткер Заїка, “Діяння Карла Великого”, II)

(уривок)

Друга книга.

.... У передмові (яка не зберіглась) до цього незначної праці, я обіцяв слідувати в своїй розповіді авторитету тільки трьох чоловіків, які заслуговують на довіру. Але вісім днів тому, кращий з них, Верінберт, помер, і сьогодні, саме 30 травня, ми, осиротілі діти і учні, поминаємо його, а тому я і роблю висновок свою книгу (тобто першу), яку я писав зі слів цього пастиря, кажучи про благочестя государя Карла і його піклування про церкви. Наступну ж книгу (тобто другу) про військові діяння браннолюбівго Карла я викладу за розповідями Адальберта, батька того Верінберта, який разом зі своїм паном Керольдом зробив похід проти гунів, саксів і слов’ян, і який в своїх похилих літах виховав мене, тоді ще хлопчика, незважаючи на моє огиду до науки, і нарешті, коли я зробив спроби до втечі, примусив силою навчатися.

1. Так як мені доводиться тепер писати за показаннями людини світського та мало що обертаються в письмовому справі, то мені здається неізлішнім, на моє обов'язки письменника, привести на пам'ять щось про давні часи. Після того, як богоненавидники Юліан (тобто апостати) загинув божим визначенням в перській війні, і від римської імперії відпали не тільки заморські провінції (Азія і Африка), але і найближча, як-то Паннонія, Норік, Ретія або Німеччина, і франки, і галли, і коли королі галлів або франків, внаслідок умертвіння св. Дезидерія, єпископа в'єннську, і вигнання святих всельників, а саме Колумбана і Галла, почали занепадати, в той час вторгся народ гунів (тобто аварів, яких брали за прямих нащадків гунів часів Аттіли). Спочатку гуни виробляли грабунки у франків і Аквітанії, в Галлії та Іспанії, а потім з'єднавши свої сили, рознесли, подібно до вибуху, далеко свої спустошення, а що встигало врятуватися, то несли з собою в свій неприступний притон. Ось які були їх укріплення, за словами вищезгаданого Адальберта: "Земля гунів, говорив він мені, була оперезана дев'ятьма колами". А так як я під кругами розумів звичайні тини з верболозу, то і запитав його: "Чому ж тут, мій учитель, дивуватися?", – він повторив: "Вона була укріплена дев'ятьма парканами". Але я під парканом уявляв собі те, чим огорожуються засіяні поля, і знову поставив питання; тоді він мені відповідав: "Кожен коло був такий великий, тобто, обіймав такий простір, як від Цюриха до Констанца; стіна була збудована з дуба, бука та сосни такої товщини, що від одного краю до іншого була шириною в 20 футів і стільки ж в висоту; внутрішня пустота була наповнена камінням і в'язка глиною, а поверхня вала покладена товстим дерном. По краях насаджений дрібний чагарник; його, як то можна часто бачити, підрубували і розстеляли по землі, так що він давав нові відростки. Усередині такої огорожі були розташовані містечка і села на відстані людського голосу. Проти кожного села були пророблені в тій неприступною стіні вузькі ворота, через які могли б виходити на грабунок не тільки жили по краях, але і всередині країни. далі, між другим колом,

збудованим на подоби першого, і третім лежало простір в 10 німецьких миль, рівних 40 італійським, і так далі до дев'ятого кола; але кожен наступний був уже пред'їдущіх. від однієї стіни до іншої йшли зміцнення і житла на такій відстані один від одного, що з кожного можна було почути сигнальний ріжок. Ці зміцнення стягували вони протягом 200 років, і навіть більше, все багатства заходу, і так як при цьому готи і вандали порушували взагалі спокій, то західний світ весь звернувся в руїни. Не дивлячись однак, на те, переможний Карл приборкав їх протягом восьми років до того, що від них не залишилося й найменших слідів. На Булгарії його рука не поширилася тому, що здавалося неймовірним, що б вони, по руйнуванню гуннського царства, могли завдати шкоди франкам. Видобуток, знайдену їм в Паннонії, Карл щедро розділив між єпископами та монастирями”.

У 2, 3 і 4 розділах автор повідомляє про два-три незначних випадки з війни Карла В. із саксами, потім переходить до дипломатичних його стосунків зі східними країнами.

5. При таких військових заняттях, великодушний Карл не випускав з виду відправляти то того, то іншого з листами та подарунками до віддалених государів, які всюди надавали йому знаки поваги. Так, з самого театру саксонської війни він відправив посла до Константинопольського королю, і цей питав, спокійна держава його сина, Карла, або вона піддається, нападам сусідніх народів. Коли старший з посольства відповідав, що вона взагалі насолоджується миром, і тільки один народ, по-імені сакси, турбують кордони франків, частими грабежами; тоді імператор, що погруз в неробстві і нездатний до війні, відповідав: “О, до чого мій син так багато трудиться для боротьби з незначним ворогом, без імені і сили?! Я дарую тобі цей народ з усім, що йому належить”. Посланник, після повернення додому, розповів все войовничому Карлу, і він, посміхнувшись, зауважив: “Король надав би тобі кращу послугу, якби він тобі подарував по крайній мере, полотняні штани на таку далеку дорогу”.

6. Я не повинен промовчати про розум того ж самого посланника, провчивши якогось мудреця Греції. Сталося йому на шляху до Греції заїхати разом із своїми супутниками в королівське місто; всі вони були розміщені по окремих квартирах, а він поставлений, був до одного єпископа, який терзав себе постом і молитвою, і змучив посланника майже постійним голодом; нарешті, весною, коли погода стала м'якше, він представився королеві (тобто імператору). Цей запитав його, чим він користувався у єпископа. Посланник, зітхнувши з глибини душі, відповідав: “Аж надто святий ваш єпископ, до того що може обійтися і без Бога”. Король заперечив з подивом: “Але як же можна бути святим без Бога?”. На це відповів той: “У Писанні сказано: Бог є любов, а цього-то і немає у єпископа”. Король запросив його за тим до столу і помістив між князями. Ці останні постановили законом, щоб ніхто, іноземець або тубілець, не смів за королівським столом, перевернуть, шматка м'яса або його частину на іншу сторону, але буде їсти з верху, як йому було подано. Посланнику подали на блюді річкову рибу, облиту фаршированим соусом; коли гість, що не знаючи звичаїв країни, повернув рибу на іншу сторону, все піднялися з помсти оголосив королю: “Государ, ви осоромлені так, як ...”. Король зітхнув і сказав посланнику: “Я не можу захистити тебе, щоб врятувати від неминучої смерті. Але проси у мене чого хочеш іншого, і я тобі ні в чому не відмовлю”. Той анітрохи подумавши, і сказав так голосно, що всі почули: “Я заклинаю вас, пане імператор, погодитися на одне моє невелике прохання, як то ви мені і обіцяли”. Король відповідав: “Вимагай, чого бажаєш, і отримаєш, але я не можу порушити грецьких законів і подарувати тобі життя”. Тоді посланник оголосив: “Так як я повинен померти, то прошу тебе про одне: нехай виколят глаза того, хто бачив, що я перевертав рибу”. Переляканий таким вимогам, король став клястись Христом, що він сам не бачив того, але чув за словами інших. За ним почала виправдовуватися і королева: “Присягаюсь ... всяких радощів Богородицею, св. Марією, я також не помітила того”. Їй наслідували й інші

князі, один перед другом, щоб позбутися від небезпеки; один клявся небесним ключеносцем, інший учителем, інші ангельськими силами і всім сонмом святих, аби тільки страшними заклинаннями виправдати себе від звинувачення. Так провів той розумний франк марнославний Елладу в її власному будинку, і повернувся до собі з торжеством живий і здоровий ...

У висновку цієї глави і в наступних розділах 6–12 автор розповідає в тому ж роді історію посольства візантійського, перського й африканського, домішується туди розповідь про Лудовіге Німецького і про змову Пипина проти Карла, і, нарешті, повертається до головного предмета.

13. Близько того часу, коли імператор підняв в останній раз руку на гунів і примусив інші народи до підпорядкування своєї влади, вторгнення норманів заподіяло найбільшу тривогу між галлами і франками. Переможний Карл вже думав, після свого повернення з походу, напасти на їх батьківщину з сухого шляху, хоча це коштувало б великої праці й було б досить важко. Але Провидіння не допустило його до того, чи щоб, як сказано в писанні Ізраїлю, тим випробувати його, чи щоб покарати нас за наші гріхи; Усе його спроби залишилися марними, і щоб пояснити одним прикладом ті лиха, які спіткали всі військо, скажу, що при поході одного окремого абата в одну ніч загинуло від виразки 50 пар биків. Таким чином, Карл, наймудріший з усіх людей, щоб не плисти проти течії і не чинити опір забороні писання, відмовився від підприємства. Одного разу йому трапилося довгий час їздити по своєму великому державі; в цей час, Готфрід, король норманів, підбадьорений його відсутністю, напав на межі франків і обрав країну р. Мозеля центром своєї держави. Але в один день, коли на полюванні він хотів вирвати у сокола качку, підбіг до нього його син, мати якого він убив, щоб взяти собі іншу дружину, і заколов його.

Після цієї події, як після смерті Олоферія, ніхто не насмілювався розраховувати ні на свою хоробрість, ні на свою зброю, але шукав порятунку у втечі; таким чином земля франків звільнилася без всяких зусиль з свого боку, так що не могла, подібно невдячній Ізраїлю, пишатися

перед Богом. Але переможний і непереможний Карл, хоча звичайно і віддавав хвалу Богу за такий праведний суд, але тим не менш гірко скаржився, що в наслідок його відсутності один з норманів пішов з його рук. “О горе! Вигукував він, мені не вдалося бачити, як мій християнський народ обробив б ці собачі голови”. Одного разу і сталося так, що Карл при своєму об’їзді з’явився в якесь місто Нарбоннской Галлії. Коли він сидів за столом, в гавані з’явилися норманнские розвідники, виглядаючи здобич, але ніхто про них не знав. Усі дивились на кораблі, і одні прийняли їх за єврейських, інші за африканських, а треті за британських купців, але премудрий Карл негайно дізнався по їх озброєння і по спритності руху, що це не купці, а вороги, і сказав своїм: “Ці кораблі набиті не товар, і несуть на собі найлютіших ворогів”. При цих словах все поспішили до кораблям, один обганяючи іншого; але даремно: ледь норманці дізналися, що тут знаходиться він, Карл-Молот, як вони його називали, то швидко тікали, уникаючи НЕ тільки зброї, а й погляду переслідували; вони боялися, що їх мечі оніміють та разлетяться на шматки. Але благочестивий Карл, муж праведний і Богобоязливий, встав з-за столу і підійшов до вікна, яке дивилося на схід. Тут він плакав довгий час, тож жоден НЕ наважувався заговорити з ним, то він тоді сам сказав своїм войовничим вождям, щоб пояснити їм свою поведінку і слези: “Знаєте, про мої улюблені, про що я плакав? Чи не про тому, говорив він, що я боюся, щоб ці дурні, ці нікчемні люди, могли мене б небезпечні; але мене засмучує то, що вони при моєму житті насмілились торкнутися цих берегів; і я сумую тепер, тому що продовжує, скільки лиха вони скоять моїм наступникам і їх підданим”. Але щоб це надалі не траплялося, да рятує нас від того заступництво Господа нашого Ісуса Христа, і так відобразить норманів ваш меч, в їх крові загартований, у єднанні зі зброєю сина вашого брата Карломана; Звісно, цю зброю було запламовано вашою кров’ю, але тепер воно заіржавіло, не в наслідок боягузтва, але через брак в засобах і тісноті кордонів вашого найвірнішого Арнольда (тобто Арнульфа, побічного сина

того Карломана); втім на ваш заклик і за наказом висшої влади, воно може дуже легко бути вигострене і відчищене, як бувало то перш. Ця галузь розквітне тепер поруч з нежнимвашім сином, в особі Бенноліна, абсолютно окремо отплодоносного короля Лудовіко (тобто Благочестивого), єдино під верхом вашого покриву. Поки, я вставляю в історію вашегосоіменніка дещо про вашому прапрадіда Піпіне (тобто Короткому), чому, божеське провидіння буде милостиво до нас, могли б наслідувати, або маленький Карл або Лудовіко (тобто діти Карла III Толстого).

ЗАВДАННЯ

1. Зробіть презентацію за проблематикою “Зовнішньополітична діяльність Карла Великого”. (Презентація повинна містити до 15 слайдів).
2. Визначте взаємозалежність особистих якостей людини та його призначення на посаду посла.

Верденский договір (11 серпня 843 р.)²¹

(Уривок з “Бертинских анналів”)

Верденский договір – угода про розподіл імперії Карла Великого, укладена 11 серпня 843 р. у Вердені між трьома синами імператора Заходу Людовика I Благочестивого: Лотарем I, Карлом II Лисим і Людовиком II Німецьким. Формально визнавалося існування імперії, або, вірніше, зберігався імператорський титул, який дістався старшому – Лотарю. Але землі імперії були розділені на три частини лініями, що йдуть з півночі на південь. Захід – “королівство західних франків” (згодом – Франція) – отримав Карл, схід – “королівство східних франків” (згодом – Німеччина) – отримав Людовик, Лотарю дісталася частина між володіннями Карла і Людовика, велика смуга земель від гирла Рейну до гирла Рони та Італія. Таким чином, в результаті розділу утворилося три держави: так зване Серединне

королівство (найбільш недовговічна держава, яка вже після смерті Лотаря в 855 р. розпалася на 3 королівства – Лотарингію, Прованс та Італію), Західно-Франкське королівство (приблизно в цих межах пізніше утворилася Франція) і Східно-Франкське королівство (приблизно в цих межах пізніше утворилася Німеччина).

Розділ був здійснений чисто механічно і дуже невдало. Особливо це стосується частини Лотаря, що містила в собі країни багаті, родючі й населення, але різномовне, з різними економічними і політичними зв'язками. Ця частина була легкою приманкою для сусідів, її дуже важко було захищати. За Верденським договором пішли нові зіткнення і нові договори. Нижче наводиться уривок з так званих Бертинських анналів – літописного зводу Сен-Бертенського монастиря, охоплює історію держави франків з 830 до 882 рр.

Лотар і Людовик утримують самі себе в межах своїх королівств, живуть у світі. Карл приходить в Аквитанію. Коли там все було влаштовано, Бретонець Номінойо і Лантберт, які перші за всіх відклалися від вірності йому, вбивають Райнальда, герцога намне, [а] багатьох беруть в полон. У той же час як від цього безперестанку відбувався настільки великої шкоди, коли грабіжники спустошували всё без розбору, люди зібрали по багатьом місцям всій Галлії невелику кількість борошна упереміш з землєй, щоб з'їсти обращенную в вид хліба, і це було гідно слєз, навпаки, дуже гідне прокляття злодіяння, коли вози грабіжників бували повні їжею і люди позбавлялися самої суміші землі для лепєшек. Норманнские пірати, напали на місто намне, убивши єпископа, багатьох кліриків і мирян і шістдесят простолюдинів, після розграбування міста пішли розоряти землі нижньої Аквітанії; в кінці кінців, прийшовши на якийсь острів, після того як вони привезли з материка будинку, як якщо б вони залишалися зимувати в постійному таборі. Карл йдучи назустріч на домовленість з братами з'єднується [з ними] у Віродуна; де після розподілу частин, Людовик всё по ту сторону Рейну, на цій же стороні Рейну міста і

паги Немец, Ванга і Могунтію отримали²²; Лотар між Рейном і впадає в море Скальдой²³, і з іншого боку вздовж Камераценсу, Хаїн, Ломенсу, Кастрітіям і їх графство, яке примикає до них на цій стороні Мози до самого впадання Арара в Родан і до впадання Родана в море з подібним чином примикають до нього по обидва боки графствами; інше до самої Іспанії дісталось Карлу: і після принесення клятви [держава] в кінці кінців було розділено з обох сторін. Тим часом, після того як беневентці примирилися один з одним, сарацини з божою допомогою були вигнані від них.

ЗАВДАННЯ

1. Напишіть есе на тему “Вплив Верденського договору на міжнародні відносини свого часу”.
2. Зробіть таблицю із зазначенням особливостей поділу країни Карла Великого.
3. Чому країна Карла Великого була поділена саме в такий спосіб?

“Dictatus Papae,” Gregory VII, 1075²⁴

[my tr. from Barraclough, Med eval Papacy i , 87]

Папа Григорій VII (1073–1085 pp.) Розгорнув програму теократії – верховенства духовної влади над світською. Ці ідеї були викладені ним у наведеному тут “Диктаті Папи”.

Папа написав:

1. That the Roman church was founded by the Lord alone.
2. That the Roman pontiff alone is correctly called universal.
3. That he alone can depose bishops or reinstate them.
4. That his legate shall take precedence over all bishops in a council, even if of lower grade, and may render a sentence of deposition against them.

²² “Кидати жереб”, “вирішувати жеребьевкой”, “отримувати за жеребом”.

²³ Як варіант – впадання Скальди в море. Скальда – Шельда.

5. That the pope may depose the absent.
6. That, with those excommunicated by him, we ought not (among other things) stay in the same house.
7. That he alone is allowed, according to the needs of the time, to enact new laws, to assemble new congregations, to make a canonry into an abbey and vice versa, to divide a rich bishopric and unite poor ones.
8. That he alone may use the imperial insignia.
9. That the pope's feet alone are to be kissed by all magnates [principes].
10. That his name alone is to be recited in churches.
11. That this name is unique in the world.
12. That he is allowed to depose emperors.
13. That he may transfer bishops, when urged by necessity, from one see to another.
14. That he has the power to ordain a cleric of whomever he wishes throughout the church.
15. That he who has been ordained by him can take precedence over others in the church, but not perform mass [militare]; and that he should not receive a higher grade from any bishop.
16. That no synod should be called general except by his order.
17. That no chapter and no book is to be taken for canonical except by his authority.
18. That his sentence should be retracted by none; and that he alone can retract those of everyone.
19. That he may be judged by no one.
20. That no one shall dare to condemn a person who appeals to the Apostolic See.
21. That the important cases [maiores causæ] from whatsoever church should be referred to it.
22. That the Roman church has never erred, nor shall it ever err, as Scripture testifies.

23. That the Roman pontiff, if he be canonically ordained, is undoubtedly sanctified by the merits of the Blessed Peter, as St. Ennodius, bishop of Pavia, testifies (many Holy Fathers concurring with him); likewise it is contained in the decrees of the blessed pope Symmachus.

24. That, by his order and with his permission, subordinate persons are allowed to bring accusations.

25. That, without convening a synod, he can depose bishops and reinstate them.

26. That he should not be taken for a Catholic who is not in agreement with the Roman church.

27. That he can release from fidelity to unjust men those subject to them.

Виступ Папи Римського Урбана II на Клермонському соборі²⁵
(Bongars, *Gesta Dei per Francos*, 1, pp. 382 f., trans in Oliver J. Thatcher, and Edgar Holmes McNeal, eds., *A Source Book for Medieval History*, (New York : Scribners, 1905), 513–17)

Найулюбленіші брати: З огляду на необхідність, я, Урбан, за дозволом Божим, головний єпископ і священник над усім світом, прийшов у ці краї як посланець із божественним закликом до вас, слуг Божих. Я сподівався знайти вас настільки ж вірними та ревними у служінні Богу, якими я вас і вважав. Але якщо у вас є якась спотвореність або викривлення, що суперечать Божому закону, з божественною допомогою я буду робити все можливе, щоб її виправити. Бо Бог поставив вас управителями над своєю сім'єю, щоб служити йому. Щасливі, дійсно, ви будете, якщо він знайде вас вірним у вашому управительстві. Ви називаєтесь пастирями; пильнуйте, щоб ви не виконували ці обов'язки як наймити. Але будьте правдивими пастирями, а ваші патериці завжди тримайте в своїх руках. Не спіть, а охороняйте з усіх боків отару, котра вам належить. Бо якщо через

вашу недбалість, або необережність, вовк вирве одну з ваших овець, ви обов'язково втратите нагороду, приготовану для вас Богом. І після того, як ви гірко жалітимете за свої провини, – будете люто поглинуті пеклом, обителлю смерті. Бо згідно з Євангелією ви – сіль землі [Мф. 5:13]. Але якщо ви не справитеся із своїм обов'язком, як сказано, що зможе її посолити? О, якою сильною є потреба у солонні! Це дійсно необхідно, аби ви виправляли сіллю мудрості цей недоумкуватий народ який так прив'язаний до приємностей цього світу, бо інакше Господь, коли б хотів говорити з ним, знайшов їх прогнилими від гріхів, не соленими і смердючими. Бо як Він знайде у них хробаків – тобто гріхи, котрі завелись через вашу недбалість до своїх обов'язків, Він накаже їх, як нічого не вартих, кинути у безодню нечистих речей. І через те, що ви не можете відновити Йому Його великі втрати, Він обов'язково засудить вас та усуне вас від своєї люблячої присутності. Але той, хто використовує цю сіль, повинен бути розважливим, завбачливим, скромним, освіченим, миролюбним, пильним, благочестивим, справедливим, безстороннім і чистим. Бо як невігластво може вчити інших? Як розбещений може зробити інших скромними? І як нечистий може зробити інших чистими? Якщо хто ненавидить спокій, як він може зробити інших миролюбними? Чи якщо хтось забруднив руки зіпсуттям, як він очистить нечистоту іншого? Ми також читаємо, що якщо сліпий веде сліпого то обидва впадуть у яму [Мат. 15:14]. Але спочатку виправте себе, щоб звільнившись від ганьби, ви могли виправити тих, хто підкорений вам. Якщо ви хочете бути друзями Бога, з радістю робіть те, що втішить Його. Перш за все ви повинні зробити так, щоб всі питання, які стосуються Церкви, вирішувались канонами Церкви. І будьте обережні, щоб між вами не пустила коріння симонія, щоб і ті, хто купував, і ті, хто продавав [церковні посади] не були биті бичами Господніми серед тісноти і заслання у місце погибелі та безладу. Тримайте Церкву і духовенство у всіх його рівнях цілковито вільними від світської влади. Дивіться, щоб десятина, котра належить Богу, певно сплачувалась з усіх продуктів землі;

нехай її не продають і не уникають. Якщо хтось схопить єпископа, нехай його трактують як беззаконного. Якщо хтось схопить чи пограбує монахів, чи священників, чи монахинь, чи їх слуг, чи паломників, чи купців, нехай буде анатема. Нехай злодії та підбурювачі та всі їх помічники будуть викинені із Церкви та піддані анатемі. Якщо людина, котра не віддає частину свого добра на милостиню, карається прокляттям пекла, як будуть покарані ті що крадуть добро у інших? Бо так сталося із багатцем у Євангелії [Лука 16:19]; він не був покараний через те що вкрав добро іншого, але тому що не використовував на добро те, що у нього було.

Довший час ви бачили великий розлад у світі, спричинений цими переступами. В деякій ваших провінціях, як мені казали, ви настільки слабо дбаєте про правосуддя, що неможливо ні в день ні уночі пройти дорогою не зазнавши нападу розбійників; і чи то вдома чи за його межами, кожен знаходиться у небезпеці бути пограбованим насильно чи завдяки шахрайству. Тому необхідно відновити звичай миру, проголошений колись нашими святими отцями. Я закликаю і вимагаю від вас, наполегливо підтримувати мир у ваших дієцезіях. І якщо хтось піддасться своїх жадобі чи нетерпимості і порушить цей мир, то авторитетом Божим і з дозволом цього зібрання він буде анатемований.

Після того, як ці та інші питання були розглянуті, всі присутні – духовенство і народ, подякували Богу та погодились із пропозицією папи. Всі вірно обіцяли дотримуватись наказів. Тоді папа сказав, що в іншій частині світу, християнство страждає від стану справ, який ще гірший, ніж той, про який тільки що згадувалося. Він продовжував:

Хоча, о сини Божі, ви обіцяли більш твердо, ніж будь-коли, зберігати мир між собою і пильнувати права Церкви, вам, ще залишається, важлива справа. Оживлені божественним напоумленням, ви повинні вжити міць вашої праведності до іншого діла, яке стосується однаково вас і Бога. Бо ваші брати, що живуть на Сході, терміново потребують вашої допомоги, і ви маєте поспішити надати їм поміч, яка часто була їм обіцяна. Бо як

більшість із вас чули, турки та араби напали на них та захопили територію Романії [Візантії] аж до берегів Середземного моря і Геллеспонту, що зветься Плечем св. Георгія. Вони зайняли все більше і більше земель цих християн, та перемогли їх у семи битвах. Вони вбили і полонили багатьох і зруйнували церкви та спустошили імперію. Якщо ви дозволите їм продовжувати здійснювати свої нечестиві дії, то вірні Божі будуть атаковані ще гірше. З цієї причини я, точніше, Господь, просить вас як Христових вісників, голосити це всюди та заохочувати всіх людей будь-якого звання, піхотинців і лицарів, багатих чи бідних, надати негайну допомогу цим християнам та винищити цю мерзенну расу із земель наших друзів. Я кажу це тим, які присутні, це стосується також тих, хто відсутній. Більше того, так наказує Христос.

Всі хто помре в дорозі, чи на суші, чи на морі, чи у битві проти поган, буде мати негайне відпущення гріхів. Це я дарую їм силою Божою, що дана мені. О яка ганьба, якщо така мерзенна та груба раса, котра поклоняється демонам, завоює людей, що мають віру у Всемогутнього Бога і славні Христовим іменем! Які ж докори Господь зверне на нас, якщо ви не допоможете тим, котрі, разом із вами, сповідують Християнську релігію! Нехай ті хто звик несправедливо воювати проти вірних тепер підуть проти невірних і завершать перемогою цю війну, котра мала початись ще давно. Нехай ті, котрі довго були злодіями, тепер стануть лицарями. Нехай ті, що воювали проти своїх братів та родичів, тепер боротимуться достойною боротьбою проти варварів. Нехай ті, що служили найманцями за дрібну платню, тепер одержать вічну нагороду. Нехай ті, що не дбали ні про тіло ні про душу, тепер попрацюють на подвійну нагороду. Ось! З цього боку будуть скорботи і бідність, з того, багатство; з того боку вороги Господа, з цього Його друзі. Нехай ті що підуть не відкладають свою мандрівку, але здадуть в оренду свою землю та збирають гроші на свої витрати; і як тільки мине зима і прийде весна, нехай з нетерпінням вирушають в дорогу під керівництвом Божим.

ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть взаємозалежності між доктринами, викладеними у “Диктаті Папи” від 1075 р., та виступами Папи Римського Урбана II на Клермонському соборі.
2. Визначте концептуальні чинники формування доктрини Римської церкви.
3. Знайдіть у виступі Папи Римського Урбана II на Клермонському соборі методи маніпулювання свідомістю аудиторії.

Взяття Константинополя турками-османами ²⁶

(Саад-ед-Дін, “Хроніка”, Витяг)

If credit is to be given to the story of the entry of the Turks at the Kerkopoporta as related by Ducas, then it may be said that the capture of the city was due to two accidents: the leaving open of that gate and the wound of Justiniani. It is beyond doubt that the immediate cause of the capture was the withdrawal of John Justiniani, followed by the flight of a considerable number of his men.

In the words of Cambini, a contemporary of the siege, but writing at a sufficiently remote period to look calmly upon the events he narrates, Justiniani had so conducted himself that, until he was wounded, every one looked to him for the salvation of the city, and upon his quitting the battlefield the courage of those whom he led failed them.

Whatever hypothesis as to the character of his wound be accepted, whether when urged by the emperor he could have remained or not, his departure was an irretrievable misfortune. Few as were the defenders when compared with the great host attacking, they had never altogether lost hope. The Podestà of Galata, writing within a month of the capture of the city, declares that he and the Genoese longed for the general attack, because victory for the Christians

appeared certain. On the other hand, there is reason to believe that the besiegers were far from confident of being able to capture it. There was, as we have seen, a strong peace party in Mahomet's camp headed by Halil Pasha. The reports were well founded of a fleet in the Archipelago on its way to the city. Thirty ships sent by the pope had arrived at Chios and were awaiting favourable winds at the time they heard of the success of Mahomet.

There were rumours of a Hungarian army coming to attack them in the rear. The emperor had promised to give Selymbria to Hunyadi in return for his aid. Some inkling of the arrangement may have reached the sultan. The king of Catalonia had made an agreement with Constantine in return for the island of Lemnos. It is in the highest degree probable that Mahomet believed that if any of these forces should arrive before Constantinople either by land or by sea, he would have to abandon the siege. With these possible dangers threatening him, it is not unreasonable to conclude that if the besieged could have succeeded in repulsing the Turks in their greatest attack, and have held the city for even one day longer, Mahomet himself would have considered it necessary to withdraw his army, and Constantinople might possibly have been saved for Europe. Hence the withdrawal of Justiniani was an event of supreme importance. It led to the capture and decided the fate of the city, and gave the death-blow to the Eastern Empire. The ships bringing help, which were on their way, were too late. One is almost driven to the belief of Puscus, 'Auxilium Deus ipse negavit.'

Death of Constantine.

In the struggle which took place, the emperor bore a part worthy of his name and of his position. He perished among his own subjects and the remnant of the Latins who were aiding him. Whether the story related by Ducas and Leonard, that the emperor asked if there was no Christian willing to kill him, be true or not, there can be no doubt that he met his death like a brave man. All accounts attest his courage. Critobulus states that when he saw that the enemy had succeeded and were pouring through the breaches in the walls, he shouted, 'The city is taken and I am still alive,' and thereupon dashed into the midst of the enemy and was killed.

Manner of his death.

The manner of his death is, however, doubtful. No contemporary writer was present. Phrantzes, who had attended him at and after midnight, expressly tells us that he had been sent on duty elsewhere. Critobulus states that the emperor fell near the postern which Justiniani had opened from the city to the stockade; Leonard, that he was struck down by a Janissary, recovered himself, was again struck down and killed. Ducas declares that two Turks claimed to have killed the emperor and to have taken his head, which was recognised by Notaras, and that it was placed on a column in the Augusteum, then stuffed and sent to be shown in Persia, Arabia, and Asia Minor. The story of Ducas is to a certain extent confirmed by the Moscovite, who states that a scribe brought the head of the emperor to Mahomet, who, when he was assured that it was genuine, kissed it and then sent it to the patriarch. It was then encased in a silver vase and buried under the altar of St. Sophia. He adds that the body was carried in the night to Galata and there buried. To some extent their story is confirmed by Pusculus, who says that in struggling with the Janissaries 'at the mound,' where he killed three Turks, he was slain by the mighty stroke of a sword; that his head was cut off from his shoulders by one who knew him, and taken to Mahomet, who paid the promised reward. None of these stories as to the manner of death can be regarded as altogether trustworthy. Barbaro, with the sailor-like bluntness which usually characterises his matter-of-fact statements when not attacking the Genoese, says, 'No news was received of his fate, whether he was living or dead, but some say that his body was seen among the number of the dead, while others asserted that he was trampled to death at the entry which the Turks made at the gate of St. Romanus.' Phrantzes, who, like Barbaro, was in the city at the time, records that, after the capture, the sultan caused diligent search to be made to learn whether the emperor was alive or dead; that men were sent to seek among the heaps of the slain; that many heads were washed, but no one could recognise that of the emperor; but that a body was found which had the imperial eagles embroidered on the socks and greaves, and that this body was given over

to the Christians to be buried with due honours. Phrantzes does not profess to have seen the body, and makes no mention of the head having been brought to the sultan and recognised by Notaras the Grand Duke, as stated by Ducas. Tetaldi confirms the statement that the emperor died at the time of the assault. He adds, 'Some say that he had his head sliced off; others that he died at the gate *en s'en cuidant yssir*. Either story may be true. He died in the throng, and the Turks would have cut off his head.'

Against the version of Phrantzes is to be placed the fact that his tomb is unknown and that no contemporary – or, indeed, subsequent – writer mentions where it was. Had it existed, it is not likely to have been forgotten by the Greeks. Had the body been purposely buried in a secret place, there would probably have grown up a legend about it which would have kept its memory green.

Character of Constantine.

Constantine Palaeologus Dragases in the fiftieth year of his age disappears amid the final charge of the Turkish Janissaries. Although there were rumours of his escape, his death within the Inner Enclosure of the Lycus valley cannot reasonably be doubted. His conduct during the whole of the siege had earned respect. He had done his best to encourage his subjects to fight bravely, had stimulated them by his speech and by his example. He had spared no exertion day and night to organise the defence, had tried to reconcile hostile parties and to unite all for the common safety. When the long-standing jealousies and rivalries between his own subjects and the citizens of the two republics threatened to weaken the force available for the defence of the city, it was he who by his personal influence and the respect and even affection which he had acquired and inspired persuaded them to postpone their quarrels. Fanatical Greeks and equally fanatical Catholics had almost forgotten for the time their animosities and had joined forces for the honour of God and for the defence of Christianity. At his instigation, Roman cardinal and Orthodox bishops had thrown themselves energetically into the common labour of resisting the Moslem hordes. At his entreaty the task of completing the Union of the

Churches was by common accord allowed to stand over. The example of the religious chiefs was followed by their flocks. Whenever we are able to get a glimpse of the emperor's personality we see him as a man without conspicuous ability but whose devotion to his country was complete, whose sympathy made friends of all who were brought into contact with him, and won for him the admiration of his own troops and of the brave Italians who fought under him. His refusal to leave the city when urged to do so by the patriarch and other leaders both of the Church and people was the more praiseworthy when it is remembered that the arguments in favour of departure were at least plausible, and that he had apparently come to the conclusion that, in spite of all his exertions, Mahomet would succeed in capturing it.

ЗАВДАННЯ

1. Надайте розгорнуту відповідь на питання: “Чому султан Мехмед не погодився на формати відкуп-данини та взяв Константинопіль в облогу?”.
2. Визначте зв'язок, за яким союзники надали допомогу константинопільському імператору?
3. З'ясуйте, чому захисники Константинополя не отримали допомогу із боку християнських країн?

ТЕМА 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ПЕРІОДУ ІСПАНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ ГЕГЕМОНІЇ XVI–XVII ст.

Загальна характеристика змін у міжнародних відносинах у новий час. Соціальні зміни в Європі періоду Нового часу. Політична карта Європи в Новий час. “Державний інтерес” як принцип політики. Органи зовнішньої політики та дипломатії XVI–XVIII ст. Основні напрями зовнішньої політики європейських держав.

Формування колоніальної системи Іспанської корони у Південній та Центральній Америці. Французька колонізація Північної Америки. Створення перших англійських колоній на Американському континенті. Англо-французьке колоніальне протистояння у Північній Америці. Британська колонізація Індії. Перші колонії на Африканському континенті. Зовнішня політика Іспанії, Франції та Англії в XVI ст. Період іспанської могутності в Європі. Іспанія Карла V і Філіпа II. Франція XVI ст. Англійська дипломатія в XVI ст. Період французької гегемонії в Європі в XVII ст. Дипломатія Генріха IV. Дипломатія Рішельє. Тридцятилітня війна та Вестфальський мир. Зовнішня політика Людовика XIV. Війни Людовика XIV. Нимвегенський мир. Франко-голландське суперництво. Вільгельм III Оранський. Оксеншерн. Особливості дипломатії європейських держав періоду Англійської буржуазної революції, нові тенденції в розвитку міжнародних відносин XVII ст.

Agreement Between the Settlers at New Plymouth: 1620 ²⁷

IN THE NAME OF GOD, AMEN. We, whose names are underwritten, the Loyal Subjects of our dread Sovereign Lord King James, by the Grace of God, of Great Britain, France, and Ireland, King, Defender of the Faith, &c. Having undertaken for the Glory of God, and Advancement of the Christian Faith, and the Honour of our King and Country, a Voyage to plant the first Colony in the

northern Parts of Virginia; Do by these Presents, solemnly and mutually, in the Presence of God and one another, covenant and combine ourselves together into a civil Body Politick, for our better Ordering and Preservation, and Furtherance of the Ends aforesaid: And by Virtue hereof do enact, constitute, and frame, such just and equal Laws, Ordinances, Acts, Constitutions, and Officers, from time to time, as shall be thought most meet and convenient for the general Good of the Colony; unto which we promise all due Submission and Obedience. IN WITNESS whereof we have hereunto subscribed our names at Cape-Cod the eleventh of November, in the Reign of our Sovereign Lord King James, of England, France, and Ireland, the eighteenth, and of Scotland the fifty-fourth, Anno Domini; 1620.

Mr. John Carver, Mr. William Bradford, Mr Edward Winslow, Mr. William Brewster, Isaac Allerton, Myles Standish, John Alden, John Turner, Francis Eaton, James Chilton, John Craxton, John Billington, Joses Fletcher, John Goodman, Mr. Samuel Fuller, Mr. Christopher Martin, Mr. William Mullins, Mr. William White, Mr. Richard Warren, John Howland, Mr. Steven Hopkins, Digery Priest, Thomas Williams, Gilbert Winslow, Edmund Margesson, Peter Brown, Richard Britteridge, George Soule, Edward Tilly, John Tilly, Francis Cooke, Thomas Rogers, Thomas Tinker, John Ridgdale Edward Fuller, Richard Clark, Richard Gardiner, Mr. John Allerton, Thomas English, Edward Doten, Edward Liester.

The Articles of Confederation of the United Colonies of New England;

May 19, 1643 ²⁸

The Articles of Confederation between the Plantations under the Government of the Massachusetts, the Plantations under the Government of New Plymouth, the Plantations under the Government of Connecticut, and the Government of New Haven with the Plantations in Combination therewith.

Whereas we all came into these parts of America with one and the same end and aim, namely, to advance the Kingdom of our Lord Jesus Christ and to enjoy the liberties of the Gospel in purity with peace; and whereas in our settling (by a wise providence of God) we are further dispersed upon the sea coasts and rivers than was at first intended, so that we can not according to our desire with convenience communicate in one government and jurisdiction; and whereas we live encompassed with people of several nations and strange languages which hereafter may prove injurious to us or our posterity. And forasmuch as the natives have formerly committed sundry Insolence and outrages upon several Plantations of the English and have of late combined themselves against us: and seeing by reason of those sad distractions in England which they have heard of, and by which they know we are hindered from that humble way of seeking advice, or reaping those comfortable fruits of protection, which at other times we might well expect. We therefore do conceive it our bounder duty, without delay to enter into a present Consociation amongst ourselves, for mutual help and strength in all our future concerns: That, as in nation and religion, so in other respects, we be and continue one according to the tenor and true meaning of the ensuing articles: Wherefore it is fully agreed and concluded by and between the parties or Jurisdictions above named, and they jointly and severally do by these presents agree and conclude that they all be and henceforth be called by the name of the United Colonies of New England.

2. The said United Colonies for themselves and their posterities do jointly and severally hereby enter into a firm and perpetual league of friendship and amity for offence and defence, mutual advice and succor upon all just occasions both for preserving and propagating the truth and liberties of the Gospel and for their own mutual safety and welfare.

3. It is further agreed that the Plantations which at present are or hereafter shall be settled within the limits of the Massachusetts shall be forever under the Massachusetts and shall have peculiar jurisdiction among themselves in all cases as an entire body, and that Plymouth, Connecticut, and New Haven shall each of

them have like peculiar jurisdiction and government within their limits; and in reference to the Plantations which already are settled, or shall hereafter be erected, or shall settle within their limits respectively; provided no other Jurisdiction shall hereafter be taken in as a distinct head or member of this Confederation, nor shall any other Plantation or Jurisdiction in present being, and not already in combination or under the jurisdiction of any of these Confederates, be received by any of them; nor shall any two of the Confederates join in one Jurisdiction without consent of the rest, which consent to be interpreted as is expressed in the sixth article ensuing.

4. It is by these Confederates agreed that the charge of all just wars, whether offensive or defensive, upon what part or member of this Confederation soever they fall, shall both in men, provisions and all other disbursements be borne by all the parts of this Confederation in different proportions according to their different ability in manner following, namely, that the Commissioners for each Jurisdiction from time to time, as there shall be occasion, bring a true account and number of all their males in every Plantation, or any way belonging to or under their several Jurisdictions, of what quality or condition soever they be, from sixteen years old to threescore, being inhabitants there. And that according to the different numbers which from time to time shall be found in each Jurisdiction upon a true and just account, the service of men and all charges of the war be borne by the poll: each Jurisdiction or Plantation being left to their own just course and custom of rating themselves and people according to their different estates with due respects to their qualities and exemptions amongst themselves though the Confederation take no notice of any such privilege: and that according to their different charge of each Jurisdiction and Plantation the whole advantage of the war (if it please God so to bless their endeavors) whether it be in lands, goods, or persons, shall be proportionately divided among the said Confederates.

5. It is further agreed, that if any of these Jurisdictions or any Plantation under or in combination with them, be invaded by any enemy whomsoever, upon notice and request of any three magistrates of that Jurisdiction so invaded,

the rest of the Confederates without any further meeting or expostulation shall forthwith send aid to the Confederate in danger but in different proportions; namely, the Massachusetts an hundred men sufficiently armed and provided for such a service and journey, and each of the rest, forty-five so armed and provided, or any less number, if less be required according to this proportion. But if such Confederate in danger may be supplied by their next Confederates, not exceeding the number hereby agreed, they may crave help there, and seek no further for the present: the charge to be borne as in this article is expressed: and at the return to be victualled and supplied with powder and shot for their journey (if there be need) by that Jurisdiction which employed or sent for them; but none of the Jurisdictions to exceed these numbers until by a meeting of the Commissioners for this Confederation a greater aid appear necessary. And this proportion to continue till upon knowledge of greater numbers in each Jurisdiction which shall be brought to the next meeting, some other proportion be ordered. But in any such case of sending men for present aid, whether before or after such order or alteration, it is agreed that at the meeting of the Commissioners for this Confederation, the cause of such war or invasion be duly considered: and if it appear that the fault lay in the parties so invaded then that Jurisdiction or Plantation make just satisfaction, both to the invaders whom they have injured, and bear all the charges of the war themselves, without requiring any allowance from the rest of the Confederates towards the same. And further that if any Jurisdiction see any danger of invasion approaching, and there be time for a meeting, that in such a case three magistrates of the Jurisdiction may summon a meeting at such convenient place as themselves shall think meet, to consider and provide against the threatened danger; provided when they are met they may remove to what place they please; only whilst any of these four Confederates have but three magistrates in their Jurisdiction, their requests, or summons, from any two of them shall be accounted of equal force with the three mentioned in both the clauses of this article, till there be an increase of magistrates there.

6. It is also agreed, that for the managing and concluding of all Stairs and concerning the whole Confederation two Commissioners shall be chosen by and out of each of these four Jurisdictions: namely, two for the Massachusetts, two for Plymouth, two for Connecticut, and two for New Haven, being all in Church-fellowship with us, which shall bring full power from their several General Courts respectively to hear, examine, weigh, and determine all affairs of our war, or peace, leagues, aids, charges, and numbers of men for war, division of spoils and whatsoever is gotten by conquest, receiving of more Confederates for Plantations into combination with any of the Confederates, and all things of like nature, which are the proper concomitants or consequents of such a Confederation for amity, offense, and defence: not intermeddling with the government of any of the Jurisdictions, which by the third article is preserved entirely to themselves. But if these eight Commissioners when they meet shall not all agree yet it [is] concluded that any six of the eight agreeing shall have power to settle and determine the business in question. But if six do not agree, that then such propositions with their reasons so far as they have been debated, be sent and referred to the four General Courts; namely, the Massachusetts, Plymouth, Connecticut, and New Haven; and if at all the said General Courts the business so referred be concluded, then to be prosecuted by the Confederates and all their members. It is further agreed that these eight Commissioners shall meet once every year besides extraordinary meetings (according to the fifth article) to consider, treat, and conclude of all affairs belonging to this Confederation, which meeting shall ever be the first Thursday in September. And that the next meeting after the date of these presents, which shall be accounted the second meeting, shall be at Boston in the Massachusetts, the third at Hartford, the fourth at New Haven, the fifth at Plymouth, the sixth and seventh at Boston; and then Hartford, New Haven, and Plymouth, and so on course successively, if in the meantime some middle place be not found out and agreed on, which may be commodious for all the Jurisdictions.

7. It is further agreed that at each meeting of these eight Commissioners, whether ordinary or extraordinary, they or six of them agreeing as before, may choose their President out of themselves whose office work shall be to take care and direct for order and a comely carrying on of all proceedings in the present meeting; but he shall be invested with no such power or respect, as by which he shall hinder the propounding or progress of any business, or any way cast the scales otherwise than in the precedent article is agreed.

8. It is also agreed that the Commissioners for this Confederation hereafter at their meetings, whether ordinary or extraordinary, as they may have commission or opportunity, do endeavor to frame and establish agreements and orders in general cases of a civil nature, wherein all the Plantations are interested, for preserving of peace among themselves, for preventing as much as may be all occasion of war or differences with others, as about the free and speedy passage of justice in every Jurisdiction, to all the Confederates equally as to their own, receiving those that remove from one Plantation to another without due certificate, how all the Jurisdictions may carry it towards the Indians, that they neither grow insolent nor be injured without due satisfaction, lest war break in upon the Confederates through such miscarriages. It is also agreed that if any servant run away from his master into any other of these confederated Jurisdictions, that in such case, upon the certificate of one magistrate in the Jurisdiction out of which the said servant fled, or upon other due proof; the said servant shall be delivered, either to his master, or any other that pursues and brings such certificate or proof. And that upon the escape of any prisoner whatsoever, or fugitive for any criminal cause, whether breaking prison, or getting from the officer, or otherwise escaping, upon the certificate of two magistrates of the Jurisdiction out of which the escape is made, that he was a prisoner, or such an offender at the time of the escape, the magistrates, or some of them of that Jurisdiction where for the present the said prisoner or fugitive abideth, shall forthwith grant such a warrant as the case will bear, for the apprehending of any such person, and the delivery of him into the hands of the

officer or other person who pursues him. And if there be help required, for the safe returning of any such offender, then it shall be granted to him that craves the same, he paying the charges thereof.

9. And for that the justest wars may be of dangerous consequence, especially to the smaller Plantations in these United Colonies, it is agreed that neither the Massachusetts, Plymouth, Connecticut, nor New Haven, nor any of the members of them, shall at any time hereafter begin, undertake, or engage themselves, or this Confederation, or any part thereof in any war whatsoever (sudden exigencies, with the necessary consequents thereof excepted), which are also to be moderated as much as the case will permit, without the consent and agreement of the forementioned eight Commissioners, or at least six of them, as in the sixth article is provided: and that no charge be required of any of the Confederates, in case of a defensive war, till the said Commissioners have met, and approved the justice of the war, and have agreed upon the sum of money to be levied, which sum is then to be paid by the several Confederates in proportion according to the fourth article

10. That in extraordinary occasions, when meetings are summoned by three magistrates of any Jurisdiction, or two as in the fifth article, ii) any of the Commissioners come not, due warning being given or sent, it is agreed that four of the Commissioners shall have power to direct a war which cannot be delayed, and to send for due proportions of men out of each Jurisdiction, as well as six might do if all met; but not less than six shall determine the justice of the war, or allow the demands or bills of charges, or cause any levies to be made for the same.

11. It is further agreed that if any of the Confederates shall hereafter break any of these present articles, or be any other ways injurious to any one of the other Jurisdictions; such breach of agreement or injury shall be duly considered and ordered by the Commissioners for the other Jurisdictions, that both peace and this present Confederation may be entirely preserved without violation.

12. Lastly, this perpetual Confederation, and the several articles and agreements thereof being read and seriously considered, both by the General Court for the Massachusetts, and by the Commissioners for Plymouth, Connecticut, and New Haven, were fully allowed and confirmed by three of the forenamed Confederates, namely, the Massachusetts, Connecticut, and New Haven; only the Commissioners for Plymouth having no commission to conclude desired respite until they might advise with their General Court; whereupon it was agreed and concluded by the said Court of the Massachusetts, and the Commissioners for the other two Confederates, that, if Plymouth consent, then the whole treaty as it stands in these present articles is, and shall continue, firm and stable without alteration: but if Plymouth come not in yet the other three Confederates do by these presents confirm the whole Confederation, and all the articles thereof; only in September next when the second meeting of the Commissioners is to be at Boston, new consideration may be taken of the sixth article, which concerns number of Commissioners for meeting and concluding the affairs of this Confederation to the satisfaction of the Court of the Massachusetts, and the Commissioners for the other two Confederates, but the rest to stand unquestioned.

In testimony whereof, the General Court of the Massachusetts by their Secretary, and the Commissioners for Connecticut and New Haven, have subscribed these present articles of this nineteenth of the third month, commonly called May, Anno Domini 1643.

At a meeting of the Commissioners for the Confederation held at Boston the 7th of September, it appearing that the General Court of New Plymouth and the several townships thereof have read, considered, and approved these Articles of Confederation, as appeareth by commission of their General Court bearing date the 29th of August, 1643, to Mr. Edward Winslow and Mr. William Collier to ratify and confirm the same on their behalf: we therefore, the Commissioners for the Massachusetts, Connecticut, and New Haven, do also from our several Governments subscribe unto them.

Treaty between Spain and Portugal concluded at Tordesillas; June 7, 1494²⁹

Ratification by Spain, July 2, 1494.

Ratification by Portugal, September 5, 1494.

TRANSLATION

Don Ferdinand and Dona Isabella, by the grace of God king and queen of Castile, Leon, Aragon, Sicily, Granada, Toledo, Valencia, Galicia, Majorca, Seville, Sardinia, Cordova, Corsica, Murcia, Jaen, Algarve, Algeciras, Gibraltar, and the Canary Islands, count and countess of Barcelona, lord and lady of Biscay and Molina, duke and duchess of Athens and Neopatras, count and countess of Roussillon and Cerdagne, marquis and marchioness of Oristano and Gociano, together with the Prince Don John, our very dear and very beloved first-born son, heir of our aforesaid kingdoms and lordships. Whereas by Don Enrique Enriques, our chief steward, Don Gutierre de Cardenas, chief commissary of Leon, our chief auditor, and Doctor Rodrigo Maldonado, all members of our council, it was treated, adjusted, and agreed for us and in our name and by virtue of our power with the most serene Dom John, by the grace of God, king of Portugal and of the Algarves on this side and beyond the sea in Africa, lord of Guinea, our very dear and very beloved brother, and with Ruy de Sousa, lord of Sagres and Berenguel, Dom Joao de Sousa, his son, chief inspector of weights and measures of the said Most Serene King our brother, and Ayres de Almada, magistrate of the civil cases in his court and member of his desembargo, all members of the council of the aforesaid Most Serene King our brother, [and acting] in his name and by virtue of his power, his ambassadors, who came to us in regard to the controversy over what part belongs to us and what part to the said Most Serene King our brother, of that which up to this seventh day of the present month of June, the date of this instrument, is discovered in the ocean sea, in which said agreement our aforesaid representatives promised among other things that within a certain term specified

in it we should sanction, confirm, swear to, ratify, and approve the above-mentioned agreement in person: we, wishing to fulfill and fulfilling all that which was thus adjusted, agreed upon, and authorized in our name in regard to the above-mentioned, ordered the said instrument of the aforesaid agreement and treaty to be brought before us that we might see and examine it, the tenor of which, word for word, is as follows:

In the name of God Almighty, Father, Son, and Holy Ghost, three truly separate and distinct persons and only one divine essence. Be it manifest and known to all who shall see this public instrument, that at the village of Tordesillas, on the seventh day of the month of June, in the year of the nativity of our Lord Jesus Christ 1494, in the presence of us, the secretaries, clerks, and notaries public subscribed below, there being present the honorable Don Enrique Enriques, chief steward of the very exalted and very mighty princes, the lord and lady Don Ferdinand and Dona Isabella, by the grace of God king and queen of Castile, Leon, Aragon, Sicily, Granada, etc., Don Gutierre de Cardenas, chief auditor of the said lords, the king and queen, and Doctor Rodrigo Maldonado, all members of the council of the said lords, the king and queen of Castile, Leon, Aragon, Sicily, Granada, etc., their qualified representatives of the one part, and the honorable Ruy de Sousa, lord of Sagres and Berenguel, Dom Juan de Sousa, his son, chief inspector of weights and measures of the very exalted and very excellent lord Dom John, by the grace of God king of Portugal and of the Algarves on this side and beyond the sea in Africa, lord of Guinea, and Ayres de Almada, magistrate of civil cases in his court and member of his desembargo, all of the council of the said lord King of Portugal, and his qualified ambassadors and representatives, as was proved by both the said parties by means of the letters of authorization and procurations from the said lords their constituents, the tenor of which, word for word, is as follows:

[Here follow the full powers granted by Ferdinand and Isabella to Don Enrique Enriques, Don Gutierre de Cardenas, and Dr. Rodrigo Maldonado on June 5, 1494; and the full powers granted by John II. to Ruy de Sousa, Joao de Sousa, and Ayres Almada on March 8, 1494.]

"Thereupon it was declared by the above-mentioned representatives of the aforesaid King and Queen of Castile, Leon, Aragon, Sicily, Granada, etc., and of the aforesaid King of Portugal and the Algarves, etc.:

[I.] That, whereas a certain controversy exists between the said lords, their constituents, as to what lands, of all those discovered in the ocean sea up to the present day, the date of this treaty, pertain to each one of the said parts respectively; therefore, for the sake of peace and concord, and for the preservation of the relationship and love of the said King of Portugal for the said King and Queen of Castile, Aragon, etc., it being the pleasure of their Highnesses, they, their said representatives, acting in their name and by virtue of their powers herein described, covenanted and agreed that a boundary or straight line be determined and drawn north and south, from pole to pole, on the said ocean sea, from the Arctic to the Antarctic pole. This boundary or line shall be drawn straight, as aforesaid, at a distance of three hundred and seventy leagues west of the Cape Verde Islands, being calculated by degrees, or by any other manner as may be considered the best and readiest, provided the distance shall be no greater than abovesaid. And all lands, both islands and mainlands, found and discovered already, or to be found and discovered hereafter, by the said King of Portugal and by his vessels on this side of the said line and bound determined as above, toward the east, in either north or south latitude, on the eastern side of the said bound provided the said bound is not crossed, shall belong to, and remain in the possession of, and pertain forever to, the said King of Portugal and his successors. And all other lands, both islands and mainlands, found or to be found hereafter, discovered or to be discovered hereafter, which have been discovered or shall be discovered by the said King and Queen of Castile, Aragon, etc., and by their vessels, on the western side of the said bound, determined as above, after having passed the said bound toward the west, in either its north or south latitude, shall belong to, and remain in the possession of, and pertain forever to, the said King and Queen of Castile, Leon, etc., and to their successors.

[2.] Item, the said representatives promise and affirm by virtue of the powers aforesaid, that from this date no ships shall be despatched-namely as follows: the said King and Queen of Castile, Leon, Aragon, etc., for this part of the bound, and its eastern side, on this side the said bound, which pertains to the said King of Portugal and the Algarves, etc.; nor the said King of Portugal to the other part of the said bound which pertains to the said King and Queen of Castile, Aragon, etc.-for the purpose of discovering and seeking any mainlands or islands, or for the purpose of trade, barter, or conquest of any kind. But should it come to pass that the said ships of the said King and Queen of Castile, Leon, Aragon, etc., on sailing thus on this side of the said bound, should discover any mainlands or islands in the region pertaining, as abovesaid, to the said King of Portugal, such mainlands or islands shall pertain to and belong forever to the said King of Portugal and his heirs, and their Highnesses shall order them to be surrendered to him immediately. And if the said ships of the said King of Portugal discover any islands and mainlands in the regions of the said King and Queen of Castile, Leon, Aragon, etc., all such lands shall belong to and remain forever in the possession of the said King and Queen of Castile, Leon, Aragon, etc., and their heirs, and the said King of Portugal shall cause such lands to be surrendered immediately.

[3.] Item, in order that the said line or bound of the said division may be made straight and as nearly as possible the said distance of three hundred and seventy leagues west of the Cape Verde Islands, as hereinbefore stated, the said representatives of both the said parties agree and assent that within the ten months immediately following the date of this treaty their said constituent lords shall despatch two or four caravels, namely, one or two by each one of them, a greater or less number, as they may mutually consider necessary. These vessels shall meet at the Grand Canary Island during this time, and each one of the said parties shall send certain persons in them, to wit, pilots, astrologers, sailors, and any others they may deem desirable. But there must be as many on one side as on the other, and certain of the said pilots, astrologers, sailors, and others of

those sent by the said King and Queen of Castile, Aragon, etc., and who are experienced, shall embark in the ships of the said King of Portugal and the Algarves; in like manner certain of the said persons sent by the said King of Portugal shall embark in the ship or ships of the said King and Queen of Castile, Aragon, etc.; a like number in each case, so that they may jointly study and examine to better advantage the sea, courses, winds, and the degrees of the sun or of north latitude, and lay out the leagues aforesaid, in order that, in determining the line and boundary, all sent and empowered by both the said parties in the said vessels, shall jointly concur. These said vessels shall continue their course together to the said Cape Verde Islands, from whence they shall lay a direct course to the west, to the distance of the said three hundred and seventy degrees, measured as the said persons shall agree, and measured without prejudice to the said parties. When this point is reached, such point will constitute the place and mark for measuring degrees of the sun or of north latitude either by daily runs measured in leagues, or in any other manner that shall mutually be deemed better. This said line shall be drawn north and south as aforesaid, from the said Arctic pole to the said Antarctic pole. And when this line has been determined as abovesaid, those sent by each of the aforesaid parties, to whom each one of the said parties must delegate his own authority and power, to determine the said mark and bound, shall draw up a writing concerning it and affix thereto their signatures. And when determined by the mutual consent of all of them, this line shall be considered as a perpetual mark and bound, in such wise that the said parties, or either of them, or their future successors, shall be unable to deny it, or erase or remove it, at any time or in any manner whatsoever. And should, perchance, the said line and bound from pole to pole, as aforesaid, intersect any island or mainland, at the first point of such intersection of such island or mainland by the said line, some kind of mark or tower shall be erected, and a succession of similar marks shall be erected in a straight line from such mark or tower, in a line identical with the above-mentioned bound. These marks shall separate those portions of such land

belonging to each one of the said parties; and the subjects of the said parties shall not dare, on either side, to enter the territory of the other, by crossing the said mark or bound in such island or mainland.

[4.] Item, inasmuch as the said ships of the said King and Queen of Castile, Leon, Aragon, etc., sailing as before declared, from their kingdoms and seigniories to their said possessions on the other side of the said line, must cross the seas on this side of the line, pertaining to the said King of Portugal, it is therefore concerted and agreed that the said ships of the said King and Queen of Castile, Leon, Aragon, etc., shall, at any time and without any hindrance, sail in either direction, freely, securely, and peacefully, over the said seas of the said King of Portugal, and within the said line. And whenever their Highnesses and their successors wish to do so, and deem it expedient, their said ships may take their courses and routes direct from their kingdoms to any region within their line and bound to which they desire to despatch expeditions of discovery, conquest, and trade. They shall take their courses direct to the desired region and for any purpose desired therein, and shall not leave their course, unless compelled to do so by contrary weather. They shall do this provided that, before crossing the said line, they shall not seize or take possession of anything discovered in his said region by the said King of Portugal; and should their said ships find anything before crossing the said line, as aforesaid, it shall belong to the said King of Portugal, and their Highnesses shall order it surrendered immediately. And since it is possible that the ships and subjects of the said King and Queen of Castile, Leon, etc., or those acting in their name, may discover before the twentieth day of this present month of June, following the date of this treaty, some islands and mainlands within the said line, drawn straight from pole to pole, that is to say, inside the said three hundred and seventy leagues west of the Cape Verde Islands, as aforesaid, it is hereby agreed and determined, in order to remove all doubt, that all such islands and mainlands found and discovered in any manner whatsoever up to the said twentieth day of this said month of June, although found by ships and subjects of the said King and Queen

of Castile, Aragon, etc., shall pertain to and remain forever in the possession of the said King of Portugal and the Algarves, and of his successors and kingdoms, provided that they lie within the first two hundred and fifty leagues of the said three hundred and seventy leagues reckoned west of the Cape Verde Islands to the above-mentioned line-in whatsoever part, even to the said poles, of the said two hundred and fifty leagues they may be found, determining a boundary or straight line from pole to pole, where the said two hundred and fifty leagues end. Likewise all the islands and mainlands found and discovered up to the said twentieth day of this present month of June by the ships and subjects of the said King and Queen of Castile, Aragon, etc., or in any other manner, within the other one hundred and twenty leagues that still remain of the said three hundred and seventy leagues where the said bound that is to be drawn from pole to pole, as aforesaid, must be determined, and in whatever part of the said one hundred and twenty leagues, even to the said poles,—they that are found up to the said day shall pertain to and remain forever in the possession of the said King and Queen of Castile, Aragon, etc., and of their successors and kingdoms; just as whatever is or shall be found on the other side of the said three hundred and seventy leagues pertaining to their Highnesses, as aforesaid, is and must be theirs, although the said one hundred and twenty leagues are within the said bound of the said three hundred and seventy leagues pertaining to the said King of Portugal, the Algarves, etc., as aforesaid.

And if, up to the said twentieth day of this said month of June, no lands are discovered by the said ships of their Highnesses within the said one hundred and twenty leagues, and are discovered after the expiration of that time, then they shall pertain to the said King of Portugal as is set forth in the above.

The said Don Enrique Enriques, chief steward, Don Gutierre de Cardenas, chief auditor, and Doctor Rodrigo Maldonado, representatives of the said very exalted and very mighty princes, the lord and lady, the king and queen of Castile, Leon, Aragon, Sicily, Granada, etc., by virtue of their said power, which is incorporated above, and the said Ruy de Sousa, Dom Joao de Sousa, his son,

and Arias de Almadana, representatives and ambassadors of the said very exalted and very excellent prince, the lord king of Portugal and of the Algarves on this side and beyond the sea in Africa, lord of Guinea, by virtue of their said power, which is incorporated above, promised, and affirmed, in the name of their said constituents, [saying that they and their successors and kingdoms and lordships, forever and ever, would keep, observe, and fulfill, really and effectively, renouncing all fraud, evasion, deceit, falsehood, and pretense, everything set forth in this treaty, and each part and parcel of it; and they desired and authorized that everything set forth in this said agreement and every part and parcel of it be observed, fulfilled, and performed as everything which is set forth in the treaty of peace concluded and ratified between the said lord and lady, the king and queen of Castile, Aragon, etc., and the lord Dom Alfonso, king of Portugal (may he rest in glory) and the said king, the present ruler of Portugal, his son, then prince in the former year of 1479, must be observed, fulfilled, and performed, and under those same penalties, bonds, securities, and obligations, in accordance with and in the manner set forth in the said treaty of peace. Also they bound themselves [by the promise] that neither the said parties nor any of them nor their successors forever should violate or oppose that which is abovesaid and specified, nor any part or parcel of it, directly or indirectly, or in any other manner at any time, or in any manner whatsoever, premeditated or not premeditated, or that may or can be, under the penalties set forth in the said agreement of the said peace; and whether the fine be paid or not paid, or graciously remitted, that this obligation, agreement, and treaty shall continue in force and remain firm, stable, and valid forever and ever. That thus they will keep, observe, perform, and pay everything, the said representatives, acting in the name of their said constituents, pledged the property, movable and real, patrimonial and fiscal, of each of their respective parties, and of their subjects and vassals, possessed and to be possessed. They renounced all laws and rights of which the said parties or either of them might take advantage to violate or oppose the foregoing or any part of it; and for the greater security and stability

of the aforesaid, they swore before God and the Blessed Mary and upon the sign of the Cross, on which they placed their right hands, and upon the words of the Holy Gospels, wheresoever they are written at greatest length, and on the consciences of their said constituents, that they, jointly and severally, will keep, observe, and fulfill all the aforesaid and each part and parcel of it, really and effectively, renouncing all fraud, evasion, deceit, falsehood, and pretense, and that they will not contradict it at any time or in any manner. And under the same oath they swore not to seek absolution or release from it from our most Holy Father or from any other legate or prelate who could give it to them. And even though, *proprio motu*, it should be given to them, they will not make use of it; rather, by this present agreement, they, acting in the said name, entreat our most Holy Father that his Holiness be pleased to confirm and approve this said agreement, according to what is set forth therein; and that he order his bulls in regard to it to be issued to the parties or to whichever of the parties may solicit them, with the tenor of this agreement incorporated therein, and that he lay his censures upon those who shall violate or oppose it at any time whatsoever. Likewise, the said representatives, acting in the said names, bound themselves under the same penalty and oath, that within the one hundred days next following, reckoned from the day of the date of this agreement, the parties would mutually exchange the approbation and ratification of this said agreement, written on parchment, signed with the names of the said lords, their constituents, and sealed with their hanging leaden seals; and that the instrument which the said lords, the king and queen of Castile, Aragon, etc., should have to issue, must be signed, agreed to, and sanctioned by the very noble and most illustrious lord, Prince Don Juan, their son. Of all the foregoing they authorized two copies, both of the same tenor exactly, which they signed with their names and executed before the undersigned secretaries and notaries public, one for each party. And whichever copy is produced, it shall be as valid as if both the copies which were made and executed in the said town of Tordesillas, on the said day, month, and year aforesaid, should be produced. The chief deputy, Don

Enrique, Ruy de Sousa, Dom Juan de Sousa, Doctor Rodrigo Maldonado, Licentiate Ayres. Witnesses who were present and who saw the said representatives and ambassadors sign their names here and execute the aforesaid, and take the said oath: The deputy Pedro de Leon and the deputy Fernando de Torres, residents of the town of Valladolid, the deputy Fernando de Gamarra, deputy of Zagra and Cenete, contino of the house of the said king and queen, our lords, and Joao Suares de Sequeira, Ruy Leme, and Duarte Pacheco, continos of the house of the said King of Portugal, summoned for that purpose. And I, Fernando Alvarez de Toledo, secretary of the king and queen, our lords, member of their council, and their scrivener of the high court of justice, and notary public in their court and throughout their realms and lordships, witnessed all the aforesaid, together with the said witnesses and with Estevan Vaez, secretary of the said King of Portugal, who by the authority given him by the said king and queen, our lords, to certify to this act in their kingdoms, also witnessed the abovesaid; and at the request and with the authorization of all the said representatives and ambassadors, who in my presence and his here signed their names, I caused this public instrument of agreement to be written. It is written on these six leaves of paper, in entire sheets, written on both sides, together with this leaf, which contains the names of the aforesaid persons and my sign; and the bottom of every page is marked with the notarial mark of my name and that of the said Estevan Vaez. And in witness I here make my sign, which is thus. In testimony of truth: Fernando Alvarez. And I, the said Estevan Vaez (who by the authority given me by the said lords, the king and queen of Castile, and of Leon, to make it public throughout their kingdoms and lordships, together with the said Fernando Alvarez, at the request and summons of the said ambassadors and representatives witnessed everything), in testimony and assurance thereof signed it here with my public sign, which is thus.

The said deed of treaty, agreement, and concord, above incorporated, having been examined and understood by us and by the said Prince Don John, our son, we approve, commend, confirm, execute, and ratify it, and we promise

to keep, observe, and fulfill all the abovesaid that is set forth therein, and every part and parcel of it, really and effectively. We renounce all fraud, evasion, falsehood, and pretense, and we shall not violate or oppose it, or any part of it, at any time or in any manner whatsoever. For greater security, we and the said prince Don John, our son, swear before God and Holy Mary, and by the words of the Holy Gospels, wheresoever they are written at greatest length, and upon the sign of the Cross upon which we actually placed our right hands, in the presence of the said Ruy de Sousa, Dom Joao de Sousa, and Licentiate Ayres de Almada, ambassadors and representatives of the said Most Serene King of Portugal, our brother, thus to keep, observe, and fulfill it, and every part and parcel of it, so far as it is incumbent upon us, really and effectively, as is abovesaid, for ourselves and for our heirs and successors, and for our said kingdoms and lordships, and the subjects and natives of them, under the penalties and obligations, bonds and abjurements set forth in the said contract of agreement and concord above written. In attestation and corroboration whereof, we sign our name to this our letter and order it to be sealed with our leaden seal' hanging by threads of colored silk. Given in the town of Arevalo, on the second day of the month of July, in the year of the nativity of our Lord Jesus Christ, 1494.

I, THE KING. I, THE QUEEN. I, THE PRINCE.

I, FERNANDO ALVAREZ de Toledo, secretary of the king and of the queen, our lords, have caused it to be written by their mandate.

ЗАВДАННЯ

1. Які події в історії міжнародних відносин пов'язані з документами?
2. Зробіть схематичну мапу колоніальних володінь XVI–XVII ст.
3. Визначте практики регулювання повсякденного життєстрою на території колоній.

ТЕМА 5. ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ XVIII–XIX ст.

Суперечності європейських держав та колоніальна політика XVIII ст. Війна за іспанський спадок та початок падіння міжнародного значення Франції. Утрехтський мир. Французька дипломатія при Людовіку XV. Криза зовнішньої політики французького абсолютизму. Війна за польський спадок. Зовнішня політика Англії в XVIII ст. – період створення великої Британської імперії. Піт Старший. Політика Англії в Індії. Ост-Індська кампанія. Зовнішня політика Німеччини XVIII ст. Австро-пруське суперництво. Війна за австрійський спадок. Фрідріх II як дипломат. Семилітня війна та дипломатія Фрідріха II. Міжнародні відносини періоду боротьби американських колоній за незалежність. Комітет для таємної кореспонденції (1775–1777 рр.). Місія Сайласа Діна. Допомога французького уряду американським колоніям. Підписання союзного та торгового договору між Францією та Сполученими штатами (6 лютого 1778 р.). Спроби Конгресу встановити дипломатичні відносини з європейськими державами. Доеднання Франції та Іспанії до війни проти Англії (1778–1779 рр.). Озброєний нейтралітет 1780 р. Мирні переговори. Відносини США із Францією під час Французької революції. Діяльність французького посла Жене в Америці (1793–1794 рр.). Відносини Англії та США після війни за незалежність. Англо-американський договір 1794 р. Активізація росії в європейській політиці. російсько-шведська війна (1700–1721 рр.). російсько-турецькі війни (1768–1774 рр., 1787–1791 рр.). Розподіли Польщі. Міжнародні відносини Української держави кінця XVII–XVIII ст. Дипломатична діяльність І. Мазепи.

Європейська дипломатія в роки Великої французької революції (1789–1794 рр.). Криза дипломатії французького абсолютизму до 1789 р. Критика дипломатії абсолютних монархій XVIII ст. ідеологами буржуазії. Французька революція та європейська дипломатія в період Установчих і Законодавчих зборів. Рейхенбахська угода 27 липня 1790 р. Ідея європейського конгресу для інтервенції у французькі справи (1791 р.).

Австро-пруський союз проти Франції (7 лютого 1792 р.). Французька дипломатія та європейські держави від повалення монархії у Франції до встановлення яacobінської диктатури. Дипломатія жирондистів у період Конвенту. Дипломатія яacobінської диктатури. Робесп'єр та дипломатія Комітету суспільного порятунку. Дипломатія в роки термідоріанської реакції та директорії. Відновлення міністерства іноземних справ. Талейран і Бонапарт. Європейські дипломатичні відносини при Наполеоні (1799–1814 рр.). Наполеон як дипломат. Два періоди в дипломатичній діяльності Наполеона. Ставлення Наполеона до Австрії, Англії, росії. Ам'єнський мир з Англією. Третя коаліція 1805–1806 рр. Створення Рейнського союзу і розгром Прусії. Берлінська декларація про континентальну блокаду 1806 р. Тільзітський мир 1807 р. Французька імперія і васальні держави. Війна 1812 року з росією. Вступ російської армії в Західну Європу. Визвольна боротьба європейських народів. Шомонський трактат 1814 року. Причини краху першої імперії у Франції. Паризький мир і реставрування династії Бурбонів.

Віденський конгрес (1814–1815 рр.). Розстановка сил на конгресі. Причина легітимізму. Польсько-саксонське питання. Організація Німецького союзу. Переділ Польщі. “Сто днів” Наполеона. Сьома коаліція. Рішення Віденського конгресу. “Священний Союз” і посилення реакції в Європі. Внутрішні суперечності та криза “Священного Союзу”. Бельгійська революція та великі держави.

Європа та східне питання в першій половині XIX ст. Повстання в Греції та східне питання. російсько-турецька війна 1828–1829 рр. Ункіар-Іскелеський договір 1833 р. та суперечності великих держав у східному питанні. Лондонська конференція 1841 р. про режим чорноморських проток.

Характер революцій 1848–1849 рр. в Європі та їх вплив на міжнародні відносини. Міжнародні відносини в роки Кримської війни. російсько-турецький конфлікт 1853 р. та ставлення до нього великих держав. Паризький Конгрес (1853–1856 рр.): позиції держав та результати.

Громадянська війна в Північній Америці (1861–1865 рр.) та її вплив на міжнародні відносини. Принципи американської дипломатії другої половини XIX ст.

Міжнародне становище в період франко-прусської війни і Паризької комуні (1870–1871 рр.) Зростання агресивності Прусії. Емська депеша. Поразка Франції у війні з Прусією. Проголошення Німецької імперії в 1871 р. Скасування нейтралізації Чорного моря. Лондонська конвенція 1871 р. Франкфуртський мирний договір 1872 р. Завершення об'єднання Німеччини. Союз трьох імператорів 1873 р. Сербо-турецька війна і росія. Константинопольська конференція. Причини і характер російсько-турецької війни 1877–1878 рр.

Колоніальна політика в кінці XVIII–XIX ст. Передумови експансії західних держав в Азії. Британська, Французька і Голландська Ост. Індуські компанії. Методи британської політики. Загарбання в Індії. Субсидарні договори. Колоніальна політика російського царизму. російсько-іранські війни (1804–1813) (1826–1828) 1804–1813 і 1826–1828 рр. Гумістинський і Туркманчайський договори. Перша англо-афганська війна 1839–1842 рр. російсько-китайські відносини. Кульджинський договір 1851 р. Початок експансіоністської політики США. Приєднання Луїзіани (1795–1803). Загарбання Флориди (1810–1818). Війна США проти Англії 1812–1814 рр. “Доктрина Монро” 1823 р. Колоніальна експансія великих держав наприкінці XIX ст. Завершення боротьби за колоніальний поділ світу між імперіалістичними державами. Суперництво на Близькому Сході і в Туреччині. Суперництво США, Японії та європейських держав на Далекому Сході. Загарбання Індокитаю. Англійські колоніальні надбання в Африці. Війна з бурами. Боротьба за контроль над Суецьким каналом, Британська окупація Єгипту в 1882 р. Англійські колоніальні надбання в Південній Африці. Початок колоніальної експансії Німеччини. Колоніальна політика Бісмарка.

Treaty of Amiens

Treaty of Amiens, March 25, 1802 ³⁰

Definitive Treaty of Peace between the French Republic, his Majesty the King of Spain and the Indies, and the Batavian Republic (on the one Part); and his Majesty, the King of the United Kingdom of Great Britain and Ireland (on the other Part).

The first consul of the French republic, in the name of the French people, and his majesty the king of the united kingdom of Great Britain and Ireland, being equally animated with a desire to put an end to the calamities of war, have laid the foundation of peace, by the preliminary articles, which were signed in London the 9th Vendemaire, (or the first of October 1801).

And as by the 15th article of the preliminaries it has been agreed on, “that plenipotentiaries should named on the part of each government, who should repair to Amiens, and there proceed to arrange a definitive treaty, in concert with the allies of the contracting powers.”

The first consul of the French republic, in the name of the French people, has named as plenipotentiary the citizen Joseph Buonaparte, counsellor of state:

His majesty the king of the united kingdom of Great Britain and Ireland has named the marquis Cornwallis, knight of the most noble order of the garter, one of his majesty’s privy council, general in his majesty's army, &c. &c.

His majesty the king of Spain and the Indies, and the government of the Batavian republic, have appointed the following plenipotentiaries, to wit, his catholic majesty has named Don Joseph Nicolas d'Azara, his counsellor of state, grand cross of the order of Charles III..ambassador extraordinary of his majesty to the French republic &c. &c.:

And the government of the Batavian republic, Jean Schimmelpenninck its ambassador extraordinary to the French republic, &c.:

Which said plenipotentiaries having duly communicated to each other their respective Powers, which are transcribed at the conclusion of the present treaty, have agreed the following articles:

The Treaty of Amiens, by J.C. Ziegler Enlarge

Article I.

There shall be peace, friendship, and good understanding between the French republic, his majesty the king of Spain, his heirs and successors, and the Batavian republic, on the one part, and his majesty the king of the united kingdom of Great Britain and Ireland, his heirs and successors, on the other part.

The contracting parties shall use their utmost efforts to preserve a perfect harmony between their respective countries, without permitting any act of hostility whatever by sea or by land, for any cause, or under any pretext.

They shall carefully avoid every thing which might for the future disturb the happy union now re-established between them, and shall not give any succour or protection, directly or indirectly, to those who wish to injure any of them.

Article II.

All the prisoners made on one side and the other, as well by land as by sea, and the hostages carried off, or delivered up during the war, and up to the present day, shall be restored without ransom in six weeks at the latest, to be reckoned from the day when the ratifications of the present treaty are exchanged, and on paying the debts which they shall have contracted during their captivity. Each of the contracting parties shall respectively discharge the advances which shall have been made by any of the contracting parties, for the support and maintenance of prisoners in the countries where they have been detained. There shall be appointed by mutual consent for this purpose a commission, especially empowered to ascertain and determine the compensation which may be due to any one of the contracting parties ... The time and the place shall likewise be fixed, by mutual consent, for the meeting of the commissioners, who shall be entrusted with the execution of this article, and who shall take into account, not only the expenses incurred on account of the

prisoners of the respective nations, but likewise on account of the foreign troops, who, before being taken, were in the pay, and at the disposal of one of the contracting parties.

Article III.

His Britannic majesty restores to the French republic and its allies, viz. his Catholic majesty and the Batavian republic, all the possessions and colonies which respectively belonged to them, and which have been either occupied or conquered by the British forces, during the course of the present war, with the exception of the island of Trinidad, and of the Dutch possessions on the island of Ceylon.

Article IV.

His Catholic majesty cedes and guarantees, in full property and sovereignty, the island of Trinidad to his Britannic majesty.

Article V.

The Batavian republic cedes and guarantees, in full property and sovereignty, to his Britannic majesty, all the possessions and establishments in the island of Ceylon, which previous to the war belonged to the republic of the united provinces, or to the Dutch East India company.

Article VI.

The port of the Cape of Good Hope remains to the Batavian republic in full sovereignty, in the same manner as it did previous to the war.

The ships of every kind belonging to the other contracting parties, shall be allowed to enter the said ports, and there to purchase what provisions they may stand in need of heretofore, without being liable to pay any other imposts than such as the Batavian republic compels the ships of its own nation to pay.

Article VII.

The territories and possessions of his most Faithful majesty are maintained in their integrity, such as they were antecedent to the war. However the boundaries of French and Portuguese Guiana are fixed by the river Arrowary, which empties itself into the ocean above Cape North, near the islands Nuovo

and Penetentia, about a degree and a third of north latitude. These boundaries shall run along the river Arrowary, from its mouth, the most distant from Cape North, to its source, and afterwards on a right line, drawn from that source, to the Rio Brunco, towards the west.

In consequence, the northern bank of the river Arrowary, from its said mouth to its source, and the territories that lie to the north of the line of boundaries laid down as above, shall belong in full sovereignty to the French republic.

The southern bank of the said river, from the same mouth, and all the territories to the south of the said line, shall belong to her most Faithful majesty.

The navigation of the river Arrowary, along the whole of its course, shall be common to both nations.

The arrangements which have been agreed upon between the courts of Madrid and Lisbon, respecting the settlement of their boundaries in Europe, shall nevertheless be adhered to conformably to the stipulations of the treaty of Badajos.

Article VIII.

The territories, possessions, and rights of the sublime Porte, are maintained in their integrity, as they were before the war.

Article IX.

The republic of the Seven Islands is recognised.

Article X.

The islands of Malta, Gozo, and Comino, shall be restored to the order of St. John of Jerusalem to be held on the same conditions, on which it possessed them before the war, and under the following stipulations.

1. The knights of the order whose Langues shall continue to subsist after the exchange of the ratification of the present treaty, are invited to return to Malta, as soon as the exchange shall have taken place. They shall there form a general chapter, and proceed to the election of a grand master, chosen from among the natives of those nations which are to preserve their Langues, unless that election has been already made since the exchange of the preliminaries.

It is understood that an election made subsequent to that epoch, shall alone be considered valid, to the exclusion of any other that have taken place at any period prior to that epoch.

2. The governments of the French republic, and of Great Britain, desiring to place the order and island of Malta in a state of entire independence with respect to themselves, agree that there shall not be in future either a French or an English Langue; and that no individual belonging to either the one or to the other of these powers shall be admitted into the order.

3. There shall be established a Maltese Langue, which shall be supported by the territorial revenues and commercial duties of the island. This Langue shall have its peculiar dignities, an establishment and a mansion-house. Proofs of nobility shall not be necessary for the admission of knights of the Langue; and they shall be moreover admissible to all offices, and shall enjoy all privileges, in the same manner as the knights of the other Langues. At least half of the municipal, administrative, civil, judicial, and other employments depending on the government, shall be filled by inhabitants of the islands of Malta, Gozo, and Comino.

4. The forces of his Britannic majesty shall evacuate the island, and its dependencies, within three months from the exchange of the ratifications, or sooner if possible. At that epoch it shall be given up to the order in its present state, provided the grand master, or commissaries, fully authorized according to the statutes of the order, shall be in the island to take possession, and that the force which is to be provided by his Sicilian majesty, as is hereafter stipulated, shall have arrived there.

5. One half of the garrison at least shall always be composed of native Maltese; for the remainder, the order may levy recruits in those countries only which continue to possess the Langues. The Maltese troops shall have Maltese officers. The commandership in chief of the garrison, as well as the nomination of the officers, shall pertain to the grand master, and this right he cannot resign even temporarily, except in favour of a knight, and in concurrence with the advice of the council of the order.

6. The independence of the isles Malta, of Gozo, and Comino, as well as the present arrangement, shall be placed under the protection and guarantee of France, Great Britain, Austria, Spain, Russia, and Prussia.

7. The neutrality of the order and of the island of Malta, with its dependencies, is hereby proclaimed.

8. The ports of Malta shall be opened to the commerce and the navigation of all nations, who shall there pay equal and moderate duties : these duties shall be applied to the maintenance of the Maltese Langue, as specified in paragraph 3, to that of the civil and military establishments of the island, as well as to that of a general lazaret, open to all colours.

9. The states of Barbary are excepted from the conditions of the preceding paragraphs, until, by means of an arrangement to be procured by the contracting parties, the system of hostilities, which subsists between the states of Barbary, and the order of St. John, or the powers possessing the Langue, or concurring in the composition of the order, shall have ceased.

10. The order shall be governed, both with respect to spirituals and temporals, by the same statutes which were in force when the knights left the isle, as far as the present treaty does not abrogate them.

11. The regulations contained in the paragraphs 3, 5, 7, 8, and 10, shall be converted into laws ,and perpetual statutes of the order, in the customary manner; and the grand master, or, if he shall not be in the island, at the time of its restoration to the order, his representative, as well as his successors, shall be bound to take an oath for their punctual observance.

12. His Sicilian majesty shall be invited to furnish 2000 men, natives of his states, to serve as a garrison in the different fortresses of the said islands. That force shall remain one year, to bear date from their restitution to the knights; and if, at the expiration of this term, the order should not have raised a force sufficient, in the judgement of the guarantying powers to garrison the island and its dependencies, as is specified in the 5th paragraph, the Neapolitan troops shall continue there until they shall be replaced by a force deemed sufficient by the said powers.

13. The different powers designated in the 6th paragraph, to wit, France, Great Britain, Austria, Spain, Russia, and Prussia, shall be invited to accede to the present stipulations.

Article XI.

The French troops shall evacuate the kingdom of Naples and the Roman states; the English forces shall also evacuate Porto Ferrajo, and generally all the ports and islands, that they occupy in the Mediterranean or the Adriatic.

Article XII.

The evacuations, cessions, and restitutions, stipulated by the present treaty, shall be executed in Europe within a month; on the continent and seas of America and Africa in three months; on the continent and seas of Asia in six months, which shall follow the ratification of the present definitive treaty, except in case of a special reservation.

Article XIII.

In all cases of restitution, agreed upon by the present treaty, the fortifications shall be restored in the condition they were in at the time of signing the preliminaries; and all the works which shall have been constructed since their occupation shall remain untouched.

It is agreed besides that in all the stipulated cases of cessions, there shall be allowed to the inhabitants, of whatever rank or nation they may be, a term of three years, reckoning from the notification of the present treaty, to dispose of all their properties, whether acquired by them before or during the continuance of the present war; during which term of three years, they shall have free and entire liberty to exercise their religion, and to enjoy their fortunes. The same power is granted in the countries that are hereby restored, to all persons, whether inhabitants or not, who shall have formed any establishments there, during the time that those countries were in the possession of Great Britain.

As to the inhabitants of the countries restored or ceded, it is hereby agreed, that no person shall, under any pretence, be prosecuted, disturbed, or molested,

either in person or property, on account of his political conduct or opinion, or for his attachment to any of the contracting parties, on any account whatever except for debts contracted with individuals, or for acts subsequent to the present treaty.

Article XIV.

All the sequestrations laid on either side on funds, revenues, and credits, of what nature soever they may be, belonging to any of the contracting powers, or to their citizens or subjects, shall be taken off immediately after the signature of this definitive treaty.

The decision of all claims among the individuals of the respective nations, for debts, property, effects, or rights, of any nature whatsoever, which should, according to received usages, and the law of nations, be preferred at the epoch of the peace shall be referred to the competent tribunals: in all those cases speedy and complete justice shall be done in the countries wherein those claims shall be respectively preferred.

Article XV.

The fisheries on the coasts of Newfoundland, and of the adjacent islands, and in the gulf of St. Laurence, are placed on the same footing as they were before the war.

The French fishermen of Newfoundland, and the inhabitants of the islands of St. Pierre and Miquelon, shall have liberty, to cut such wood as may be necessary for them in the bays of Fortune and Despair during the first year, reckoning from the ratification of the present treaty.

Article XVI.

To prevent all grounds of complaint and disputes which might arise on account of captures which may have been made at sea subsequent to the signing of the preliminaries, is reciprocally agreed that the ships and property which may have been taken in the channel, and in the north seas, after a space of twelve days, reckoning from the exchange of the ratifications of the preliminary articles, shall be restored on the one side and the other; that the term shall be one month for the space, from the channel and the north seas, as far as the Canary

islands inclusively, as well in the ocean as in the Mediterranean; two months from the Canary island to the equator; and, finally five months in all other parts of the world, without any further exceptions or distinction of time or place.

Article XVII.

The ambassadors, ministers, and other agents of the contracting powers, shall enjoy respectively in the states of the said powers the same rank, privileges, prerogative, and immunities, which were enjoyed before the war by agents of the same class.

Article XVIII.

The branch of the house of Nassau, which was established in the ci-devant republic of the united provinces, now the Batavian republic, having experienced some losses, as well with respect to private property as by the change of constitution adopted in those countries, an equivalent compensation shall be procured for the losses which it shall be proved to have sustained.

Article XIX.

The present definitive treaty of Peace is declared common to the sublime Ottoman Porte, the ally, of his Britannic majesty; and the sublime Porte shall be invited to transmit its act of accession as soon as possible.

Article XX.

It is agreed that the contracting parties, upon requisitions made by them respectively, or by their ministers, or officers duly authorized for that purpose, shall be bound to deliver up to justice persons accused of murder, forgery, or fraudulent bankruptcy, committed within the jurisdiction of the requiring party, provided that this shall only be done in cases in which the evidence of the crime shall be such, that the laws of the place in which the accused persons shall be discovered, would have authorized the detaining and bringing him to trial, had the offence been committed there. The expenses of the arrest and prosecution shall be defrayed by the party making the requisition; but this article has no sort of reference to crimes of murder, forgery, or fraudulent bankruptcy, committed before the conclusion of this definitive treaty.

Article XXI.

The contracting parties promise to observe sincerely and faithfully all the articles contained in the present treaty, and will not suffer any sort of counteraction, direct or indirect, to be made to it by their citizens, or respective subjects; and the contracting parties guaranty, generally and reciprocally, all the stipulations of the present treaty.

Article XXII.

The present treaty shall be ratified by the contracting parties, as soon as possible, and the ratifications shall be exchanged in due form in Paris.

In testimony whereof, we, the undersigned plenipotentiaries, have signed with our hands, and in virtue of our respective full powers, the present definitive treaty, causing it to be sealed with our respective seals.

Done at Amiens, the 4th Germinal, in the year 10 (March 25, 1802).

Treaty of Tilsit, 7 July 1807 ³¹

His majesty the emperor of the French, king of Italy, protector of the confederation of the Rhine, and his majesty the emperor of Russia, animated with the same interest in putting an end to the devastations of war, have, for this purpose, nominated and furnished with full power on the part of his majesty the emperor of the French and King of Italy, Charles Maurice Talleyrand, prince of Benevento, his great chamberlain, and minister of foreign affairs, grand cross of the legion of honour, knight of the Prussian orders of the black and of the red eagle, of the order of St. Hubert.

His majesty the emperor of all the Russias has, on his part, appointed prince Kurakin, his actual privy counsellor; member of the council of state, and of the senate; chancellor of all the orders in the empire; ambassador extraordinary, and plenipotentiary of his majesty of all the Russias to his majesty the emperor of Austria; knight of the Russian order of St. Andrew; of

St. Alexander; of St. Aube; of the first class of the order of St. Wolodimir, and of the second class of the Prussian orders of the black and red eagle; of the Bavarian order of St. Hubert; of the Danish order of Dannebrog, and the perfect union, and bailiff and grand cross of the sovereign order of St. John of Jerusalem; and prince Demetry Labanoff Van Rostoff, lieutenant-general of the armies of his majesty the emperor of all the Russias; knight of the first class of the order of St. Anne, of the military order of St. Joris, and of the third class of the order of Wolodimir.

The abovementioned, after exchanging their full powers, have agreed upon the following articles:

Article I. From the day of exchanging the ratification of the present treaties, there shall be perfect peace and amity between his majesty the emperor of the French, king of Italy, and his majesty the emperor of all the Russias.

II. Hostilities shall immediately cease at all points by sea and land, as soon as the intelligence of the present treaty shall be officially received. In the meanwhile the high contracting parties shall dispatch couriers extraordinary to their respective generals and commanders.

III. All ships of war or other vessels, belonging to the high contracting parties, or their subjects, which may be captured after the signing of this treaty, shall be restored. In case of these vessels being sold, the value shall be returned.

IV. Out of esteem for his majesty the emperor of all the Russias, and to afford to him a proof of his, sincere desire to unite both nations in the bands of immutable confidence and friendship, the emperor Napoleon wishes that all the countries, towns, and territories, conquered from the king of Prussia, the ally of his majesty the emperor of all the Russias, should be restored, namely that part of the duchy of Magdeburg, situated on the right bank of the Elbe; the mark of Prignitz; the Uker mark; the middle and new mark of Brardenburg, with the exception of the circle of Cotbus, in Lower Alsace: the duchy of Pomerania; Upper, Lower, and New Silesia, and the county of Glatz: that part of the district of the Netze, which is situated to the northward of the road of Driesen and

Schniedemuhl, and to the northward of a line drawn from Schniedemuhl through Waldau to the Vistula, and extending along the frontier of the circle of Bromberg, and the navigation of the river Netze, and of the canal of Bromberg, from Driesen to the Vistula and back, must re-main open and free of all tolls; Pomerellia; the Island of Nogat; the country on the right bank of the Vistula and of the Nogat, to the west of Old Prussia, and to the northward of the circle of Culm; Ermeland. Lastly, the kingdom of Prussia, as it was on the 1st of January, 1772, together with the fortresses of Spandau, Stettin, Custrin, Glogau, Breslau, Schweidnitz, Neisse, Brieg, Kosel, and Glatz, and in general all fortresses, citadels, castles, and strong holds of the countries above-named, in the same condition in which those fortresses, citadels, castles, and strong holds may be at present; also, in addition to the above, the city and citadel of Graudentz.

V. Those provinces, which, on the 1st of January, 1772, formed a part of the kingdom of Poland, and have since, at different times, been subjected to Prussia (with the exception of the countries named or alluded to in the preceding article, and of those which are described below in the 9th article), shall become the possession of his majesty the king of Saxony, with power of possession and sovereignty, under the title of the duchy of Warsaw, and shall be governed according to a regulation, which will insure the liberties and privileges of the people of the said duchy, and be consistent with the security of the neighbouring states.

VI. The city of Dantzic, with a territory of two leagues round the same, is restored to her former independence, under the protection of his majesty the king of Prussia, and his majesty the king of Saxony; to be governed according to the laws by which she was governed at the time when she ceased to be her own mistress.

VII. For a communication betwixt the kingdom of Saxony and the duchy of Warsaw, his majesty the king of Saxony is to have the free use of a military road through the Slatas of his majesty the king of Prussia. This road, the number of troops which are allowed to pass at once, and the resting-places, shall be fixed by a particular agreement between the two sovereigns, under the mediation of France.

VIII. Neither his majesty the king of Prussia, his majesty the king of Saxony, nor the city of Dantzic, shall oppose any obstacles whatever to the free navigation of the Vistula, under the name of tolls, rights, or duties.

IX. In order as far as possible to establish a natural boundary between Russia and the duchy of Warsaw, the territory between the present confines of Russia from the Bug to the mouth of the Lassona shall extend, in a line from the mouth of the Lassona along the towing path of the said river; and that of the Bobra, up to its mouth; that of the Narew, from the mouth of that river as far as Suradiz; from Lissa to its source near the village of Mien; from this to the village Nutzeck, and from Nutzeck to the mouth of that river beyond Nurr; and finally, along the towing path of the Bug, upwards, to extend as far as the present frontiers of Russia. This territory is for ever united to the empire of Russia.

X. No person of any rank or quality whatever, whose residence or property may be within the limits stated in the above-mentioned article, nor any inhabitant in those provinces of the ancient kingdom of Poland, which may be given up to his majesty the king of Prussia, or any person possessing estates, revenues, pensions, or any other kind of income, shall be molested in his person, or in any way whatever, on account of his rank, quality, estates, revenues, pensions, incomes, or otherwise, or in consequence of any part, political or military, which he may have taken in the events of the present war.

XI. All contracts and engagements between his majesty the king of Prussia and the ancient possessors, relative to the general imposts, the ecclesiastical, the military or civil benefices, the creditors or pensioners of the old Prussian government, are to be settled between the emperor of all the Russias and his majesty the king of Saxony; and to be regulated by their said majesties, in proportion to their acquisitions, according to articles V and IX.

XII. Their royal highnesses the dukes of Saxe Cobourg, Oldenburg, and Mecklenburg Schwerin, shall each of them be restored to the complete and quiet possession of their estates; but the ports in the duchies of Oldenburg and Mecklenburg shall remain in the possession of the French garrisons till the definitive treaty shall be signed between France and England.

XIII. His majesty the emperor Napoleon accepts of the mediation of the emperor of all the Russias, in order to negotiate and conclude a definitive treaty of peace between France and England; however, only upon condition that this mediation shall be accepted by England in one month after the ratification of the present treaty.

XIV. His majesty the emperor of all the Russias being desirous, on his part, to manifest how ardently he desires to establish the most intimate and lasting relations between the two emperors, acknowledges his majesty Joseph Napoleon, king of Naples, and Louis Napoleon, king of Holland.

XV. His majesty, the emperor of all the Russias, acknowledges the confederation of the Rhine, the present state of the possessions of the princes belonging to it, and the titles of those which were conferred upon them by the act of confederation, or by the subsequent treaties of accession. His said majesty also promises, information being communicated to him on the part of the emperor Napoleon, to acknowledge those sovereigns who may hereafter become members of the confederation, according to their rank specified in the act of confederation.

XVI. His majesty the emperor of all the Russias cedes all his property in the right of sovereignty to the lordship of Jever, in East Friesland, to his majesty the king of Holland.

XVII. The present treaty of peace shall be mutually binding, and in force, for his majesty the king of Naples, Joseph Napoleon, his majesty Louis Napoleon, king of Holland, and the sovereigns of the confederation of the Rhine, in alliance with the Emperor Napoleon.

XVIII. His majesty the emperor of all the Russias also acknowledges his imperial highness, prince Jerome Napoleon, as king of Westphalia.

XIX. The kingdom of Westphalia shall consist of the provinces ceded by the king of Prussia on the left bank of the Elbe, and other states at present in the possession of his majesty the emperor Napoleon.

XX. His majesty the emperor of all the Russias engages to recognize the limits which shall be determined by his majesty the emperor Napoleon, in pursuance of the foregoing XIXth article, and the cessions of his majesty the king of Prussia (which shall be notified to his majesty the emperor of all the Russias), together with the state of possession resulting therefrom to the sovereigns for whose behoof they shall have been established.

XXI. All hostilities shall immediately cease between the troops of his majesty the emperor of all the Russias and those of the Grand Seignior, at all points, whenever official intelligence shall arrive of the signing of the present treaty. The high contracting parties shall, without delay, dispatch couriers extraordinary, to convey the intelligence, with all possible expedition, to the respective generals and commanders.

XXII. The Prussian troops shall be withdrawn from the provinces of Moldavia; but the said provinces may not be occupied by the troops of the Grand Seignior, till after the exchange of the ratifications of the future definitive treaty of peace between Russia and the Ottoman Porte.

XXIII. His majesty the emperor of all the Russias accepts the mediation of his majesty the emperor of the French, and king of Italy, for the purpose of negotiating a peace advantageous and honourable to the two powers, and of concluding the same. The respective plenipotentiaries shall repair to that place which shall be agreed upon by the two powers concerned, there to open the negotiations, and to proceed therewith.

XXIV. The periods, within which the high contracting parties shall withdraw their troops from the places which they are to evacuate pursuant to the above stipulations, as also the manner in which the different stipulations contained in the present treaty shall be executed, will be settled by a special agreement.

XXV. His majesty the emperor of the French, king of Italy, and his majesty the emperor of all the Russias, mutually ensure to each other the integrity of

their possessions, and of those of the powers included in this present treaty, in the state in which they are now settled, or further to be settled, pursuant to the above stipulations.

XXVI. The prisoners made by the contracting parties, or those included in the present treaty, shall be restored in a mass, and without any cartel of exchange, on both sides.

XXVII. The commercial relations between the French empire, the kingdom of Italy, the kingdoms of Naples and Holland, and the confederated states of the Rhine, on the one side; and the empire of Russia on the other, shall be replaced on the same footing as before the war.

XXVIII. The ceremonial between the two courts of the Thuilleries and St. Petersburg, with respect to each other, and also their respective ambassadors, ministers, and envoys, mutually accredited to each other, shall be placed on the footing of complete equality and reciprocity.

XXIX. The present treaty shall be ratified by his majesty the emperor of the French, king of Italy, and his majesty the emperor of all the Russias; the ratifications shall be exchanged in the city within the space of four days.

Done at Tilsit, 7th July, (25th June) 1807.

First abdication of Napoleon, April 11, 1814 ³²

Done at our palace of Fontainebleau, April 11, 1814

The allied powers having proclaimed that the Emperor Napoleon was the sole obstacle to the re-establishment of peace in Europe, the Emperor Napoleon, faithful to his oath, declares that he is ready to descend from the throne, to leave France and even to lay down his life for the welfare of the fatherland, which cannot lie separated from the rights of his son, those of the regency of the Empress, and the laws of the Empire.

Napoleon.

Treaty of Fontainebleau ³³

Treaty of Fontainebleau, April 11, 1814

His Majesty the Emperor Napoleon on the one part, and their Majesties the Emperor of Austria, King of Hungary and Bohemia, the Emperor of all the Russias, and the King of Prussia, stipulating in their own names, as well as in that of all the allies, on the other; having named for their plenipotentiaries, viz.

His Majesty the Emperor Napoleon, the Sieurs Armand-Augustin Louis de Caulaincourt, his grand equerry, senator, minister of foreign affairs, Grand Eagles of the Legion of honour, Knight of the Orders of Leopold of Austria, of Saint Andrew, of Saint Alexander Newsky, of Saint Anne of Russia, and of several others; Michael Ney, Duke of Elchingen and Marshal of the Empire, Grand Eagle of the Legion of Honour, Knight of the Iron Crown, and of the Order of Christ; James Stephen Alexander Macdonald, Marshal of the Empire, Grand Eagle of the Legion of Honour, and Knight of the Iron Crown.

His Majesty the Emperor of Austria, the Sieur Clement Wenceslas Lothaire, Prince of Metternich, Winebourg Sachsenhausen, Knight of the Golden Fleece, Grand Cross of the Royal Order of Saint Stephen, Grand Eagle of the Legion of Honour, Knight of the Orders of Saint Andrew, of Saint Alexander Newsky, and of Saint Anne of Russia, of the Black Eagle, and of the Red Eagle of Prussia, Grand Cross of the Order of Saint John of Jerusalem and of many others; Chancellor of the Military Order of Maria-Theresa, Curator of the Imperial Academy of his Royal, Imperial, and Apostolic Majesty, and his minister of state for conferences and for foreign affairs.

His Majesty the Emperor of all the Russias, the Count of Nesselrode.

And his Majesty the King of Prussia, the Baron of Hardenberg.

The plenipotentiaries above named, after having proceeded to the exchange of their respective full powers, have agreed to the following articles:

Article I.

His Majesty the Emperor Napoleon renounces, for himself, his successors and descendants as well as for each of the members of his family, all right of sovereignty and domination, as well as over the French Empire and the kingdom of Italy as over all other countries.

Article II.

Their Majesties the Emperor Napoleon and the Empress Marie-Louise, will preserve their titles and qualities to enjoy them during their lives. The mother, brothers, sisters, nephews and nieces of the Emperor shall equally preserve, wherever they may be sojourning, the titles of princes of his family.

Article III.

The island of Elba, adopted by his Majesty the Emperor Napoleon, for the place of his residence, shall form, during his life, a separate principality, which shall be possessed by him in all sovereignty and property.

Article IV.

All the allied powers engage themselves to employ their good offices cause to be respected, by the Barbary powers, the flag and territory of the island of Elba, so that in its relations with the Barbary powers it should be assimilated to France.

Article V.

The Duchies of Parma, of Placentia, and of Guastalla shall be given, in all property and sovereignty, to her Majesty the Empress Marie-Louise. They shall pass to her son and to his descendants in direct line. The prince her son shall take, from this time, the title of Prince of Parma, of Placentia, and of Guastalla.

Article VI.

There shall be reserved, in the countries which Napoleon renounces for himself and his family, certain domains or given pensions on the grand livre of France, producing an annual net revenue, deduction being made for all charges, of 2,500,000 francs. These domains, or rentes, shall belong in all property, and to be disposed of as it shall seem best to them, to the princes and the princesses of his family, and shall be divided amongst them in such manner that the revenue of each be in the proportion following:

To Madame Mère, 300,000f.

To King Joseph and to the Queen, 500,000f.

To King Louis, 200,000f.

To Queen Hortensia and to her children, 400,000f.

To King Jerome and to the Queen, 500,000f.

To the Princess Eliza, 300,000f.

To the Princes Pauline, 300,000f.

The princes and princesses of the family of the Emperor Napoleon shall preserve, over and above, all property real and personal, of whatever nature it may be, which they possess in private right, and especially the income they enjoy, equally as private individuals, on the grand livre of France, or the Monte Napoleone of Milan.

Article VII.

The annual income of the Empress Josephine shall be reduced to 1,000,000f., in domains, or in inscriptions on the grand livre of France. She shall continue to enjoy, in full property, all her estates real and personal, and may dispose of them in conformity with the laws of France.

Article VIII.

There shall be given to Prince Eugene, Viceroy of Italy, a suitable establishment out of France.

Article IX.

The estates which his Majesty the Emperor Napoleon possesses in France, whether of extraordinary or private domain, shall revert to the crown. Of the sums funded by the Emperor Napoleon, whether in the grand livre, or in the Bank of France, whether in canal shares, or in any other manner, and which his Majesty gives up to the crown, there shall be reserved a capital which shall not exceed 2,000,000f., to be disposed of in gratuities in favour of persons who shall be inscribed in the list that shall be signed by the Emperor Napoleon, and which shall be remitted to the French government.

Article X.

All the crown jewels shall revert to France.

Article XI.

The Emperor Napoleon shall cause to be returned to the treasury, and to other public chests, all the sums and effects which may have been displaced by his orders upon the occasion of what accrues from the civil list.

Article XII.

The debts of the household of his Majesty the Emperor Napoleon, as they exist on the day of the signing of the present treaty, shall be immediately liquidated out of the arrears due from the public treasury to the civil list, according to the statements which shall be signed by a commissioner to be appointed for this purpose.

Article XIII.

The obligations of the Monte Napoleone of Milan, towards all its creditors, whether French or strangers, shall be exactly fulfilled, without any alteration being made in this respect.

Article XIV.

All such safe-conducts shall be furnished as are necessary for the free journey of his Majesty the Emperor Napoleon, of the Empress, of the princes and princess, and of all the persons of their suite who shall wish to accompany them, or to establish themselves out of France, as well as for the passage of all the equipages, horses, and effects which belong to them.

Article XV.

The imperial guard shall furnish a detachment from 1200 to 1500 men, of all arms, to serve as an escort as far as Saint Tropez, the place of embarkation.

Article XVI.

There shall be furnished an armed corvette and the vessels of transport necessary to conduct to the place of his destination his Majesty the Emperor Napoleon, as well as his household. The corvette shall remain the full property of his majesty.

Article XVII.

His Majesty the Emperor Napoleon can take with him, and keep for his guard, 400 men, volunteers, officers, subofficers, and soldiers.

Article XVIII.

All French persons who shall follow his Majesty the Emperor Napoleon and his family, shall be bound, if they do not wish to lose their quality of French subjects, to return to France in the term of three years, unless they are comprised in the exceptions that the French Government reserve the power of granting after the expiration of this term.

Article XIX.

The-Polish troops of all arms, which are in the service of France, shall have the liberty of returning to their own country, preserving their arms and baggage as a testimonial of their honourable services. The officers, sub-officers, and soldiers shall preserve the decorations which shall have been granted to them, and the pensions attached to these decorations.

Article XX.

The high allied powers guarantee the execution of all the articles of the present treaty. They engage themselves further, that they shall be adopted and guaranteed by France.

Article XXI.

The present treaty shall be ratified, and the ratifications of it shall be exchanged at Paris in the term of two days, or sooner, if possible.

Done at Paris, the 11th April, 1814

Treaty of Paris, May 30, 1814 (First Peace of Paris) ³⁴

Definitive treaty of Peace, concluded at Paris on the 30 day of May, 1814.
In the name of the most Holy and Undivided Trinity.

His majesty the King of the United Kingdom of Great Britain and Ireland, and his allies, on the one part; and his majesty the King of France and of Navarre, on the other part; animated by an equal desire to terminate the long agitations of Europe, and the sufferings of mankind, by a permanent peace, founded upon a just repartition of force between its states, and containing in its stipulations the pledge of its durability, and his Britannic majesty, together with his allies, being unwilling to require of France, now that, replaced under the paternal government of her kings, she offers the assurance of security and stability to Europe, the conditions and guarantees which they had with regret demanded from her former government, their said majesties have named plenipotentiaries to discuss, settle, and sign a treaty of peace and amity; namely,

His majesty the King of the united Kingdom of Great Britain and Ireland, the Right Honourable Robert Stewart, Viscount Castlereagh, his principal secretary of state for foreign affairs, &c.

the Right Honourable George Gordon, Earl of Aberdeen, his ambassador extraordinary and plenipotentiary to his imperial and royal apostolic majesty; the Right Honourable William Shaw Cathcart, Viscount Cathcart, his ambassador extraordinary and plenipotentiary to his majesty the Emperor of all the Russias; and the Honourable Sir Charles William Stewart, his envoy extraordinary and minister plenipotentiary to his majesty the King of Prussia; and his majesty the King of France and Navarre, Charles Maurice de Talleyrand Perigord, Prince of Benevente, his said majesty's minister and secretary of state for foreign affairs; who, having exchanged their full powers, found in good and due form, have agreed upon the following articles:

Article I.

There shall be from this day forward perpetual peace and friendship between his Britannic majesty and his allies on the one part, and his majesty the King of France and Navarre on the other, their heirs and successors, their dominions and subjects respectively.

The high contracting parties shall devote their best attention to maintain, not only between themselves, but, inasmuch as depends upon them, between all the states of Europe, that harmony and good understanding which are so necessary for their tranquillity.

Article II.

The kingdom of France retains its limits entire, as they existed on the 1st of January, 1792. It shall farther receive the increase of territory comprised within the line established by the following article:

Article III.

On the side of Belgium, Germany, and Italy, the ancient frontiers shall be re-established as they existed on the 1st of January, 1792, extending from the North Sea, between Dunkirk and Nieuport, to the Mediterranean, between Cagnes and Nice, with the following modifications:

1. In the department of Jemappes, the cantons of Dour, Merbes-le-Chateau, Beaumont, and Chimay, shall belong to France; where the line of demarkation comes in contact with the canton of Dour, it shall pass between that canton and those of Bousau and Paturage, and likewise further on it shall pass between the canton of Merbes-le-Chateau, and those of Binck and Thuin.

2. In the department of the Sambre and Meuse, the cantons of Walcourt, Florennes, Beauraing, and Gedinne, shall belong to France; where the demarkation reaches that department, it shall follow the line which separates the cantons from the department of Jemappes, and from the remaining cantons of the department of Sambre and Meuse.

3. In the department of the Moselle, the new demarkation, at the point where it diverges from the old line of frontier, shall be formed by a line to be drawn from Perle to Fremersdorff, and by the limit which separates the canton of Tholey from the remaining cantons of the said department of the Moselle.

4. In the department of La Sarre, the cantons of Saarbruck and Arneval shall continue to belong to France, as likewise the portion of the canton of Lebach which is situated to the south of a line drawn along the confines of the

villages of Herchenbach, Ueberhofen, Hilsbach, and Hall, (leaving these different places out of the French frontier) to the point where, in the neighbourhood of Querselle, (which place belongs to France) the line which separates the cantons of Arneval and Ottweiler reaches that which separates the cantons of Arneval and Lebach. The frontier on this side shall be formed by the line above described, and afterwards by that which separates the canton of Arneval from that of Bliescastel.

5. The fortress of Landau having, before the year 1792, formed an insulated point in Germany, France retains beyond her frontiers a portion of the departments of Mount Tonnerre and of the Lower Rhine, for the purpose of uniting the said fortress and its radius to the rest of the kingdom.

The new demarkation from the point in the neighbourhood of Obersteinbach (which place is left out of the limits of France) where the boundary between the department of the Moselle and that of Mount Tonnerre reaches the department of the Lower Rhine, shall follow the line which separates the cantons of Weissenbourg and Bergzabern (on the side of France) from the cantons of Pirmasens, Dahn, and Annweiler, (on the side of Germany,) as far as the point near the village of Volmersheim where that line touches the ancient radius of the fortress of Landau. From this radius, which remains as it was in 1792, the new frontier shall follow the arm of the river de la Queich, which on leaving the said radius at Queichheim (that place remaining to France) flows near the villages of Merlenheim, Knittelsheim, and Belheim (these places also belonging to France) to the Rhine, which from thence shall continue to form the boundary of France and Germany.

The main stream (Thalweg) of the Rhine, shall constitute the frontier; provided, however, that the changes which may hereafter take place in the course of that river shall not affect the property of the islands. The right of possession in these islands shall be re-established as it existed at the signature of the treaty of Luneville.

6. In the department of the Doubs, the frontier shall be so regulated as to commence above the Ranconnière, near Locle, and follow the crest of Jura between the Cerneux, Pequignot, and the village of Fontenelles, as far as the peak of that mountain, situated about seven or eight thousand feet to the north-west of the village of La Brevine, where it shall again fall in with the ancient boundary of France.

7. In the department of the Lemman, the frontiers between the French territory, the Pays de Vaud, and the different portions of the territory of the republic of Geneva, (which is to form part of Switzerland) remain as they were before the incorporation of Geneva with France. But the cantons of Frangy and of St. Julien, (with the exception of the districts situated to the north of a line drawn from the point where the river La Laiterie enters the territory of Geneva, near Chancy, following the confines of Seseguin, Laconex, and Seseneuve, which shall remain out of the limits of France) the canton of Reignier, with the exception of the portion to the east of a line which follows the confines of the Muras, Bussy, Pers, and Cornier, (which shall be out of the French limits) and the canton of La Roche (with the exception of the places La Roche and Armanoy with their districts) shall remain to France. The frontier shall follow the limits of these different cantons, and the line which separates the districts continuing to belong to France, from those which she does not retain.

In the department of Montblanc, France acquires the sub-prefecture of Chambéry, with the exception of the cantons of L'Hospital, St. Pierre d'Albigny, la Rocette, and Montmelian, and the sub-prefecture of Annecy, with the exception of the portion of the canton of Faverges, situated to the east of a line passing between Ourechaise and Marlens on the side of France, and Marthod and Ugine on the opposite side, and which afterwards follows the crest of the mountains as far as the frontier of the canton of Thonon; this line, together with the limit of the cantons before mentioned, shall on this side form the new frontier.

On the side of the Pyrenees, the frontiers between the two kingdoms of France and Spain remain such as they were on the 1st of January, 1792, and a joint commission shall be named on the part of the two crowns for the purpose of finally determining the line.

France on her part renounces all right of sovereignty (suzeraineté) and of possession over all the countries, districts, towns, and places, situated beyond the frontier described, the principality of Monaco being replaced on the same footing on which it stood before the 1st of January, 1792.

The allied powers assure to France the possession of the principality of Avignon, of the Comtat Venaissin, of the Comté of Montbeilliard, together with the several insulated territories which formerly belonged to Germany, comprehended within the frontier above described, whether they have been incorporated with France before or after the 1st of January, 1792. The powers reserve to themselves, reciprocally, the complete right to fortify any point in their respective states which they may judge necessary for their security.

To prevent all injury to properly, and protect, according to the most liberal principles, the property of individuals domiciliated on the frontiers, there shall be named, by each of the states bordering on France, commissioners, who shall proceed, conjointly with French commissioners, to the delineation of the respective boundaries.

Article IV.

To secure the communications of the town of Geneva with other parts of the Swiss territory situated on the lake, France consents that the road by Versoy shall be common to the two countries. The respective governments shall amicably arrange the means for preventing smuggling, regulating the posts, and maintaining the said road.

Article V.

The navigation of the Rhine, from the point where it becomes navigable unto the sea, and vice versá, shall be free, so that it can be interdicted to no one: and that at the future congress, attention shall be paid to the establishment of the principles according to which the duties to be raised by the states bordering on the Rhine may be regulated, in the mode the most impartial, and the most favourable to the commerce of all nations.

The future congress, with a view to facilitate the communications between nations, and continually to render them less strangers to each other, shall likewise examine and determine in what manner the above provision can be extended to other rivers, which, in their navigable course, separate or traverse different states.

Article VI.

Holland, placed under the sovereignty of the house of Orange, shall receive an increase of territory. The title and exercise of that sovereignty shall not in any case belong to a prince, wearing, or destined to wear a foreign crown.

The states of Germany shall be independent, and united by a federative bond.

Switzerland, independent, shall continue to govern herself.

Italy, beyond the limits of the countries which are to revert to Austria, shall be composed of sovereign states.

Article VII.

The island of Malta and its dependencies shall belong in full right and sovereignty to his Britannic majesty.

Article VIII.

His Britannic majesty stipulating for himself and his allies, engages to restore to his most Christian majesty, within the term which shall be hereafter fixed, the colonies, fisheries, factories, and establishments of every kind, which were possessed by France on the 1st of January 1792, in the seas and on the continents of America, Africa, and Asia, with the exception however of the islands of Tobago and St. Lucie, and of the Isle of France and its dependencies, especially Rodrigues and Les Sechelles, which several colonies and possessions his most Christian majesty cedes in full right and sovereignty to his Britannic majesty, and also the portion of St. Domingo ceded to France by the treaty of Basle, and which his most Christian majesty restores in full right and sovereignty to his Catholic majesty.

Article IX.

His majesty the King of Sweden and Norway, in virtue of the arrangements stipulated with the allies, and in execution of the preceding article, consents that the island of Guadaloupe be restored to his most Christian majesty, and gives up all the rights he may have acquired over that island.

Article X.

Her most faithful majesty, in virtue of the arrangements stipulated with her allies, and in execution of the 8th article, engages to restore French Guyana as it existed on the 1st of January, 1792, to his most Christian majesty, within the term hereafter fixed.

The renewal of the dispute which existed at that period on the subject of the frontier, being the effect of this stipulation, it is agreed that the dispute shall be terminated by a friendly arrangement between the two courts, under the mediation of his Britannic majesty.

Article XI.

The places and forts in those colonies and settlements, which, by virtue of the 8th, 9th, and 10th articles, are to be restored to his most Christian majesty, shall be given up in the state in which they may be at the moment of the signature of the present treaty.

Article XII.

His Britannic majesty guarantees to the subjects of his most Christian majesty the same facilities, privileges, and protection, with respect to commerce, and the security of their persons and property within the limits of the British sovereignty on the continent of India, as are now or shall be granted to the most favoured nations.

His most Christian majesty, on his part, having nothing more at heart than the perpetual duration of peace between the two crowns of England and of France, and wishing to do his utmost to avoid any thing which might affect their mutual good understanding, engages not to erect any fortifications in the establishments, which are to be restored to him within the limits of the British

sovereignty upon the continent of India, and only to place in those establishments the number of troops necessary for the maintenance of the police.

Article XIII.

The French right of fishery upon the bank of Newfoundland, upon the coasts of the island of that name, and of the adjacent islands in the Gulf of St. Lawrence, shall be replaced upon the footing in which it stood in 1792.

Article XIV.

Those colonies, factories, and establishments, which are to be restored to his most Christian majesty by his Britannic majesty or his allies beyond the Cape of Good Hope within the six months which follow the ratification of the present treaty.

Article XV.

The high contracting parties having, by the 4th article of the convention of the 23d of April last, reserved to themselves the right of disposing, in the present definitive treaty of peace, of the arsenals and ships of war, armed and unarmed which may be found in the maritime places restored by the second article of the said convention; it is agreed, that the said vessels and ships of war, armed and unarmed, together with the naval ordnance and naval stores, and all materials for building and equipment, shall be divided between France and the countries where the said places are situated, in the proportion of two-thirds to France, and one-third for the power to whom the said places shall belong. The ships and vessels on the stocks, which shall not be launched within six weeks after the signature of the present treaty, shall be considered as materials, and after being broken up, shall be, as such, divided in the same proportions.

Commissioners shall be named on both sides, to settle the division and draw up a statement of the same, and passports or safe conducts shall be granted by the allied powers for the purpose of securing the return into France of the workmen, seamen, and others in the employment of France.

The vessels and arsenals existing in the maritime places which were already in the power of the allies before the 23d of April, and the vessels and

arsenals which belonged to Holland, and especially the fleet in the Texel, are not comprised in the above stipulations.

The French government engages to withdraw, or cause to be sold, every thing which shall belong to it by the above stipulations, within the the space of three months after the division shall have been carried into effect.

Antwerp shall for the future be solely a commercial port.

Article XVI.

The high contracting parties, desirous to bury in entire oblivion the dissensions which have agitated Europe, declare and promise, that no individual, of whatever rank or condition he may be, in the countries restored and ceded by the present treaty, shall be prosecuted, disturbed, or molested, in his person or property, under any pretext whatsoever, either on account of his conduct or political opinions, his attachment either to any of the contracting parties, or to any government which has ceased to exist, or for any other reason, except for debts contracted towards individuals, or acts posterior to the date of the present treaty.

Article XVII.

The native inhabitants and aliens, of whatever nation or condition they may be, in those countries which are to change sovereigns, as well in virtue of the present treaty as of the subsequent arrangements to which it may give rise, shall be allowed a period of six years, reckoning from the exchange of the ratifications, for the purpose of disposing of their property, if they think fit, whether it be acquired before or during the present war; and retiring to whatever country they may choose.

Article XVIII.

The allied powers desiring to offer his most Christian majesty a new proof of their anxiety to arrest, as far as in them lies, the bad consequences of the disastrous epoch terminated by the present peace, renounce all the sums which their governments claim from France, whether on account of contracts, supplies, or any other advances whatsoever to the French governments, during the different wars that have taken place since 1792.

His most Christian majesty, on his part, renounces every claim which he might bring forward against the allied powers on the same grounds. In execution of this article, the high contracting parties engage reciprocally to deliver up all titles, obligations, and documents, which relate to the debts they may have mutually cancelled.

Article XIX.

The French government engages to liquidate and pay all debts it may be found to owe in countries beyond its own territory, on account of contracts, or other formal engagements between individuals, or private establishments, and the French authorities, as well for supplies, as in satisfaction of legal engagements.

Article XX.

The high contracting parties, immediately after the exchange of the ratifications of the present treaty, shall name commissioners to direct and superintend the execution of the whole of the stipulations contained in the 18th and 19th articles. These commissioners shall undertake the examination of the claims referred to in the preceding article, the liquidation of the sums claimed, and the consideration of the manner in which the French government may propose to pay them. They shall also be charged with the delivery of the titles, bonds, and the documents relating to the debts which the high contracting parties mutually cancel, so that the approval of the result of their labours shall complete that reciprocal renunciation.

Article XXI.

The debts which in their origin were specially mortgaged upon the countries no longer belonging to France, or were contracted for the support of their internal administration, shall remain at the charge of the said countries. Such of those debts as have been converted into inscriptions in the great book of the public debt of France, shall accordingly be accounted for with the French government after the 22d of December, 1813.

The deeds of all those debts which have been prepared for inscription, and have not yet been entered, shall be delivered to the governments of the respective countries. The statement of all these debts shall be drawn up and settled by a joint commission.

Article XXII.

The French government shall remain charged with the reimbursement of all sums paid by the subjects of the said countries into the French coffers, whether under the denomination of surety, deposit, or consignment.

In like manner, all French subjects employed in the service of the said countries, who have paid sums under the denomination of surety, deposit, or consignment, into their respective coffers, shall be faithfully reimbursed.

Article XXIII.

The functionaries holding situations requiring securities, who are not charged with the expenditure of public money, shall be reimbursed at Paris, with the interest, by fifths and by the year, dated from the signature of the present treaty. With respect to those who are unaccountable, this reimbursement shall commence, at the latest, six months after the presentation of their accounts, except only in cases of malversation. A copy of the last account shall be transmitted to the government of their countries, to serve for their information and guidance.

Article XXIV.

The judicial deposits and consignments upon the “caisse d’amortissement” in the execution of the law of 28 Nivose, year 13, (18th of January, 1805) and which belong to the inhabitants of the countries which France ceases to possess, shall, within the space of one year from the exchange of the ratifications of the present treaty, be placed in the hands of the authorities of the said countries, with the exception of those deposits and consignments interesting French subjects, which last will remain in the “caisse d’amortissement” and will be given up only on the production of the vouchers, resulting from the decisions of competent authorities.

Article XXV.

The funds deposited by the corporations and public establishments in the “caisse de service” and in the “caisse d’amortissement” or other “caisse” of the French government, shall be reimbursed by fifths, payable from year to year, to commence from the date of the present treaty; deducting the advances which have taken place, and subject to such regular charges as may have been brought forward against these funds by the creditors of the said corporations, and the public establishments.

Article XXVI.

From the 1st day of January, 1814, the French government shall cease to be charged with the payment of pensions, civil, military, and ecclesiastical, pensions for retirement, and allowances for reduction, to any individual who shall cease to be a French subject.

Article XXVII.

National domains acquired for valuable considerations by French subjects in the late departments of Belgium, and of the left bank of the Rhine, and the Alps, beyond the ancient limits of France, and which now cease to belong to her, shall be guaranteed to the purchasers.

Article XXVIII.

The abolition of the “droits d’Aubaine”, “de Detraction”, and other duties of the same nature, in the countries which have reciprocally made that stipulation with France, or which have been formerly incorporated, shall be expressly maintained.

Article XXIX.

The French government engages to restore all bonds, and other deeds, which may have been seized in the provinces occupied by the French armies or administrations; and in cases where such restitution cannot be effected, these bonds and deeds become and continue void.

Article XXX.

The sums which shall be due for all works of public utility not yet finished, or finished after the 31st of December, 1812, whether on the Rhine, or in the departments detached from France by the present treaty, shall be placed to the account of the future possessors of the territory, and shall be paid by the commission charged with the liquidation of the debts of that country.

Article XXXI.

All archives, maps, plans, and documents whatever, belonging to the ceded countries, or respecting their administration, shall be faithfully given up at the same time with the said countries: or if that should be impossible, within a period not exceeding six months after the cession of the countries themselves.

This stipulation applies to the archives, maps, and plates, which may have been carried away from the countries during their temporary occupation by the different armies.

Article XXXII.

All the powers engaged on either side in the present war shall, within the space of two months, send plenipotentiaries to Vienna, for the purpose of regulating, in general congress, the arrangements which are to complete the provisions of the present treaty.

Article XXXIII.

The present treaty shall be ratified, and the ratifications shall be exchanged within the period of fifteen days, or sooner if possible. In witness whereof, the respective plenipotentiaries have signed and affixed to it the seals of their arms.

Done at Paris, the 30th of May, in the year of our Lord 1814.

Additional articles

Article I.

His most Christian majesty, concurring without reserve in the sentiments of his Britannic majesty, with respect to a description of traffic repugnant to the principles of natural justice of the enlightened age in which we live, engages to unite all his efforts to those of his Britannic majesty, at the approaching

congress, to induce all the powers of Christendom to decree the abolition of the slave-trade, so that the said trade shall cease universally, as it shall cease definitively, under any circumstances, on the part of the French government, in the course of five years; and that during the said period, no slave merchant shall import or sell slaves, except in the colonies of the state of which he is a subject.

Article II.

The British and French government shall name, without delay, commissioners to liquidate the accounts of their respective expenses for the maintenance of prisoners of war, in order to determine the manner of paying the balance which shall appear in favour of the one or the other of the two powers.

Article III.

The respective prisoners of war, before their departure from the place of their detention, shall be obliged to discharge the private debts they may have contracted, or shall at least give sufficient security for the amount.

Article IV.

Immediately after the ratification of the present treaty of peace, the sequestrations which since the year 1792 (one thousand seven hundred and ninety-two) may have been laid on the funds, revenues, debts, or any other effects of the high contracting parties or their subjects, shall be taken off.

The commissioners mentioned in the 2d article shall undertake the examination of the claims of his Britannic majesty's subjects upon the French government, for the value of the property, moveable or immoveable, illegally confiscated by the French authorities, as also for the total or partial loss of their debts or other property, illegally detained, under sequestration since the year 1792. (one thousand seven hundred and ninety-two.)

France engages to act towards British subjects in this respect, in the same spirit of justice which the French subjects have experienced in Great Britain: and his Britannic majesty, desiring to concur in the new pledge which the allied powers have given to his most Christian majesty, of their desire to obliterate every trace of that disastrous epoch, so happily terminated by the present peace,

engages on his part, when complete justice shall be rendered to his subjects, to renounce the whole amount of the balance which shall appear in his favour for the support of prisoners of war, so that the ratification of the report of the above commissioners, and the discharge of the sums due to British subjects, as well as the restitution of the effects which shall be proved to belong to them, shall complete the renunciation.

Article V.

The two high contracting parties, desiring to establish the most friendly relations between their respective subjects, reserve to themselves, and promise to come to a mutual understanding and arrangement, as soon as possible, upon their commercial interests, with the view of encouraging and increasing the prosperity of their respective states.

The present articles shall have the same force and validity as if they were inserted word for word in the treaty patent of this day. They shall be ratified, and the ratifications shall be exchanged at the same time.

Done at Paris. the 30th of May, in the year of our Lord 1814.

Second Treaty of Paris, November 20, 1815 ³⁵

Definitive treaty between Great Britain and France

In the name of the most Holy and Undivided Trinity

The Allied Powers having by their united efforts, and by the success of their arms, preserved France and Europe from the convulsions with which they were menaced by the late enterprise of Napoleon Bonaparte, and by the Revolutionary system reproduced in France, to promote its success;

Participating at present with his Most Christian Majesty in the desire to consolidate, by maintaining inviolate the Royal Authority, and by restoring the operation of the Constitutional Charter, the order of things which had been happily re-established in France, as also in the object of restoring between

France and her Neighbours those relations of reciprocal confidence and goodwill which the fatal effects of the Revolution and of the system of conquest had for so long a time disturbed;

Persuaded, at the same time, that this last object can only be obtained by an arrangement framed to secure to the Allies proper indemnities for the past and solid guarantees for the future;

They have, in concert with His Majesty the King of France, taken into consideration the means of giving effect to this arrangement; and being satisfied that the indemnity due to the Allied Powers cannot be either entirely territorial or entirely pecuniary, without prejudice to France in the one or other of her essential interests, and that it would be more fit to combine both the modes, in order to avoid the inconvenience which would result, were either resorted to separately; their Imperial and Royal Majesties have adopted this basis for their present transactions; and agreeing alike as to the necessity of retaining for a fixed time in the frontier provinces of France, a certain number of allied troops; they have determined to combine their different arrangements, founded upon these bases, in a definitive treaty.

For this purpose, and to this effect, His Majesty the King of the United Kingdom of Great Britain and Ireland, for himself and his Allies on the one part, and His Majesty the King of France and Navarre on the other part, have named their plenipotentiaries to discuss, settle, and sign, the said definitive treaty, namely.

His Majesty the King of the United Kingdom of Great Britain and Ireland, the Right Honourable Robert Stewart Viscount Castlereagh, Knight of the Most Noble Order of the Garter, a Member of his said Majesty's Most Honourable Privy Council, a Member of Parliament, Colonel of the Londonderry Regiment of Militia, and His said Majesty's Principal Secretary of State for Foreign Affairs; and The Most Illustrious and Most Noble Lord Arthur, Duke, Marquess, and Earl of Wellington, Marquess of Douro, Viscount Wellington of Talavera and of Wellington, and Baron Douro of Wellesley, a Member of his said Majesty's Most Honourable Privy Council, a Field Marshal of his Armies,

Colonel of the Royal Regiment of Horse Guards, Knight of the Most Noble Order of the Garter, Knight Grand Cross of the Most Honourable Order of the Bath, Prince of Waterloo, Duke of Ciudad Rodrigo, and a Grandee of Spain of the First Class, Duke of Vittoria, Marquess of Torres Vedras, Count of Vimiera in Portugal, Knight of the Most Illustrious Order of the Golden Fleece, of the Spanish Military Order of Saint Ferdinand, Knight Grand Cross of the Imperial Military Order of Maria Theresa, Knight Grand Cross of the Imperial Order of Saint George of Russia, Knight Grand Cross of the Order of the Black Eagle of Prussia, Knight Grand Cross of the Portuguese Royal and Military Order of the Tower and Sword, Knight Grand Cross of the Royal and Military Order of Sweden of the Sword, Knight Grand Cross of the Orders of the Elephant of Denmark, of William of the Low Countries, of the Annunciade of Sardinia, of Maximilian Joseph of Bavaria, and of several others, and Commander of the Forces of his Britannic Majesty in France, and of the Army of His Majesty the King of the Low Countries;

And his Majesty the King of France and Navarre, the Sieur Armand Emmanuel du Plessis Richelieu, Duke of Richelieu, Knight of the Royal and Military Order of Saint Louis, and of the Orders of Saint Alexander Newsky, Saint Wladimir, and Saint George of Russia, Peer of France, First Gentleman of the Chamber of His Most Christian Majesty, his Minister and Secretary of State for Foreign Affairs, and President of the Council of His Ministers;

Who, having exchanged their full powers, found to be in good and due form, have signed the following articles:

Article I.

The frontiers of France shall be the same as they were in the year 1790, save and except the modifications on one side and on the other, which are detailed in the present Article.

1. On the Northern Frontiers, the line of demarcation shall remain as it was fixed by the Treaty of Paris, as far as opposite to Quiverain, from thence it shall follow the ancient limits of the Belgian Provinces, of the late Bishopric of Liege,

and of the Duchy of Bouillon, as they existed in the year 1790, leaving the territories included within that line, of Phillippeville and Manenbourg, with the fortresses so called, together with the whole of the Duchy of Bouillon without the frontiers of France.

From Villers near Orval upon the confines of the Department the Ardennes, and of the Grand Duchy of Luxembourg, as far as Perle, upon the great road leading from Thionville to Treves, the line shall remain as it was laid down by the Treaty of Paris.

From Perle it shall pass by Lanensdorff, Walwich, Schardorff, Niederveiling, Pelweiler, (all these places with their banlieues or dependencies remaining to France) to Houvre; and shall follow from thence the old limits of the District of Sarrebruck, leaving Sarrelouis, and the course of the Sarre, together with the places situated to the right of the line above described, and their banlieues or dependencies without the limits of France.

From the limits of the district of Sarrebruck the line of demarcation shall be the same which at present separates from Germany, the departments of the Moselle and of the Lower Rhine, as far as to the Lauter, which River shall from thence serve as the frontier until it fills into the Rhine.

All the territory on the left bank of the Lauter, including the fortress of Landau, shall form part of Germany. The town of Weissenbourg, however, through which that river runs, shall remain entirely to France, with a rayon on the left bank, not exceeding a thousand toises, and which shall be more particularly determined by the commissioners who shall be charged with the approaching designation of the boundaries.

2. Leaving the Mouth of the Lauter, and continuing along the departments of the Lower Rhine, the Upper Rhine, the Doubs and the Jura to the Canton de Vaud, the fFrontiers shall remain as fixed by the Treaty of Paris. The thalweg of the Rhine shall form the boundary between France and the States of Germany, but the property of the island shall remain in perpetuity, as it shall be fixed by a new survey of the course of that river, and continue unchanged whatever variation that course may undergo in the lapse of time. Commissioners shall be

named on both sides, by the High Contracting Parties, within the space of three months, to proceed upon the said survey. One half of the bridge between Strasbourg and Kehl shall belong to France, and the other half to the Grand Duchy of Baden.

3. In order to establish a direct communication between the Canton of Geneva and Switzerland, that part of the Pays de Gex, bounded on the east by the lake Lemman ; on the south, by the territory of the Canton of Geneva; on the north, by that of the Canton de Vaud; on the west, by the course of the Versoix, and by a line which comprehends the communes of Collex-Bossy, and Meyrin, leaving the commune of Ferney to France, shall be ceded to the Helvetic Confederacy, in order to be united to the Canton of Geneva.

The line of the French custom-houses shall be placed to the west of the Jura, so that the whole of the Pays de Gex shall be without that line.

4. From the frontiers of the Canton of Geneva, as far as the Mediterranean, the line of demarcation shall be that which in the year 1790, separated France from Savoy, and from the County of Nice.

The relations which the Treaty of Paris of 1814 had re-established between France and the Principality of Monaco, shall cease for ever, and the same relations shall exist between that Principality and His Majesty the King of Sardinia.

5. All the territories and districts included within the boundary of the French territory, as determined by the present article, shall remain united to France.

6. The High Contracting Parties shall name within three months after the signature of the present treaty, commissioners to regulate every thing relating to the designation of the boundaries of the respective countries, and as soon as the labours of the commissioners shall have terminated, maps shall be drawn, and land-marks shall be erected, which shall point out the respective limits.

Article II.

The fortresses, places, and districts, which, according to the preceding article are no longer to form part of the French territory, shall be placed at the disposal of the Allied Powers, at the periods fixed by the IXth article of the Military Convention annexed to the present treaty; and His Majesty the King of

France renounces for himself his heirs and successors for ever, the rights of sovereignty and property, which he has hitherto exercised over the said fortresses, places, and districts.

Article III.

The fortifications of Huningue having been constantly an object of uneasiness to the Town of Bale, the High Contracting Parties, in order to give to the Helvetic Confederacy a new proof of their good will and of their solicitude for its welfare, have agreed among themselves to demolish the fortifications of Huningue, and the French government engages, from the same motive, not to re-establish them at any time, and not to replace them by other fortifications, at a distance of less than that of 3 leagues from the Town of Bale.

The Neutrality of Switzerland shall be extended to the territory situated to the north of a line to be drawn from Ugine, that town being included, to the south of the Lake of Annecy, by Faverges, as far as Lecheraine, and from thence, by the Lake of Bourget, as far as the Rhone, in like manner as it was extended to the Provinces of Chablais and of Faucigny, by the XCIIId article of the final Act of the Congress of Vienna.

Article IV.

The pecuniary part of the indemnity to be furnished by France to the Allied Powers, is fixed at the sum of 700 millions of Francs. The mode, the periods, and the guarantees for the payment of this sum, shall be regulated by a Special Convention, which shall have the same force and effect as if it were inserted, word for word, in the present treaty.

Article V.

The state of uneasiness and of fermentation, which after so many violent convulsions, and particularly after the last catastrophe, France must still experience, notwithstanding the paternal intentions of Her King, and the advantages secured to every class of His Subjects by the Constitutional Charter, requiring, for the security of the neighbouring states, certain measures of precaution, and of temporary guarantee, it has been judged indispensable to occupy, during a fixed time, by a corps of Allied Troops, certain military

positions along the frontiers of France, under the express reserve, that such occupation shall in no way prejudice the sovereignty of His Most Christian Majesty, nor the state of possession, such as it is recognized and confirmed by the present treaty.

The number of these troops shall not exceed 150,000 men. The Commander in Chief of this army shall be nominated by the Allied Powers. This army shall occupy the fortresses of Condé, Valenciennes, Bouchain, Cambray, Le Quesnoy, Maubeuge, Laodrecies, Avesnes, Recroy, Givet, with Charlemont, Mezières, Sedan, Montmedy, Thionville, Longwy, Bitsch, and the Tête-de-Pont of Fort Louis.

As the maintenance of the army destined for this service is to be provided by France, a Special Convention shall regulate every thing which may relate to that object.

This convention, which shall have the same force and effect as if it were inserted word for word in the present treaty, shall also regulate the relations of the Army of Occupation with the civil and military authorities of the country.

The utmost extent of the duration of this military occupation, is fixed at 5 years. It may terminate before that period, if, at the end of 3 years, the Allied Sovereigns, after having, in concert with His Majesty the King of France, maturely examined their reciprocal situation and interests, and the progress which shall have been made in France in the re-establishment of order and tranquillity, shall agree to acknowledge that the motives which fed them to that measure have ceased to exist.

But whatever may be the result of this deliberation, all the fortresses and positions occupied by the Allied Troops shall, at the expiration of 5 years, be evacuated without further delay, and given up to his Most Christian Majesty, or to his heirs and successors.

Article VI.

The Foreign Troops, not forming part of the Army of Occupation, shall evacuate the French territory within the term fixed by the IXth Article of the Military Convention annexed to the present treaty.

Article VII.

In all countries which shall change sovereigns, as well in virtue of the present treaty, as of the arrangements which are to be made in consequence thereof, a period of 6 years from the date of the exchange of the ratifications shall be allowed to the inhabitants, natives or foreigners, of whatever condition and nation they may be, to dispose of their property, if they should think fit so to do, and to retire to whatever country they may choose.

Article VIII.

All the dispositions of the Treaty of Paris of the 30th of May 1814, relative to the countries ceded by that treaty, shall equally apply to the several territories and districts ceded by the present treaty.

Article IX.

The High contracting Parties having caused representation to be made of the different claims arising out of the non-execution of the XIXth and following articles of the Treaty of the 30th of May 1814, as well as of the additional articles of that treaty signed between Great Britain and France, desiring to render more efficacious the stipulations made thereby, and having determined, by 2 separate conventions, the line to be pursued on each side for that purpose, the said 2 conventions, as annexed to the present treaty, shall, in order to secure the complete execution of the above-mentioned articles, have the same force and effect as if the same were inserted, word for word, herein.

Article X.

All Prisoners taken during the hostilities, as well as all hostages which may have been carried off or given, shall be restored in the shortest time possible. The same shall be the case with respect to the prisoners taken previously to the treaty of the 30th of May 1814, and who shall not already have been restored.

Article XI.

The Treaty of Paris of the 30th of May 1814, and the final Act of the Congress of Vienna of the 9th of June 1815, are confirmed, and shall be maintained in all such of their enactments which shall not have been modified by the articles of the present treaty.

Article XII.

The present Treaty, with the conventions annexed thereto, shall be ratified in one act, and the ratifications thereof shall be exchanged in the space of two months, or sooner, if possible.

In witness whereof, the respective plenipotentiaries have signed the same, and have affixed thereunto the seals of their arms.

Done at Paris this 20th day of November, in the year of our Lord 1815.

Additional article on the slave trade

The High Contracting Powers, sincerely desiring to give effect to the measures on which they deliberated at the Congress of Vienna, relative to the complete and universal abolition of the slave trade, and having, each in their respective dominions, prohibited without restriction their colonies and subjects from taking any part whatever in this traffic, engage to renew conjointly their efforts, with the view of securing final success to those principles which they proclaimed in the Declaration of the 4th February, 1815, and of concerting, without loss of time, through their ministers at the courts of London and of Paris, the most effectual measures for the entire and definitive abolition of a commerce so odious, and so strongly condemned by the laws of religion and of nature.

The present additional article shall have the same force and effect as if it were inserted word for word in the Treaty signed this day. It shall be included in the ratification of the said treaty.

In witness whereof, the respective plenipotentiaries have signed the same, and have affixed thereunto the seal of their arms.

Done at Paris this 20th day of November, in the year of our Lord 1815.

ЗАВДАННЯ

1. Охарактеризуйте епоху правління Наполеона Бонапарта для громадян Франції.
2. Визначте специфіку членства країн в антифранцузський коаліції.
3. Зробіть графічне зображення “трофеїв”, які отримали країни антифранцузької коаліції.

ТЕМА 6. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ДЕРЖАВ СВІТУ НАПЕРЕДОДНІ ТА В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Міжнародна система європейських союзів у 70–90-ті рр. ХІХ ст. Зміни у співвідношенні сил в Європі початку 70-х рр. Континентальні імперії: Німеччина, Австро-Угорщина та росія – в європейській системі. Європейські інтереси Великобританії в умовах “блискучої ізоляції”. Міжнародне послаблення Франції. Зовнішньополітична доктрина Бісмарка та основні напрями його політики в Європі в 70–80-ті рр. ХІХ ст. Формування Троїстого союзу, його характер та спрямованість. Основні фактори франко-російського зближення другої половини 80-х рр.: політичні та економічні. Оформлення франко-російської Антанти на початку 90-х рр.: консультативний пакт і воєнна конвенція.

Формування блокової системи початку ХХ ст. Боротьба між Антантою та Троїстим союзом в 1908–1913 рр. Чинники складання троїстої Антанти. Причини відступу Великобританії від “блискучої ізоляції”. Англо-японський союз 1902 р. Основні етапи англо-французького зближення та підписання “сердечної згоди”. Характер та зміст договору 1904 р. Початок блокового протистояння. Перша марокканська криза та її результати.

Міжнародні наслідки російсько-японської війни. Еволюція зовнішньополітичної програми росії на початку ХХ ст., роль німецького чинника. Пошуки шляхів подолання англо-російських суперечностей. Угода 1907 р.: завдання, зміст, значення. Міжнародні наслідки оформлення троїстої Антанти. Геополітична концепція рівноваги сил та причини її порушення. Блокова система початку ХХ ст. як джерело дисбалансу.

Протистояння держав Антанти і Троїстого союзу в 1908–1913 рр. Міжнародні кризи та їх роль у загостренні міжблокових суперечностей. Друга марокканська криза 1911 р. Характер взаємовідносин держав усередині блоків. російсько-німецькі відносини в блоковій системі. Гонка

озброєнь і роль воєнно-стратегічного фактора в міжнародних суперечностях. Співвідношення сил між блоками напередодні Першої світової війни. США в системі міжнародних відносин наприкінці XIX – на початку XX ст.

Балкани в міжнародних відносинах останньої третини XIX – початку XX ст. Тенденції у відносинах між країнами і народами Балканського півострова початку XX ст. Балкани в блоковій політиці держав. Боснійська криза 1908–1909 рр. Балканські війни (1912–1913 рр.).

Співвідношення економічного, геополітичного, воєнно-стратегічного та національного факторів напередодні Першої світової війни. Поняття системної кризи міжнародних відносин та її глобальний характер. Причини загострення міжнародних суперечностей напередодні Першої світової війни. Початок Першої світової війни. Міжнародні відносини в роки Першої світової війни. Дипломатична боротьба за розширення воюючих блоків. Етапи та об'єкти дипломатичного суперництва. Утворення Четверного союзу. Дипломатична активність Антанти щодо Італії та Румунії. Причини вступу США у війну. Проблема військово-стратегічної єдності Антанти. Фінансово-економічне співробітництво. Геополітичні інтереси учасників та суперечності в Антанті. Проблема мирного врегулювання у відносинах між блоками. Посередництво США в 1914–1916 рр. “Миротворчі” ініціативи Німеччини 1916–1917 рр. Позиція держав Антанти. Вихід росії із війни, міжнародні наслідки сепаратного миру з Німеччиною. “14 пунктів” В. Вільсона. Україна в міжнародних відносинах в роки Першої світової війни. Напрями зовнішньополітичної діяльності українських урядів періоду української національно-демократичної революції.

Міжнародні відносини після Першої світової війни (1919–1921 рр.) Співвідношення сил після закінчення Першої світової війни. Паризька мирна конференція, її основні питання. Складання Версальської системи.

Проблеми репарації та роззброєння Німеччини. Позиція США стосовно ратифікації мирних договорів та вступу до Ліги Націй. Суперечності Версальської системи. Наслідки Паризької мирної конференції. Вашингтонська конференція 1921 р. Проблеми мирного врегулювання Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Зміни у співвідношенні сил держав на Далекому Сході після Першої світової війни.

**Мировий договір
між Українською Народньою Республікою з одної сторони
і Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною
з другої сторони ³⁶**

Тому, що Український Народ в протязу сучасної світової війни проголосив себе незалежним і виразив бажання повернути мирний стан між Українською Народньою Республікою і державами, що знаходяться у війні з росією, постановили правительства Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії і Туреччини заключити мировий договір з правительством Української Народньої Республіки; вони хочуть сим вчинити перший крок до тривалого і для всіх сторін почесного світового мира, котрий не тільки має покласти кінець страхіттям війни, але також має вести до повернення дружніх відносин між народами на полі політичному, правному, господарському і умовому. В тій цілі повновласники вище означених правительств, а саме:

за Правительство Української Народньої Республіки:

Члени Української Центральної Ради

Пан Олександр Севрюк,

Пан Микола Любинський і

Пан Микола Левітський,

за Цісарсько-Німецьке Правительство:

державний секретар заграничних справ, Цісарський Дійсний Тайний Радник, Пан Ріхард фон Кільман,

за ц. і к. Спільне Австрійсько-Угорське Правительство:

Міністер Цісарського і Королівського Дому і заграничних справ його ц. і к. Апостольського Величества Тайний Радник, Оттокар граф Чернін фон і цу Худеніц,

за Королівсько-Болгарське Правительство:

Президент міністрів, Пан др. Василь Радославов,

Посол, Пан Андрій Тошев,

Посол, Пан Іван Стоянович,

Військовий повновласник, Пан полковник Петро Ганчев,

Пан др. Теодор Анастасов,

за Цісарсько-Османське Правительство:

Великий Везир Талат Паша,

Міністер справ заграничних Агмед Нессіми Бей,

Й. В. Ібрагім Гаккі Паша,

Генерал Кавалерії Агмед Іццет Паша,

зібралися в Берестю Литовським до навязання мирових переговорів і по предложенню своїх повновастей, які признано добре і належно виставленими, згодилися на слідуючі постанови:

Стаття I.

Українська Народня Республіка з одної і Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина з другої сторони заявляють, що воєнний стан між ними покінчений. Сторони, заключаючи договір, рішили ся на далі жити взаємно в мирі і дружбі.

Стаття II.

1. Між Українською Народньою Республікою з одної і Австро-Угорщиною з другої сторони, о скільки ті дві держави граничитимуть з собою, будуть ті границі, які істнували між росією і Австро-Угорською Монархією перед вибухом війни.

2. Дальше на північ ітиме границя Української Народньої Республіки, починаючи від Тарнограду, загально по лінії Білгорай-Щебрешин-Красностав-Пугачів-Радин-Межиріче-Сарнаки-Мельник-Високо-Литовськ-Каменець-Литовськ-Пружани-Вігоновське Озеро.

Подрібно установлюватиме границю мішана комісія після етнорafiчних відносин і з узглядненням бажань населення.

3. На випадок, якби Українська Народня Республіка мала граничити ще з якою іншою державою з Почвірного Союзу, то що до того застерігають ся окремі умови.

Стаття III.

Опорожнювання зайятих областей почнеть ся негайно по ратифікації сього мирового договору.

Спосіб переведення опорожнення і передачі опорожнених областей означать повновласники інтересованих сторін.

Стаття IV.

Дипломатичні і конзулярні зносини між сторонами, що заключують договір, почнуть ся зараз по ратифікації мирового договору. Для можливого найбільшого допущення конзулів обох сторін застерігають ся окремі умови.

Стаття V.

Сторони, що заключують договір, зрікають ся взаїмно звороту їх воєнних коштів, себто державних видатків на провадження війни, як також звороту їх воєнних шкід, то є тих шкід, які повстали для них і їх горожан у воєнних областях через військові зарядження з включенням всіх реквізицій, зроблених у ворожому краю.

Стаття VI.

Воєнні полонені з обох сторін будуть відпущені до дому, хиба би вони схотіли за згодою держави, в котрій вони перебувають, залишити в її областях, або удатися до иншого краю.

Питання, що стоять з тим у зв'язку, полагоджуються в окремих договорах, передбачених в VIII статті.

Стаття VII.

Сторони, які заключають договір, прийшли в справі господарських зносин до слідуєчої згоди:

I.

Сторони, які заключають договір, зобов'язують ся взаїмно зав'язати негайно господарські зносини і устроїти обміну товарів на підставі слідуєчих постанов:

До 31 липня біжучого року треба буде переводити взаїмну обміну лишків найважніщих сільсько-господарських і промислових виробів для покриття біжучих потреб, згідно з оттакими постановами:

а) Кількість та рід витворів, котрих обміну передбачено в попередньому уступі, означить по обох сторонах комісія, яка складається з однакової кількості членів з обох сторін і збіраєть ся негайно після підпису мирowego договору.

б) Ціни витворів при згаданій обміні товарів означує по взаїмній згоді комісія, котра складається з рівної кількості представників обох сторін.

в) Розрахунок відбуваєть ся в золоті на такій основі:

1000 німецьких державних марок в золоті, рівні 462 карбованцям в золоті Української Народньої Республіки, а також рівні 462 рублям в золоті бувшого російського цісарства (1 рубель рівняєть ся $\frac{1}{15}$ імперіяла), або 1000 австрійських і угорських корон в золоті рівні 393 карбованцям 78 грошам в золоті Української Народньої Республіки, рівні 393 рублям 78 копійкам в золоті бувшого російського цісарства (1 рубель рівняєть ся $\frac{1}{15}$ імперіяла).

г) Обміна товарів, котрі мають бути усталені комісією, яка перебачена в уступі а) відбуваєть ся через державні або державою контрольовані центральні інституції.

Обміна тих витворів, котрих вище передбачені комісії не означать, відбуваєть ся дорогою вільного обороту на підставі тимчасового торговельного договору, котрий передбачаєть ся в слідуєчим II числі.

II.

О скільки в числі I не передбачено нічого іншого, то в основу господарських зносин між сторонами, котрі заключають договір, тимчасово до заключення остаточного торговельного договору, але у всякому разі на протяг не менше як шість місяців після заключення мира між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з одної сторони і тепер стоячими з ними в стані війни європейськими державами, Сполученими Державами Північної Америки та Японії з другої сторони, повинні бути положені в основу отакі постанови.

Для господарських зносин між Українською Народньою Республікою і Німеччиною ті умови, які зложені в нижче згаданих постановах російсько-німецького договору про торгівлю та мореплавство з року 1894/1904.

При сьому стає згода відносно слідуючих точок:

- 1) Загальна російська митова тарифа з 13/26 січня 1903 р. остає в силі.
- 2) Стаття 5 одержує слідуючий уклад:

Сторони, що заключають мир, обов'язують ся обостронньо не перепиняти взаїмних зносин ніякими заборонами відносно привозу, вивозу або перевозу і дозволити свободний перевіз.

Виїмки дозволяють ся лише для таких виробів, котрі на області одної зі сторін, що заключають договір, були або будуть предметом державного монополю, як також для деяких віробів, відносно котрих зі зглядів на здоров'є, ветеринарну поліцію і публичну безпечність або з інших важних політичних і господарських причин можна би видати надзвичайні зарядження заборони, особливо у звязку з повоєнним перехідним часом.

3) Жадна сторона не буде мати претенсій до тих полекшень, котрі друга сторона запоручує або запоручить якій-небудь другій державі на підставі істнуючого, або майбутнього митового об'єднання, яке є наприклад між Німеччиною і Вел. Княз. Люксембург, або в малому пограничному обороті, в межах 15-кілометрової смуги.

4) Стаття 10 одержує слідуєчий уклад:

Всякого рода товари, котрі перевозяться через область одної з обох сторін, мають бути вільні від усякого перевозового мита, незалежно від того, чи перевозить ся їх прямо, чи в дорозі виладовується, складається в склади і знов наладовується.

5) Замість статті 12а має бути слідуєча постанова:

а) Відносно взаємного захисту прав первотворів на твори літератури, штуки та фотографії в зносінах між Українською Народньою Республікою і Німеччиною набирають сили постанови договору, який заключила росія і Німеччина 15/28 лютого 1913 року.

б) Відносно взаємного захисту знаків на товарах мають бути міродайні також на будучність постанови з 11/23 липня 1873 року.

6) Постанова кінцевого протоколу до 19 статті одержує слідуєчий уклад:

Сторони, що заключують договір, по змозі підпомагатимуть собі взаємно в справі залізничних тарифів, особливо через наладжування безпосередніх тарифів. В тій цілі обидві сторони, що заключують договір, є готові, як мога скоріще, взаємно увійти в переговори.

7) § 5 четвертої часті кінцевого протоколу одержує слідуєчий уклад:

Обидві сторони погодили ся, щоби митові уряди обох держав були відчинені в кожен день року, з виключенням днів недільних та тих, які законами означені, як свята.

Для господарських зносин між Українською Народньою Республікою і Австро-Угорщиною набирають ті умови, котрі зазначені в наступаючих постановах російсько-австро-угорського договору про торгівлю та мореплавство з 15 лютого 1906 року.

При сїм стає згода що до слідуєчих точок:

1) Загальна російська митова тарифа з 13/26 січня 1903 року остає в дальшій силі.

2) Стаття 4 одержує слідуєчий уклад:

Сторони, які заключають договір, обов'язують ся не перепиняти взаїмних зносин між своїми областями ніякими заборонами для ввозу, вивозу і перевозу. Виїмки від того дозволяють ся лише:

а) для тютюну, соли, пороху та всяких інших взривних матеріалів, як також для других товарів, котрі би коли-небудь на області одної зі сторін, що заключають договір, були предметом державного монополю;

б) відносно воєнних потреб при надзвичайних обставинах;

в) з огляду на публичну безпечність, на санітарні та ветеринарно-поліційні відносини;

г) для деяких виробів, для котрих із інших важних політичних і господарських причин оказалось би потрібним прийняти надзвичайні заходи заборони, особливо у зв'язку з повоєнним перехідним часом.

3) Жадна сторона не буде мати претенсій до тих полекшень, котрі друга сторона признає або признаватиме якій-небудь другій державі на підставі існуючого або майбутнього митового об'єднання, яке є наприклад між Австро-Угорщиною та Князівством Ліхтенштайн або в малому пограничному обороті в межах 15-кілометрової надграничної смуги.

4) Стаття 8 одержує слідуєчий уклад:

Всякого рода товари, які перевозять ся через області одної зі сторін, котрі заключають договір, мають бути взаїмно вільні від усякого перевозового мита незалежно від того, чи перевозить ся їх прямо, чи в дорозі виладовуєть ся, складаєть ся в склади і знов наладовуєть ся.

5) Постанова кінцевого протоколу до 21 статті одержує слідуєчий уклад:

Сторони, котрі заключають договір, по змозі підпомагатимуть собі взаїмно в справі залізничних тарифів, особливо через наладжування безпосередніх тарифів. В тій цілі обидві сторони, котрі заключають договір, є готові як мога скоріще взаїмно увійти в переговори.

Що торкаєть ся господарських зносин між Українською Народньою Республікою і Болгарією, то треба їх упорядувати до заключення остаточного торговельного договору по праву найбільше упривілюваного народу.

Жадна сторона не буде мати претенсій до тих полекшень, котрі друга сторона признає або признаватиме якій-небудь другій державі на підставі існуючого або майбутнього митового об'єднання, або в малому пограничному обороті в межах 15-кілометрової пограничної смуги.

Що торкається господарських зносин між Українською Народньою Республікою і Туреччиною, то обидві сторони до заключення нового торговельного договору взаємно запоручують собі таке поступовання, яке примінюється до найбільше упривілюваного народу.

Жадна сторона не буде мати претенсій до тих полекшень, котрі друга сторона признає або признаватиме другій державі на підставі існуючого або майбутнього митового об'єднання або в малому пограничному обороті.

III.

Сила тривання передбаченого в II числі цього договору для господарських зносин між Українською Народньою Республікою з одної сторони і Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з другої сторони може бути продовжена по взаємній згоді сторін.

Якби речинці, передбачені в першій уступі II числа не мали наступити перед 30 червня 1919 року, то кожній зі сторін, котрі заключають договір, вільно виповісти на шість місяців, рахуючи від 30 червня 1919 року ті постанови, що містяться у вище поміченому числі.

IV.

Українська Народня Республіка не матиме ніяких претензій до тих полекшень, які Німеччина признає Австро-Угорщині, або другому краєві, котрий стоїть з нею в митовій звязі і граничить з Німеччиною безпосередно, або посередно через який-небудь другий край, котрий знаходиться з нею або Австро-Угорщиною в митовій звязі, або які Німеччина признає своїм власним колоніям, заграничним посіlostям і областям, котрі є під її охороною, або краям, які стоять з ними в митовій звязі.

Німеччина не матиме ніяких претензій до тих полекшень, які Українська Народня Республіка признає якомусь другому краєві, котрий стоїть з нею в митовій звязі і граничить з нею безпосередно, або

посередно через який-небудь другий край, що знаходиться з нею в митовій звязи, або які вона признає кольоніям, заграничним посіlostям і областям, що стоять під охороною одного з країв, яка є з нею в митовій звязи.

В господарських зносинах між обнятими договором митовими полосами обох держав, Української Народньої Республіки з одної і Австрійсько-Угорської Монархії з другої сторони, Українська Народня Республіка не матиме ніякої претензії до тих полекшень, які Австро-Угорщина признає Німеччині або якому-небудь другому краєві, котрий знаходиться з нею в митовій звязи і граничить з Австро-Угорщиною безпосередно або посередно через інший край, що є в митовій звязи з нею або з Німеччиною. Кольонії, заграничні посіlosti і області, котрі знаходяться під охороною, стоять під тим зглядом на рівні з матернім краєм.

Австро-Угорщина не матиме ніякої претензії до тих полекшень, які Українська Народня Республіка признає якому-небудь другому краєві, що є з нею в митовій звязи і граничить з Україною безпосередно або посередно через другий край, що стоїть з нею в митовій звязи, або кольоніям, заграничним посіlostям і стоячим під охороною областям тих країв, які з нею митово звязані.

V.

Оскільки в нейтральних державах знаходяться товари, які походять з України або Німеччини, а на котрих лежить заборона безпосередного чи посередного вивозу до областей другої сторони, котра заключає договір, то такі обмеження довільного орудування повинні бути знесені зглядом сторін, котрі заключають договір. Тому обидві сторони, що заключають договір, обов'язуються негайно повідомити правительства нейтральних держав про знесення вище згаданих обмежень довільного орудування.

B.

Оскільки в нейтральних державах знаходяться товари, котрі походять з України або Австро-Угорщини, а на котрих лежить заборона безпосередного чи посередного вивозу до областей другої сторони, котра

заключує договір, то такі обмеження довільного орудування повинні бути знесені зглядом сторін, що заключають договір. Тому обидві сторони, що заключають договір, обов'язують ся негайно повідомити правительства нейтральних держав про знесення вище згаданих обмежень до вільного орудування.

Стаття VIII.

Привернення публичних і приватних правних зносин, виміна воєнних полонених і цивільних інтернованих, справа амнесії, як також справа поступовання з торговельними кораблями що попали у владу противника, упорядкують ся з Українською Народньою Республікою в поодиноких договорах, котрі становлять що-до суті складову частъ нинішнього мирового договору і по змозі рівночасно з ним вступають в силу.

Стаття IX.

Умови прийняті в отському мировому договорі, творять неподільну цілість.

Стаття X.

При толкованню сього договору для зносин між Україною і Німеччиною є міродайним український і німецький текст, для зносин між Україною і Австро-Угорщиною український, німецький і угорський текст, для зносин між Україною і Болгарією український і болгарський текст, а для зносин між Україною і Туреччиною український і турецький текст.

Кінцеві постанови.

Нинішній мировий договір буде ратифікований. Ратифікаційні грамоти мають бути обміняні яко мога скоріше у Відні.

Мировий договір стає правосильним по його ратифікації, о скільки в йому нічого иншого не постановлено.

На доказ того повновласники отсей договір підписали і свої печаті приложили.

Зладжено в пяти первописах в Берестю-Литовськѣм 9 лютого 1918 р.

Договір союзних держав із Німеччиною
(Версальський договір) ³⁷
(витяг)

Стаття 238

Понад передбачені вище платежі Німеччина здійснить відповідно до порядку, встановленого Репараційною комісією, повернення забраної, загарбаної чи секвестрованої готівки, а також повернення живого інвентарю, всіляких предметів і забраних, загарбаних або секвестрованих цінностей у тих випадках, коли буде можливо впізнати їх чи на територіях, які належать Німеччині або її союзникам, чи на територіях, які залишаються у володінні Німеччини або її союзників до повного виконання цього Договору.

Стаття 245

Упродовж шести місяців після того, як набере чинності цей Договір, Німецький уряд муситиме повернути Французькому урядові трофеї, архіви, історичні пам'ятки або твори мистецтва, загарбані у Франції німецькою владою під час війни 1870–1871 років та останньої війни, на підставі списку, якого йому буде направлено Французьким урядом, і особливо французькі прапори, взяті під час війни 1870–1871 років, а також повністю всі політичні документи, взяті німецькою владою 10 жовтня 1870 року в замку Серсе, біля Брюнуа (Сен-е-Уаз), що належали тоді п. Руе, колишньому державному міністрові.

Стаття 246

Упродовж шести місяців після того, як набере чинності цей Договір, Німеччина муситиме повернути Його Величності Королю Геджаса справжній Коран, який належав халіфові Осману та був захоплений у Медині турецькими властями для підношення колишньому імператорові Вільгельму II. Оскільки череп султана Макауа було захоплено в

Німецькому протектораті Східної Африки й перевезено до Німеччини, його буде в той же строк передано Німеччиною Урядові Його Британської Величності. Передачу цих предметів буде проведено в місці та на умовах, установлених урядами, яким вони мають бути повернені.

Стаття 247

Німеччина зобов'язується доставити Лувенському університетові протягом трьох місяців опісля прохання, що буде зроблене з допомогою Репараційної комісії, рукописи, інкунабули, друковані книги, мапи і предмети колекцій, які відповідатимуть за чисельністю і цінністю схожим предметам, знищеним під час спалення Німеччиною Лувенської бібліотеки. Всі подробиці щодо цієї заміни буде визначено Репараційною комісією. Німеччина зобов'язується передати Бельгії за допомогою Репараційної комісії протягом шести місяців опісля того, як набере чинності цей Договір, щоб дозволити їй відновити, два великі твори мистецтва: 1. Стулки триптиха “Агнець Божий”, написаного братами Ван-Ейк, що знаходилися раніше в церкві Сен-Бавон у Генті, а нині – в Берлінському музеї. 2. Стулки триптиха “Таємна вечеря”, написаного Діріком Бутсом, що знаходилися в церкві святого Петра в Лувені, з яких дві зберігаються нині у Берлінському музеї, а дві – у Старій пінакотеці в Мюнхені.

28 липня 1919 р.

Договір з Австрією (Сен-Жерменський договір)³⁸ (витяг)

Стаття 184

Понад передбачені вище платежі Австрія здійснить відповідно до порядку, встановленого Репараційною комісією, повернення готівкою забраної, загарбаної чи секвестрованої готівки, а також повернення живого

інвентарю, всіляких предметів і зібраних, загарбаних або секвестрованих цінностей у тих випадках, коли буде можливо впізнати їх чи на територіях, які належать Австрії або її союзникам, чи на територіях, які залишаються у володінні Німеччини або її союзників до повного виконання цього Договору.

Стаття 191

У порядку застосування постанов статті 184 Австрія зобов'язується повернути за належністю кожній із союзних і тих, що об'єдналися, держав усі акти, документи, предмети старовини й мистецтва, всілякі наукові та бібліографічні матеріали, загарбані на територіях, що зазнали вторгнення, незалежно від того, належать вони державі, чи провінційним, комунальним, благодійним або церковним управлінням, чи іншим громадським або приватним установам.

Стаття 192

Австрія поверне також речі того ж гатунку, зазначені в попередній статті, загарбані від 1 червня 1914 року на відступлених територіях, окрім речей, куплених у приватних власників. Репараційна комісія застосовуватиме до цих речей, в разі необхідності, постанови статті 208 частини IX (фінансові положення) цього Договору.

Стаття 193

Австрія поверне за належністю кожній із заінтересованих союзних і тих, що об'єдналися, держав усі історичні акти, документи й мемуари, котрі перебувають у володінні її громадських установ і мають пряме відношення до відступлених територій, будучи вилученими з них упродовж десяти останніх років. Останній період, оскільки це стосується Італії, братиме початок від дня проголошення Королівства (1861 рік). Нові держави, які виникли з колишньої Австро-Угорської монархії, та держави, які отримують частину територій цієї монархії, зобов'язуються, зі свого боку, повернути Австрії акти, документи й мемуари, котрі не сягають далі двадцяти років, мають пряме відношення до історії або управління австрійської території та принагідно знайдуться на відступлених територіях.

Стаття 195

У двадцятимісячний термін після того, як набере чинності цей Договір, комітет з трьох юристів, призначений Репараційною комісією, розгляне умови, за яких було вивезено Габсбурзьким та іншими домами, які владарювали в Італії, предмети чи рукописи, що знаходяться у володінні Австрії та перелічені в уміщеному при цьому Додатку I. В разі коли названі предмети або рукописи виявляться вивезеними всупереч правилам італійських провінцій, Репараційна комісія, за доповіддю зазначеного вище комітету, розпорядиться про їх реституцію. Італія та Австрія зобов'язуються визнавати рішення комісії. Бельгія, Польща й Чехословаччина будуть так само допущені до подання вимог про реституцію, що будуть розглянуті тим же комітетом з трьох юристів, оскільки це стосується предметів і документів, перелічених за належністю в уміщених при цьому Додатках II, III й IV. Бельгія, Польща, Чехословаччина та Австрія зобов'язуються визнавати рішення, що їх ухвалить Репараційна комісія за доповіддю названого комітету.

Стаття 196

Позаяк це стосується всіляких предметів, що мають художній, археологічний, науковий чи історичний характер і входять до складу колекцій, які раніше належали Урядові Австро-Угорської монархії або Короні, якщо вони не складають предмета інших постанов цього договору, Австрія зобов'язується:

а) вступити в переговори з заінтересованими державами, коли до неї буде така вимога, про полюбовну угоду, на підставі якої всілякі частини названих колекцій або всі ті з зазначених вище предметів, котрі мали б належати до духовної спадщини відступлених округів, можна буде на основі взаємності репатріювати до округів їх походження;

б) нічого не відчужувати й не розпорощувати з названих колекцій, не розпоряджатися ніякими з названих предметів упродовж двадцяти років, хіба що до закінчення цього строку буде укладено особливу угоду, але

убезпечувати їхню схоронність і добре їх зберігання; тримати їх, так само як інвентарі, каталоги та адміністративні документи, дотичні до названих колекцій, у розпорядженні громадян, котрі їх вивчають, кожної з союзних і тих, що об'єдналися, держав.

10 вересня 1919 р.

Договір з Болгарією

(Нейїський договір) ³⁹

(витяг)

Стаття 125

Понад платежі, передбачені в статті 121, Болгарія зобов'язується повернути на умовах, установлених Міжсоюзною комісією, предмети всілякого гатунку й цінні папери, загарбані, конфісковані чи секвестровані на територіях Греції, Румунії або Сербії, що зазнали вторгнення, коли буде можливо їх упізнати на території Болгарії, крім худоби, з якою буде вчинено відповідно до статті 127. З цією метою Уряди Греції, Румунії та Сербсько-Хорватсько-Словенської держави повідомлять Міжсоюзну комісію в чотиримісячний термін після того, як набере чинності цей Договір, про список предметів і цінних паперів, що їх слід упізнати й відносно яких вони можуть засвідчити, що їх було загарбано на територіях, які зазнали вторгнення, і що їх може бути знайдено на болгарській території; водночас вони повідомлять усілякі відомості, що дозволять знайти і впізнати їх.

Болгарський уряд зобов'язується полегшити всіма наявними в нього засобами розшук названих предметів і цінних паперів та опублікувати у тримісячний термін від початку чинності цього Договору закон, який зобов'язуватиме болгарських громадян під страхом покарання, передбаченого за приховування, оголошувати про всілякі предмети й цінні папери такого походження, що знаходяться в їхньому володінні.

Стаття 126

Болгарія зобов'язується розшукати й повернути, не гаючи часу і за належністю, Греції, Румунії та Сербсько-Хорватсько-Словенській державі всілякі документи або архіви та всілякі предмети, що становлять археологічний, історичний чи художній інтерес і загарбані на території цих країн під час війни.

Всілякі конфлікти, що виникають між зазначеними вище державами та Болгарією з приводу власності на це різноманітне майно, передаватимуться третейському судді, якого буде призначено Міжсоюзною комісією і рішення якого будуть остаточними.

27 листопада 1919 р.

Договір з Угорщиною (Тріанонський договір) ⁴⁰ (витяг)

Стаття 168

Понад передбачені вище платежі Угорщина здійснить, відповідно до порядку, встановленого Репараційною комісією, повернення забраної, загарбаної чи секвестрованої готівки, а також повернення живого інвентарю, всіляких предметів і зібраних, загарбаних або секвестрованих цінностей у тих випадках, коли буде можливо впізнати їх на територіях, які належать Угорщині або її союзникам, чи на територіях, які залишаються у володінні Угорщини або її союзників до повного виконання цього Договору.

Стаття 175

У порядку застосування постанов статті 168 Угорщина зобов'язується повернути за належністю кожній із союзних і тих, що об'єдналися, держав усі акти, документи, предмети старовини й мистецтва, всілякі наукові та

бібліографічні матеріали, загарбані на територіях, що зазнали вторгнення, незалежно від того, чи належать вони державі, чи провінційним, комунальним, благодійним або церковним управлінням, чи іншим громадським або приватним установам.

Стаття 176

Угорщина поверне також речі того ж гатунку, зазначені в попередній статті, загарбані від 1 червня 1914 року на відступлених територіях, окрім речей, куплених у приватних власників. Репараційна комісія застосовуватиме до цих речей, в разі необхідності, постанови статті 191 частини IX (Фінансові положення) цього Договору.

Стаття 177

Угорщина поверне за належністю кожній із заінтересованих союзних і тих, що об'єдналися, держав усі історичні акти, документи й мемуари, котрі перебувають у володінні її громадських установ і мають пряме відношення до відступлених територій, будучи вилученими у них упродовж десяти останніх років. Останній період, оскільки це стосується Італії, братиме початок від дня проголошення Королівства (1861 рік). Позаяк це стосується всіляких предметів, що мають художній, археологічний, науковий чи історичний характер і входять до складу колекцій, які раніше належали Урядові Австро-Угорської монархії або Короні, якщо вони не складають предмета інших постанов цього Договору, Угорщина зобов'язується:

а) вступити в переговори з заінтересованими державами, коли до неї буде така вимога, про полюбовну угоду, на підставі якої всілякі частини названих колекцій або всі ті з зазначених вище предметів, котрі мали б належати до духовної спадщини відступлених округів, можна буде на основі взаємності репатріювати до округів їх походження;

б) нічого не відчужувати й не розпорощувати з названих колекцій, не розпоряджатися ніякими з названих предметів упродовж двадцяти років, хіба що до закінчення цього строку буде укладено особливу угоду, але убезпечувати їхню схоронність і добре їх зберігання; тримати їх, так само

як інвентарі, каталоги та адміністративні документи, дотичні до названих колекцій, у розпорядженні громадян, котрі їх вивчають, кожної з союзних і тих, що об'єдналися, держав.

Навзаєм Угорщина матиме право звернутися до названих держав, а надто до Австрії, для укладення на тих же умовах, що вказані вище, угод, необхідних для репатріації в Угорщину зазначених вище колекцій, документів і предметів, до яких застосовуватимуться гарантії, передбачені в підпункті "b".

Стаття 178

Нові держави, які виникли з колишньої Австро-Угорської монархії, та держави, які отримують частину територій цієї монархії, зобов'язуються, зі свого боку, повернути Угорщині акти, документи і мемуари, котрі не сягають далі двадцяти років, мають пряме відношення до історії або управління австрійської території та принагідно знайдуться на відступлених територіях.

4 червня 1920 р.

Договір із Туреччиною (Севрський договір)⁴¹ (витяг)

Стаття 420

Упродовж шести місяців після того, як набере чинності цей Договір Оттоманський уряд мусить повернути Урядам союзних держав трофеї, архіви, предмети історичних спогадів або творів мистецтва, загарбаних після 29 жовтня 1914 року у названих держав або в їхніх громадян, у т. ч. громад та усіляких об'єднань, контрольованих громадянами. Передачу цих предметів буде проведено в місцях і на умовах, встановлених тими Урядами, яким вони мають бути повернені.

Стаття 421

Протягом дванадцяти місяців після того, як набере чинності цей договір, Оттоманський уряд скасує чинне оттоманське законодавство щодо старожитностей і вживе необхідних заходів для видання нових законів, які спиратимуться на правила, встановлені в поданому нижче додатку, що їх треба буде винести на затвердження Фінансової комісії до представлення їх на голосування парламенту і виконання яких, на основі повної рівності між усіма націями, Оттоманський уряд зобов'язується забезпечити.

Додаток

Параграф 1

Під старожитностями слід розуміти всілякий витвір або результат діяльності людини, що передує 1700 рокові.

Параграф 2

Законодавство про захист старожитностей має діяти радше заохоченням, ніж погрозами. Усяка особа, яка відкрила старожитність, не маючи дозволу, вказаного в параграфі 5, і повідомить про це відкриття посадову особу відповідного оттоманського міністерства, має отримати винагороду, пропорційну цінності знахідки.

Параграф 3

Ніяка старожитність не може бути відчужувана інакше як на користь відповідного оттоманського міністерства, хіба що останнє відмовиться придбати таку. Ніяка старожитність не може бути вивезена з країни без ліцензії, що видається названим міністерством.

Параграф 4

Усяка особа, яка умисно чи з необережності руйнує чи пошкоджує старожитність, повинна підлягати стягненню, яке слід установити.

Параграф 5

Усяке риття землі або всілякі розкопки з метою розшуку старожитностей забороняються під загрозою штрафу, якщо тільки мова не йде про осіб, які мають дозвіл відповідного оттоманського міністерства.

Параграф 6

Буде вироблено справедливі умови для дозволу тимчасового чи постійного відчужування земельних ділянок, які можуть становити історичний чи археологічний інтерес.

Параграф 7

Дозвіл проводити розкопки видаватиметься лише тим особам, які нададуть достатні гарантії археологічного досвіду. Оттоманський уряд, видаючи цей дозвіл, не повинен діяти в такий спосіб, щоби відсторонювати без достатніх підстав учених якоїсь нації.

Параграф 8

Предмети, знайдені внаслідок розкопок, можуть бути поділені між особою, яка проводила розкопки, і Оттоманським урядом у встановленому цим останнім співвідношенні. Якщо з наукових підстав поділ є неможливим, то особа, яка знайшла, має отримати справедливую компенсацію за частину, знайдену при розкопках.

Стаття 422

Усілякі предмети, що становлять релігійний, археологічний чи художній інтерес, загарбані після 1 серпня 1914 року на території, яка зараз уже не складає частину Туреччини, мають бути впродовж дванадцяти місяців після того, як набере чинності цей Договір, повернені Оттоманським урядом Урядові тієї території, на якій названі предмети було захоплено. Якщо ці предмети стали приватною власністю якоїсь особи, Оттоманський уряд мусить ужити необхідних заходів, через примусове відчуження або інакше, щоб бути в змозі виконати зобов'язання, передбачене цією статтею.

Списки предметів, що підлягають поверненню на підставі цієї статті, буде передано Оттоманському урядові заінтересованими Урядами протягом шести місяців після того, як набере чинності цей Договір.

Стаття 423

Оттоманський уряд зобов'язується зберегти книги, документи і рукописи Бібліотеки російського археологічного інституту в Константинополі, що знаходяться в його володінні, та передати їх тим властям, котрі союзні Уряди, захищаючи права росії, можуть назвати. Надалі від цього моменту Оттоманський уряд мусить забезпечити всякій особі, яка отримала належний дозвіл від якої-небудь із союзних держав, вільний доступ до названих книжок, документів і рукописів.

10 серпня 1920 р.

ЗАВДАННЯ

1. Визначте особливості концепції укладення миру після Першої світової війни.
2. Охарактеризуйте геополітичні втрати країн переможців та переможених внаслідок підписання запропонованих документів.
3. Дослідити конфігурацію повоєнного балансу сил.

ТЕМА 7. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В 1918–1939 рр.

Генуезька конференція 1922 р. та її наслідки. Рапальський договір. Гаазька конференція та її результати. Криза репараційної системи. Окупація Францією і Бельгією Рура. План Дауеса. Лондонська конференція 1924 р. Роль США та Англії у відродженні німецького милітаризму. “Підготовча комісія” Ліги Націй з питань роззброєння. Пакт Бріана – Келлога 1928 р., його зміст і позиція СРСР.

Міжнародні відносини у час світової економічної кризи 1929–1933 рр. Особливості світової економічної кризи 1929–1933 рр., її вплив на міжнародні відносини. Загострення міждержавних суперечностей. Репараційне питання кінця 20-х рр. “План Юнга”. Спроби франко-німецького зближення. Міжнародна конференція з питань роззброєння. Укладення Радянським Союзом пактів про ненапад із Францією, Польщею, Фінляндією, Латвією, Естонією та Італією. Встановлення дипломатичних відносин між СРСР і США.

Вплив дипломатії Далекого Сходу на міжнародні відносини в цілому. Стратегічні плани Японії. Меморандум Танакі. Конфлікт на Китайсько-Східній залізниці. Загарбання Японією північно-східних провінцій Китаю та позиції великих держав. Вихід Японії з Ліги Націй. Зростання військово-морських озброєнь США, Англії та Японії.

Встановлення фашистського режиму в Німеччині. Зовнішньополітична програма німецького фашизму. Військово-дипломатична підготовка Німеччини та її союзників до Другої світової війни, утворення “трикутника” Берлін – Рим – Токіо. Меморандум Гугенберга. Вимоги фашистської Німеччини на конференції з питань роззброєння з Женеви. Вихід Німеччини з Ліги Націй.

Зміст і мета політики колективної безпеки в Європі. Позиції СРСР, Франції, Англії та інших держав. Конвенція про визначення агресії. Укладення договорів про взаємодопомогу між СРСР і Францією, СРСР і Чехословаччиною. Мюнхенська угода чотирьох держав 30 вересня 1938 р. Травнева криза в Чехословаччині. Англо-німецька і франко-німецька

декларації про взаємний ненапад. Перший віденський арбітраж. Політика СРСР щодо Чехословаччини під час мюнхенських подій. Міжнародні наслідки мюнхенської змови. Крах політики “колективної безпеки”. Загарбання Чехословаччини фашистською Німеччиною. Участь Угорщини і Польщі в розподілі Чехословаччини. Загарбання Італією Албанії. Німецько-італійський “стальний пакт”. Ставлення США до агресивних дій фашистського блоку.

Англо-франко-радянські переговори в Москві. Причини їх зриву. Укладення пакту про ненапад між СРСР та Німеччиною 23 серпня 1939 р. Таємний протокол до нього; його зміст і наслідки.

Статут Ліги Націй ⁴²

Високі Договірні Сторони, беручи до уваги, що для розвитку співпраці між народами і для гарантії їх миру і безпеки, важливо прийняти деякі зобов’язання щодо невдавання до війни, підтримувати в повній гласності міжнародні відносини, засновані на справедливості й честі, чітко дотримуватися приписів міжнародного права, визнаних відтепер дійсним правилом поведінки урядів, встановити панування справедливості та сумлінно дотримуватися всіх накладених Договорами зобов’язань у взаємних відносинах організованих народів, приймають цей Статут, який засновує Лігу Націй.

Стаття 1

Початковими Членами Ліги Націй є ті з підписаних, імена яких значаться у Додатку до цієї Статуту, а також Держави, рівним чином названі в Додатку, які приступлять до справжньому Статуту без жодних застережень, за допомогою декларації, зданої в Секретаріат протягом двох місяців після вступу в силу Статуту, про що буде зроблено оповіщення іншим Членам Ліги.

Всі держави, домініони або колонії, які управляються вільно і які не вказані в Додатку, можуть зробитися Членами Ліги, якщо за їх допущення висловляться дві третини Зборів, оскільки ними будуть дані дійсні гарантії їх щирих намірів дотримуватися міжнародних зобов'язань і оскільки вони візьмуть положення, встановлені Лігою щодо їхніх військових, морських і повітряних сил та озброєнь.

Всякий Член Ліги може, після попереднього, за два роки, попередження, вийти з Ліги, за умови, що він виконав до цього моменту всі свої міжнародні зобов'язання, включаючи зобов'язання за цим Статутом.

Стаття 2

Діяльність Ліги, як вона визначена в цьому Статуті, здійснюється Зборами і Радою, при яких складається постійний Секретаріат.

Стаття 3

Зібрання складається з Представників Членів Ліги.

Воно збирається у встановлений час і в усякий інший момент, якщо того вимагають обставини, в місці перебування Ліги або в такому іншому місці, яке може бути призначено. Збори відають всіма питаннями, які входять до сфери дії Ліги або які зачіпають загальний мир. Кожен Член Ліги може налічувати не більше трьох Представників; у Зборах має лише один голос.

Стаття 4

Рада складається з Представників Головних союзних і об'єднаних Держав, а також з Представників чотирьох інших Членів Ліги. Ці чотири Члени Ліги призначаються на розсуд Зборів і в ті терміни, які вона забажає обрати. Надалі до першого призначення Зборами, Представники Бельгії, Бразилії, Іспанії та Греції є Членами Ради.

Зі схвалення більшості Зборів Рада може призначати інших Членів Ліги, представництво яких у Раді буде з тих пір постійним. Вона може, з такого ж схвалення, збільшувати число Членів Ліги, які будуть обрані Зборами, щоб бути представленими в Раді.

Рада збирається, коли того вимагають обставини, і, щонайменше, один раз на рік, в місці перебування Ліги або в такому іншому місці, яке може бути призначено.

Рада відає всіма питаннями, що входять до сфери дії Ліги або стосуються загального миру.

Будь-який Член Ліги, не представлений в Раді, запрошується посилати для присутності в ньому Представника, коли до Ради вноситься питання, яке особливо зачіпає його інтереси.

Кожен Член Ліги, представлений в Раді, володіє лише одним голосом і має лише одного Представника.

Стаття 5

Оскільки немає виразно протилежних постанов цього Статуту або положень цього Договору, рішення Зборів або Ради приймаються одноголосно Членами Ліги, представленими у зборах.

Будь-які питання про порядок провадження, що виникають на зборах Зборів або Ради, включаючи призначення Комісій, на які покладається розслідування особливих випадків, вирішуються Зборами або Радою, рішення виносяться більшістю Членів Ліги, представлених на зборах.

Перші збори Зборів і перші збори Ради відбудуться після скликання Президента Сполучених Штатів Америки.

Стаття 6

Постійний Секретаріат встановлюється в місці перебування Ліги. До його складу входять Генеральний Секретар, а також необхідні секретарі та необхідний персонал.

Перший Генеральний Секретар зазначений у додатку. Згодом Генеральний Секретар призначатиметься Радою зі схвалення більшості Зборів.

Секретарі та персонал Секретаріату призначаються Генеральним Секретарем за згодою Ради.

Генеральний Секретар Ліги є за посадою Генеральним Секретарем Зборів і Ради.

Витрати Секретаріату несуть Члени Ліги в пропорції, встановленій для Міжнародного Бюро Всесвітнього Поштового Союзу.

Стаття 7

Місцем перебування Ліги встановлюється Женева.

Рада може в будь-який момент вирішити встановити його в будь-якому іншому місці.

Усі посади в Лізі при її установах, включаючи Секретаріат, однаково доступні чоловікам і жінкам.

Представники Членів Ліги та її агенти користуються під час виконання своїх обов'язків дипломатичними привілеями і дипломатичним імунітетом.

Будинки й земельні ділянки, зайняті Лігою, її установами або під її збори, є недоторканими.

Стаття 8

Члени Ліги визнають, що збереження миру вимагає обмеження національних озброєнь до мінімуму, сумісного з національною безпекою і з виконанням міжнародних зобов'язань, що накладаються загальним виступом.

Рада, враховуючи географічне розташування та особливі умови кожної держави, готує плани цього обмеження з метою розгляду, винесення рішення різними Урядами. Ці плани повинні становити предмет нового розгляду, а в разі потреби перегляду щонайменше кожні десять років. Після їх прийняття різними Урядами, межа озброєнь, встановлена таким чином, не може бути перевищена без згоди Ради.

Беручи до уваги, що приватне виробництво спорядження та військового матеріалу викликає серйозні заперечення, Члени Ліги доручають Раді дати висновок про заходи, здатні усунути його негативні наслідки, враховуючи потреби Членів Ліги, які не можуть виготовляти спорядження і військовий матеріал, необхідні для їхньої безпеки.

Члени Ліги зобов'язуються відверто і вичерпно обмінюватися всіма даними щодо масштабу їх озброєнь, їх військових, морських і повітряних програм і стану тих галузей їх промисловості, які можуть бути використані для війни.

Стаття 9

Постійна Комісія буде утворена для дачі Раді своїх висновків про виконання постанов статей 1 і 8, а також про військові, морські та повітряні питання загалом.

Стаття 10

Члени Ліги зобов'язуються поважати і зберігати проти всякого зовнішнього вторгнення територіальну цілість і існуючу політичну незалежність всіх Членів Ліги. У разі нападу, загрози або небезпеки нападу Рада вживає заходів із забезпечення виконання цього зобов'язання.

Стаття 11

Безумовно оголошується, що будь-яка війна або загроза війни, чи зачіпає вона прямо, чи ні будь-кого з Членів Ліги, цікавить Лігу в цілому, й остання повинна вжити заходів для дійсного захисту світу Націй. У подібному випадку Генеральний Секретар негайно скликає Раду на вимогу будь-якого члена Ліги.

Крім того, оголошується, що будь-який Член Ліги має право привернути увагу Зборів або Ради до будь-якої обставини, що стосується міжнародних відносин, а отже, загрожує похитнути світ, або дійти згоди між націями, від якої світ залежить.

Стаття 12

Всі Члени Ліги погоджуються, що якщо між ними виникне суперечка, що може спричинити розрив, то вони вирішуватимуть її або через третейський розгляд, або розгляд Ради. Вони погоджуються, що вони в жодному разі не повинні вдаватися до війни до закінчення тримісячного терміну після рішення третейських суддів або доповіді Ради.

У всіх випадках, передбачених цією статтею, рішення третейських суддів повинно бути винесено протягом розумного строку, а доповідь Ради повинна бути складена протягом шести місяців, рахуючи з дня подання спору на його розгляд.

Стаття 13

Члени Ліги погоджуються, що якщо між ними виникне суперечка, що може, на їхню думку, бути вирішеною третейським судом, і якщо цей спір не може бути задовільно врегульовано дипломатичним шляхом, то питання повністю підлягає третейському розгляду.

Оголошуються належними до числа питань, які взагалі підлягають третейському вирішенню, спори, які стосуються тлумачення будь-якого договору, будь-якого питання міжнародного права, наявності будь-якого факту, який, будучи встановленим, становив би порушення міжнародного зобов'язання або обсягу і способу відшкодування за таке порушення.

Третейським судом, якому передається справа, є Суд, зазначений Сторонами або передбачений в їх попередніх угодах.

Члени Ліги зобов'язуються сумлінно виконувати винесені рішення і не вдаватися до війни проти Члена Ліги, який буде з ними рахуватися. У разі невиконання рішення Рада пропонує заходи, які повинні забезпечити дію рішення.

Стаття 14

Раді доручається виготовити проєкт Постійної Палати Міжнародного Суду і представити його Членам Ліги. Ця Палата буде відати всіма суперечками міжнародного характеру, які Сторони передадуть їй. Вона також надаватиме консультативні висновки з усіх спорів і з усіх питань, які будуть внесені до неї Радою чи Зборами.

Стаття 15

Якщо між Членами Ліги виникне суперечка, що може спричинити за собою розрив, і якщо цей спір не буде підданий третейського розгляду, передбаченому в статті 13, то Члени Ліги погоджуються представити її

Раді. Для цього достатньо, щоб один з них вказав на цю суперечку Генеральному Секретарю, який вживає всіх заходів для повного розслідування і розгляду.

В найкоротший термін Сторони повинні повідомити йому виклад їхніх позицій з усіма фактами, що стосуються суперечки, і виправдальними документами, Рада може розпорядитися про їх негайне опублікування.

Рада докладає зусиль, щоб забезпечити врегулювання спору. Якщо йому це вдається, то він публікує тією мірою, якою визнає потрібною, виклад, факти, відповідні роз'яснення та умови цього врегулювання.

Якщо спір не міг бути врегульований, то Рада складає і публікує доповідь, прийняту або одноголосно, або за більшістю голосів, для ознайомлення з обставинами спору, а також рішення, пропоновані їм, як найбільш справедливі та найдоцільніші в цьому випадку.

Будь-який Член Ліги, представлений в Раді, може однаково публікувати виклад фактів, що стосуються суперечки, і свої власні висновки.

Якщо доповідь Ради прийнята одноголосно, причому голоси Представників Сторін не враховуються у встановленні цієї одноголосності, то Члени Ліги зобов'язуються не вдаватися до війни проти будь-якої Сторони, яка узгоджується з висновками доповіді.

У тому випадку, коли Раді не вдається досягти прийняття його доповіді всіма його Членами, крім Представників якоїсь Сторони в суперечці, Члени Ліги залишають за собою право чинити, як вони вважають за потрібне в ім'я збереження права та правосуддя.

Якщо одна зі Сторін стверджує і Рада визнає, що суперечка стосується питання, наданого міжнародним правом виключно веденню цієї Сторони, то Рада констатує це в доповіді, не пропонуючи, однак, будь-якого рішення. Рада може у всіх випадках, передбачених у цій статті, внести суперечку в Збори. Збори повинні розглядати спір також і за клопотанням однієї зі Сторін. Це клопотання має бути представлено протягом чотирнадцяти днів, рахуючи з моменту, коли суперечка внесена до Ради.

У будь-якій справі, переданій Зборам, постанови цієї статті і статті 12 належать до дій і повноважень Ради, стосуються також дій і повноважень Зборів. Встановлено, що доповідь, складена Зборами зі схвалення Представників Членів Ліги, представлених у Раді, й більшості інших Членів Ліги, за винятком в кожному випадку Представників Сторін, має ту ж силу, як і доповідь Ради, одноголосно прийнята його Членами, крім Представників Сторін.

Стаття 16

Якщо Член Ліги вдається до війни всупереч зобов'язанням, прийнятим у статтях 12, 13 або 15, то він *ipso facto* розглядається як той, хто вчинив акт війни проти всіх інших Членів Ліги. Останні зобов'язуються негайно розірвати з ним всі торговельні або фінансові відносини, заборонити всі зносини між своїми громадянами та громадянами держави, що порушила Статут, і припинити будь-які фінансові, торговельні або особисті стосунки між громадянами цієї держави і громадянами іншої держави, незалежно від того, є вона Членом Ліги чи ні.

У цьому випадку Рада зобов'язана запропонувати різним зацікавленим Урядам той чисельний склад військової, морської або повітряної сили, за допомогою якого члени Ліги будуть за належністю брати участь у збройних силах, призначених для підтримки поваги до зобов'язань Ліги.

Члени Ліги погоджуються, крім того, надавати один одному взаємну підтримку в застосуванні економічних і фінансових заходів, які повинні бути прийняті в силу цієї статті, щоб скоротити до мінімуму втрати і незручності. Вони однаково надають взаємну підтримку для протидії будь-якій ситуації, спрямованій проти одного з них державою, яка порушила Статут. Вони приймають необхідні постанови для полегшення проходу через їхню територію сил будь-якого Члена Ліги, який бере участь у спільних діях для підтримки поваги до зобов'язань Ліги.

Може бути виключений з Ліги будь-який Член, який виявився винним у порушенні одного із зобов'язань, що впливають зі Статуту. Виняток виноситься голосами всіх інших Членів Ліги, представлених у Раді.

Стаття 17

У разі спору між двома державами, з яких лише одна є Членом Ліги або з яких жодна не входить в неї, держава чи держави, сторонні Лізі, запрошуються підкоритися зобов'язаннями, які лежать на її членах, з метою врегулювання спору, на умовах, визнаних Радою справедливими. Якщо це запрошення приймається, то застосовуються постанови статей 12–16, з дотриманням змін, ухвалених Радою.

Після цього запрошення Рада відкриває розслідування про обставини спору і пропонує таку міру, яка здається їй найкращою в даному випадку.

Якщо запрошена держава, відмовляючись прийняти на себе обов'язки Члена Ліги з метою врегулювання спору, вдається до війни проти Члена Ліги, то до нього застосовні постанови статті 16.

Якщо обидві проголошення Сторони відмовляються прийняти на себе обов'язки Члена Ліги з метою врегулювання спору, то Рада може вжити будь-яких заходів і зробити будь-які пропозиції, здатні попередити ворожі дії і привести до вирішення конфлікту.

Стаття 18

Будь-які міжнародні договори або міжнародні зобов'язання, які укладаються в майбутньому Членом Ліги, повинні бути негайно зареєстровані Секретаріатом і опубліковані ним якомога швидше. Ніякі з цих міжнародних договорів або зобов'язань не робляться обов'язковими, поки не будуть зареєстровані.

Стаття 19

Збори можуть від часу до часу запрошувати Членів Ліги приступити до нового розгляду договорів, які стали непридатними, а також міжнародних положень, збереження яких могло б загрожувати небезпекою загальному миру.

Стаття 20

Члени Ліги визнають, що справжній Статут скасовує всі зобов'язання або угоди *inter se*, незгодні з його умовами, й урочисто зобов'язуються подібних у майбутньому не укладати.

Якщо до свого вступу в Лігу Член взяв на себе зобов'язання, несумісні з умовами Статуту, то він повинен вжити негайних заходів до звільнення себе від цих зобов'язань.

Стаття 21

Міжнародні зобов'язання, такі, як договори про третейський розгляд, обмежені відомими умовами угоди, а також доктрина Монро, які забезпечують збереження миру, не розглядаються як несумісні з якою-небудь з постанов цього Статуту.

Стаття 22

Наступні принципи застосовуються до колоній і територій, які в підсумку війни перестали бути під суверенітетом держав, які керували ними перед тим, і які населені народами, ще не здатними самостійно керувати собою в особливо важких умовах сучасного світу. Добробут і розвиток цих народів становить священну місію цивілізації, слід включити гарантії цієї місії в даний Статут.

Кращий метод практично провести цей принцип – це довірити опіку над цими народами передовим націям, які завдяки своїм ресурсам, досвіду або географічному розташуванню в змозі взяти на себе цю відповідальність і які згодні її прийняти: вони здійснювали б цю опіку в якості Мандатарій і від імені Ліги.

Характер мандата повинен відрізнятися відповідно до ступеня розвитку народу, географічного розташування території, її економічних умов та інших аналогічних обставин.

Деякі області, що належали раніше Оттоманській імперії, досягли такого ступеня розвитку, що їх існування як незалежних націй можливо тимчасово визнано, за умови, що поради і допомогу Мандатарій будуть

направляти надалі до моменту, коли вони опиняться здатними самі керувати собою. Побажання цих областей повинні бути насамперед прийняті до уваги у виборі Мандатарій.

Ступінь розвитку, в якому перебувають інші народи, особливо народи Центральної Африки, вимагає, щоб Мандатарій взяв на себе управління територією на умовах, які, забороняючи такі зловживання, як торг рабами, торгівля зброєю і торгівля алкоголем, будуть гарантувати свободу совісті й релігії без інших обмежень, крім тих, які може накласти збереження публічного порядку і добрих звичаїв, і крім заборони споруджувати укріплення або військові чи морські бази і давати військове навчання тубільцям, якщо це не робиться для поліцейської служби та захисту території, що будуть забезпечувати також іншим Членам Ліги умови рівності обміну і торгівлі.

Нарешті, є такі території, як Південно-Західна Африка і деякі острови у Південній частині Тихого Океану, які внаслідок малої щільності свого населення, своєї обмеженої поверхні, своєї віддаленості від центрів цивілізації, своєї географічної суміжності з територією Мандатарій або інших обставин не могли б краще управлятися, ніж за законами Мандатарій, в ролі складової частини його території, з дотриманням, в інтересах тубільного населення, передбачених вище гарантій.

У всіх випадках Мандатарій повинен направляти до Ради щорічну доповідь щодо територій, які йому доручені.

Якщо ступінь влади, контролю чи управління підлягають виконанню Мандатарій, що не становили предмета угоди між Членами Ліги, то за цими пунктами виникне певна постанова Ради.

Постійній Комісії буде доручено приймати і розглядати щорічні доповіді Мандатарій і давати Раді свій висновок з питань, що належать до виконання мандатів.

Стаття 23

З дотриманням постанов міжнародних угод, які існують в даний час або будуть укладені згодом, і в згоді з ними, Члени Ліги:

а) докладуть зусиль до забезпечення та збереження справедливих і гуманних умов праці для чоловіка, жінки і дитини на своїх власних територіях, а також у всіх країнах, на які поширюються їхні торгові та промислові відносини, і до заснування та змістом з цією метою необхідних міжнародних організацій;

б) зобов'язуються забезпечити справедливий режим для тубільного населення на територіях, підпорядкованих їх управлінню;

доручають Лізі загальний контроль над угодами з приводу торгу жінками та дітьми, торгівлі опіумом та іншими шкідливими речовинами;

доручають Лізі загальний контроль над торгівлею зброєю та спорядженням з країнами, в яких контроль над цією торгівлею необхідний у загальних інтересах;

приймають необхідні постанови, щоб забезпечити гарантію і збереження свободи повідомлень і транзиту, а також справедливий режим для торгівлі всіх Членів Ліги, причому домовлено, що особливі потреби місцевостей, розорених протягом війни 1914–1918 років, повинні бути прийняті до уваги;

докладуть зусиль, щоб вжити заходів міжнародного порядку для запобігання хворобам і боротьби з ними.

Стаття 24

Усі міжнародні бюро, яке раніше засновані колективними договорами, будуть, за умови згоди Сторін, поставлені під керівництво Ліги. Інші міжнародні бюро і комісії з врегулювання справ міжнародного значення, які будуть створені згодом, будуть поставлені під керівництво Ліги.

З усіх питань міжнародного значення, регульованих загальними угодами, але не підпорядкованих контролю міжнародних комісій або бюро, Секретаріат Ліги повинен буде, якщо Сторони того вимагатимуть і Рада на те погодиться, збирати і повідомляти будь-які потрібні відомості й надавати необхідне і бажане сприяння.

Рада може постановити про включення до витрат Секретаріату витрати будь-якого бюро або комісії, поставлених під керівництво Ліги.

Стаття 25

Члени Ліги зобов'язуються заохочувати і полегшувати співпрацю добровільних національних організацій Червоного Хреста, що мають завданням поліпшення охорони здоров'я та попереджувальну боротьбу із хворобами і пом'якшення страждань населення.

Стаття 26

Поправки до цього Статуту набиратимуть чинності після їх ратифікації тими Членами Ліги, Представники яких складають Раду, і більшістю тих, Представники яких утворюють Збори.

Всякий Член Ліги вільний не прийняти поправок, внесених до Статуту, в такому випадку він перестав входити до складу Ліги.

ДОДАТОК

ПЕРВІСНІ члени Ліги Націй, якими підписаний договір.

Сполучені Штати Америки, Гаїті, Бельгія, Геджас, Болівія, Гондурас, Бразилія, Італія, Британська Імперія, Японія, Канада, Ліберія, Австралія, Нікарагуа, Південна Африка, Панама, Нова Зеландія, Перу, Індія, Польща, Китай, Португалія, Куба, Румунія, Еквадор, Сербо-Хорвато-Словенська держава, Франція, Сіам, Греція, Чехословаччина, Гватемала, Уругвай. Державою, запрошеною: Аргентина, Нідерланди, Чилі, Персія, Колумбія, Сальвадор, Данія, Швеція, Іспанія, Швейцарія, Норвегія, Венесуела, Парагвай.

II. ПЕРШИЙ ГЕНЕРАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР ЛІГИ НАЦІЙ

Поважний Сер Джеймс Ерік Друммонда, Командор Ордена Михайла і Георгія, Кавалер Ордена Бані.

German-Russian Agreement; April 16, 1922 (Treaty of Rapallo) ⁴³

The German Government, represented by Dr Walther Rathenau, Minister of State, and the Government of the Russian Socialist Federal Soviet Republic, represented by M. Tchitcherin, People's Commissary, have agreed upon the following provisions:

Article 1

The two Governments are agreed that the arrangements arrived at between the German Reich and the Russian Socialist Federal Soviet Republic, with regard to questions dating from the period of war between Germany and Russia, shall be definitely settled upon the following basis:

[a] The German Reich and the Russian Socialist Federal Soviet Republic mutually agree to waive their claims for compensation for expenditure incurred on account of the war, and also for war damages, that is to say, any damages which may have been suffered by them and by their nationals in war zones on account of military measures, including all requisitions in enemy country. Both Parties likewise agree to forego compensation for any civilian damages, which may have been suffered by the nationals of the one Party on account of so-called exceptional war measures or on account of emergency measures carried out by the other Party.

[b] Legal relations in public and private matters arising out of the state of war, including the question of the treatment of trading vessels which have fallen into the hands of either Party, shall be settled on a basis of reciprocity.

[c] Germany and Russia mutually agree to waive their claims for compensation for expenditure incurred by either party on behalf of prisoners of war. Furthermore the German Government agrees to forego compensation within regard to the expenditure incurred by it on behalf of members of the Red Army interned in Germany. The Russian Government agrees to forego the restitution of the proceeds of the sale carried out in Germany of the army stores brought into Germany by the interned members of the Red Army mentioned above.

Article 2

Germany waives all claims against Russia which may have arisen through the application, up to the present, of the laws and measures of the Russian Socialist Federal Soviet Republic to German nationals or their private rights and the rights of the German Reich and states, and also claims which may have arisen owing to any other measures taken by the Russian Socialist Federal Soviet Republic or by their agents against German nationals or the private rights, on condition that the government of the Russian Socialist Federal Soviet Republic does not satisfy claims for compensation of a similar nature made by a third Party.

Article 3

Diplomatic and consular relations between the German Reich and the Russian Socialist Federal Soviet Republic shall be resumed immediately. The conditions for the admission of the Consuls of both Parties shall be determined by means of a special agreement.

Article 4

Both Governments have furthermore agreed that the establishment of the legal status of those nationals of the one Party, which live within the territory of the other Party, and the general regulation of mutual, commercial and economic relations, shall be effected on the principle of the most favoured nation. This principle shall, however, not apply to the privileges and facilities which the Russian Socialist Federal Soviet Republic may grant to a Soviet Republic or to any State which in the past formed part of the former Russian Empire.

Article 5

The two Governments shall co-operate in a spirit of mutual goodwill in meeting the economic needs of both countries. In the event of a fundamental settlement of the above question on an international basis, an exchange of opinions shall previously take place between the two Governments. The German Government, having lately been informed of the proposed agreements of private firms, declares its readiness to give all possible support to these arrangements and to facilitate their being carried into effect.

Article 6

Articles 1[b] and 4 of this Agreement shall come into force on the day of ratification, and the remaining provisions shall come into force immediately.

Original text done in duplicate at Rapallo on April 16, 1922

Signed: Rathenau

Signed: Tchitcherin

Договір про заборону війни як засобу національної політики (Пакт Бріана – Келлога)⁴⁴ (витяг)

Стаття I. Високі Договірні Сторони урочисто заявляють від імені народів за належністю, що вони засуджують застосування війни як засобу врегулювання міжнародних спорів і відмовляються у своїх взаємних відносинах від такого як знаряддя національної політики.

Стаття II. Високі Договірні Сторони визнають, що врегулювання або вирішення всіх спорів або конфліктів, які можуть виникнути між ними, хоч би якого характеру чи походження вони були, має завжди здійснюватися тільки мирними засобами.

Париж, 27 серпня 1928 р. Munich Pact September 29, 1938⁴⁵

Agreement concluded at Munich, September 29, 1938, between Germany, Great Britain, France and Italy

GERMANY, the United Kingdom, France and Italy, taking into consideration the agreement, which has been already reached in principle for the cession to Germany of the Sudeten German territory, have agreed on the

44

45

following terms and conditions governing the said cession and the measures consequent thereon, and by this agreement they each hold themselves responsible for the steps necessary to secure its fulfilment:

(1) The evacuation will begin on 1st October.

(2) The United Kingdom, France and Italy agree that the evacuation of the territory shall be completed by the 10th October, without any existing installations having been destroyed, and that the Czechoslovak Government will be held responsible for carrying out the evacuation without damage to the said installations.

(3) The conditions governing the evacuation will be laid down in detail by an international commission composed of representatives of Germany, the United Kingdom, France, Italy and Czechoslovakia.

(4) The occupation by stages of the predominantly German territory by German troops will begin on 1st October. The four territories marked on the attached map will be occupied by German troops in the following order:

The territory marked No. I on the 1st and 2nd of October; the territory marked No. II on the 2nd and 3rd of October; the territory marked No. III on the 3rd, 4th and 5th of October; the territory marked No. IV on the 6th and 7th of October. The remaining territory of preponderantly German character will be ascertained by the aforesaid international commission forthwith and be occupied by German troops by the 10th of October.

(5) The international commission referred to in paragraph 3 will determine the territories in which a plebiscite is to be held. These territories will be occupied by international bodies until the plebiscite has been completed. The same commission will fix the conditions in which the plebiscite is to be held, taking as a basis the conditions of the Saar plebiscite. The commission will also fix a date, not later than the end of November, on which the plebiscite will be held.

(6) The final determination of the frontiers will be carried out by the international commission. The commission will also be entitled to recommend to the four Powers, Germany, the United Kingdom, France and Italy, in certain exceptional cases, minor modifications in the strictly ethnographical determination of the zones which are to be transferred without plebiscite.

(7) There will be a right of option into and out of the transferred territories, the option to be exercised within six months from the date of this agreement. A German-Czechoslovak commission shall determine the details of the option, consider ways of facilitating the transfer of population and settle questions of principle arising out of the said transfer.

(8) The Czechoslovak Government will within a period of four weeks from the date of this agreement release from their military and police forces any Sudeten Germans who may wish to be released, and the Czechoslovak Government will within the same period release Sudeten German prisoners who are serving terms of imprisonment for political offences.

Munich, September 29, 1938.

ADOLF HITLER,

NEVILLE CHAMBERLAIN,

EDOUARD DALADIER,

BENITO MUSSOLINI.

З Договору про ненапад між Німеччиною та Радянським Союзом

(1939 р., 23 серпня) ⁴⁶

(переклад)

Стаття 1

Обидві Договірні Сторони зобов'язуються утримуватися від будь-якого насильства, від будь-якої агресивної дії та будь-якого нападу щодо один одного як окремо, так і спільно з іншими державами.

Стаття 2

Якщо одна з Договірних Сторін виявиться об'єктом воєнних дій з боку третьої держави, інша Договірна Сторона не підтримуватиме в жодній формі цієї держави.

Стаття 3

Уряди обох Договірних Сторін залишаться у майбутньому в контакті один з одним для консультації, щоб інформувати друг друга про питання, що зачіпають їх спільні інтереси.

Стаття 4

Жодна з Договірних Сторін не братиме участі в будь-якому угрупованні держав, яке прямо чи опосередковано спрямоване проти іншої сторони.

Стаття 5

У разі виникнення спорів чи конфліктів між Договірними Сторонами з питань того чи іншого роду, обидві сторони будуть вирішувати ці суперечки або конфлікти виключно мирним шляхом у порядку дружнього обміну думками або в потрібних випадках шляхом створення комісій з урегулювання конфлікту.

Стаття 6

Цей договір укладається строком на десять років з тим, що оскільки одна з Договірних Сторін не денонсує його за рік до закінчення терміну, термін дії договору буде вважатися автоматично продовженням на наступні п'ять років.

Стаття 7

Цей договір підлягає ратифікації в якомога коротший термін. Обмін ратифікаційними грамотами має відбутися у Берліні. Договір набирає чинності негайно після його підписання.

Таємний додатковий протокол до Договору про ненапад (1939 р., 23 серпня)

Під час підписання договору про ненапад між Німеччиною та Союзом Радянських Соціалістичних Республік нижчепідписані уповноваження обох сторін обговорили в конфіденційному порядку питання про розмежування сфер обопільних інтересів у Східній Європі. Обговорення призвело до такого результату:

1. У разі територіально-політичної перебудови областей, що входять до складу Прибалтійських держав (Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва), північний кордон Литви одночасно є кордоном сфер інтересів Німеччини та СРСР. При цьому інтереси Литви стосовно Віленської області визнаються обома сторонами.

2. У разі територіально-політичної перебудови областей, що входять до складу Польської Держави, межа сфер інтересів Німеччини та СРСР приблизно проходитиме по лінії річок Нарева, Вісли та Сяна. Питання, чи є в обопільних інтересах бажаним збереження незалежної Польської Держави і які будуть межі цієї держави, може бути остаточно з'ясовано тільки протягом подальшого політичного розвитку. У будь-якому разі обидва Уряди вирішуватимуть це питання в порядку дружньої взаємної згоди.

3. Щодо Південного Сходу Європи з радянської сторони підкреслюється інтерес СРСР до Бессарабії. З німецької сторони заявляється про повну політичну незацікавленість у цих областях.

4. Цей протокол буде зберігатися обома сторонами в суворому секреті.

ЗАВДАННЯ

1. Визначте зусилля світової спільноти у міжвоєний час в утворенні стабільного миру.

2. Охарактеризуйте вектори зовнішньої політики Німеччини у міжвоєнний час.

3. Зробіть аналіз природи договірних відносин між Німеччиною та СРСР.

ТЕМА 8. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ І ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Напад Німеччини на Польщу, початок Другої світової війни. Причини, характер і періодизація Другої світової війни. Вступ у війну Британської імперії та Франції. “Дивна війна”. Позиція США. Вступ радянських військ на територію Польщі. Українське питання у міжнародній політиці в роки Другої світової війни. Укладання договорів з країнами Балтії. Радянсько-фінська війна 1939 р., її характер. Виключення СРСР з Ліги Націй; причини і наслідки цього акту. Розширення фашистської агресії в Європі. Капітуляція Франції та її міжнародні наслідки. Приєднання Фінляндії, Угорщини, Словаччини, Румунії та Болгарії до Потрійного пакту. Приєднання прибалтійських країн до СРСР. Радянський ультиматум Румунії та вирішення “бесарабського питання”. Приєднання Північної Буковини до Радянської України.

Напад Німеччини та її союзників на СРСР. Формування антигітлерівської коаліції. Московська конференція представників СРСР, США й Англії у вересні–жовтні 1941 р. Напад Японії на Перл-Харбор (7 грудня 1941 р.) на англійські та голландські володіння в Тихому океані. Вступ США у війну. Розвиток радянсько-англо-американського співробітництва. Тегеранська конференція глав урядів США, Англії та СРСР.

Відкриття другого фронту в Західній Європі, його вплив на воєнну й політичну ситуацію у світі. Питання післявоєнного устрою у відносинах між головними учасниками антигітлерівської коаліції. Ялтинська конференція глав урядів СРСР, США й Англії (4–11 лютого 1945 р.), її основні рішення та міжнародне значення.

Наступ союзницьких військ на Німеччину зі Сходу та Заходу. Взяття Берліна Радянською Армією. Підписання акта про беззастережну капітуляцію фашистської Німеччини 8 травня 1945 р. Визволення Праги. Кінець війни в Європі. Потсдамська (Берлінська) конференція глав урядів СРСР, США й Англії, її рішення та міжнародне значення. Капітуляція Японії. Закінчення і головні підсумки Другої світової війни. Геополітичні зміни на світовій арені після Другої світової війни.

The Moscow Conference; October 1943⁴⁷

October, 1943

JOINT FOUR-NATION DECLARATION

The governments of the United States of America, United Kingdom, the Soviet Union, and China;

United in their determination, in accordance with the declaration by the United Nations of January, 1942, and subsequent declarations, to continue hostilities against those Axis powers with which they respectively are at war until such powers have laid down their arms on the basis of unconditional surrender;

Conscious of their responsibility to secure the liberation of themselves and the peoples allied with them from the menace of aggression;

Recognizing the necessity of insuring a rapid and orderly transition from war to peace and of establishing and maintaining international peace and security with the least diversion of the world's human and economic resources for armaments;

Jointly declare:

1. That their united action, pledged for the prosecution of the war against their respective enemies, will be continued for the organization and maintenance of peace and security.
2. That those of them at war with a common enemy will act together in all matters relating to the surrender and disarmament of that enemy.
3. That they will take all measures deemed by them to be necessary to provide against any violation of the terms imposed upon the enemy.
4. That they recognize the necessity of establishing at the earliest practicable date a general international organization, based on the principle of the sovereign equality of all peace-loving states, and open to membership by all such states, large and small, for the maintenance of international peace and security.

5. That for the purpose of maintaining international peace and security pending the re-establishment of law and order and the inauguration of a system of general security they will consult with one another and as occasion requires with other members of the United Nations, with a view to joint action on behalf of the community of nations.

6. That after the termination of hostilities they will not employ their military forces within the territories of other states except for the purposes envisaged in this declaration and after joint consultation.

7. That they will confer and cooperate with one another and with other members of the United Nations to bring about a practicable general agreement with respect to the regulation of armaments in the post-war period.

DECLARATION REGARDING ITALY

The Foreign Secretaries of the United States, the United Kingdom and the Soviet Union have established that their three governments are in complete agreement that Allied policy toward Italy must be based upon the fundamental principle that Fascism and all its evil influence and configuration shall be completely destroyed and that the Italian people shall be given every opportunity to establish governmental and other institutions based on democratic principles.

The Foreign Secretaries of the United States and the United Kingdom declare that the action of their governments from the inception of the invasion of Italian territory, in so far as paramount military requirements have permitted, has been based upon this policy.

In furtherance of this policy in the future the Foreign Secretaries of the three governments are agreed that the following measures are important and should be put into effect:

1. It is essential that the Italian Government should be made more democratic by inclusion of representatives of those sections of the Italian people who have always opposed Fascism.

2. Freedom of speech, of religious worship, of political belief, of press and of public meeting, shall be restored in full measure to the Italian people, who shall be entitled to form anti-Fascist political groups.

3. All institutions and organizations created by the Fascist regime shall be suppressed.

4. All Fascist or pro-Fascist elements shall be removed from the administration and from institutions and organizations of a public character.

5. All political prisoners of the Fascist regime shall be released and accorded full amnesty.

6. Democratic organs of local government shall be created.

7. Fascist chiefs and army generals known or suspected to be war criminals shall be arrested and handed over to justice.

In making this declaration the three Foreign Secretaries recognize that so long as active military operations continue in Italy the time at which it is possible to give full effect to the principles stated above will be determined by the Commander-in-Chief on the basis of instructions received through the combined chiefs of staff.

The three governments, parties to this declaration, will, at the request of any one of them, consult on this matter. It is further understood that nothing in this resolution is to operate against the right of the Italian people ultimately to choose their own form of government.

DECLARATION ON AUSTRIA

The governments of the United Kingdom, the Soviet Union and the United States of America are agreed that Austria, the first free country to fall a victim to Hitlerite aggression, shall be liberated from German domination.

They regard the annexation imposed on Austria by Germany on March 15, 1938, as null and void. They consider themselves as in no way bound by any charges effected in Austria since that date. They declare that they wish to see re-established a free and independent Austria and thereby to open the way for the

Austrian people themselves, as well as those neighboring States which will be face with similar problems, to find that political and economic security which is the only basis for lasting peace. Austria is reminded, however that she has a responsibility, which she cannot evade, for participation in the war at the side of Hitlerite Germany, and that in the final settlement account will inevitably be taken of her own contribution to her liberation.

STATEMENT ON ATROCITIES

Signed by President Roosevelt, Prime Minister Churchill and Premier Stalin.

The United Kingdom, the United States and the Soviet Union have received from many quarters evidence of atrocities, massacres and cold-blooded mass executions which are being perpetrated by Hitlerite forces in many of the countries they have overrun and from which they are now being steadily expelled. The brutalities of Nazi domination are no new thing, and all peoples or territories in their grip have suffered from the worst form of government by terror. What is new is that many of the territories are now being redeemed by the advancing armies of the liberating powers, and that in their desperation the recoiling Hitlerites and Huns are redoubling their ruthless cruelties. This is now evidenced with particular clearness by monstrous crimes on the territory of the Soviet Union which is being liberated from Hitlerites, and on French and Italian territory.

Accordingly, the aforesaid three Allied powers, speaking in the interest of the thirty-two United Nations, hereby solemnly declare and give full warning of their declaration as follows:

At the time of granting of any armistice to any government which may be set up in Germany, those German officers and men and members of the Nazi party who have been responsible for or have taken a consenting part in the above atrocities, massacres and executions will be sent back to the countries in which their abominable deeds were done in order that they may be judged and

punished according to the laws of these liberated countries and of free governments which will be erected therein. Lists will be compiled in all possible detail from all these countries having regard especially to invaded parts of the Soviet Union, to Poland and Czechoslovakia, to Yugoslavia and Greece including Crete and other islands, to Norway, Denmark, Netherlands, Belgium, Luxembourg, France and Italy.

Thus, Germans who take part in wholesale shooting of Polish officers or in the execution of French, Dutch, Belgian or Norwegian hostages of Cretan peasants, or who have shared in slaughters inflicted on the people of Poland or in territories of the Soviet Union which are now being swept clear of the enemy, will know they will be brought back to the scene of their crimes and judged on the spot by the peoples whom they have outraged.

Let those who have hitherto not imbrued their hands with innocent blood beware lest they join the ranks of the guilty, for most assuredly the three Allied powers will pursue them to the uttermost ends of the earth and will deliver them to their accusers in order that justice may be done.

The above declaration is without prejudice to the case of German criminals whose offenses have no particular geographical localization and who will be punished by joint decision of the government of the Allies.

The Tehran Conference ⁴⁸

THE TEHRAN CONFERENCE, NOVEMBER 28 – DECEMBER 1, 1943

(a) Declaration of the Three Powers, December 1, 1943

We the President of the United States, the Prime Minister of Great Britain, and the Premier of the Soviet Union, have met these four days past, in this, the Capital of our Ally, Iran, and have shaped and confirmed our common policy.

We express our determination that our nations shall work together in war and in the peace that will follow.

As to war-our military staffs have joined in our round table discussions, and we have concerted our plans for the destruction of the German forces. We have reached complete agreement as to the scope and timing of the operations to be undertaken from the east, west and south.

The common understanding which we have here reached guarantees that victory will be ours.

And as to peace-we are sure that our concord will win an enduring Peace. We recognize fully the supreme responsibility resting upon us and all the United Nations to make a peace which will command the goodwill of the overwhelming mass of the peoples of the world and banish the scourge and terror of war for many generations.

With our Diplomatic advisors we have surveyed the problems of the future. We shall seek the cooperation and active participation of all nations, large and small, whose peoples in heart and mind are dedicated, as are our own peoples, to the elimination of tyranny and slavery, oppression and intolerance. We will welcome them, as they may choose to come, into a world family of Democratic Nations.

No power on earth can prevent our destroying the German armies by land, their U Boats by sea, and their war plants from the air.

Our attack will be relentless and increasing.

Emerging from these cordial conferences we look with confidence to the day when all peoples of the world may live free lives, untouched by tyranny, and according to their varying desires and their own consciences.

We came here with hope and determination. We leave here, friends in fact, in spirit and in purpose.

ROOSEVELT, CHURCHILL and STALIN

Signed at Tehran, December 1, 1943

(b) Declaration of the Three Powers Regarding Iran, December 1, 1943

The President of the United States, the Premier of the U.S.S.R. and the Prime Minister of the United Kingdom, having consulted with each other and with the Prime Minister of Iran, desire to declare the mutual agreement of their three Governments regarding their relations with Iran.

The Governments of the United States, the U.S.S.R., and the United Kingdom recognize the assistance which Iran has given in the prosecution of the war against the common enemy, particularly by facilitating the transportation of supplies from overseas to the Soviet Union.

The Three Governments realize that the war has caused special economic difficulties for Iran, and they are agreed that they will continue to make available to the Government of Iran such economic assistance as may be possible, having regard to the heavy demands made upon them by their world-wide military operations, and to the world-wide shortage of transport, raw materials, and supplies for civilian consumption.

With respect to the post-war period, the Governments of the United States, the U.S.S.R., and the United Kingdom are in accord with the Government of Iran that any economic problems confronting Iran at the close of hostilities should receive full consideration, along with those of other members of the United Nations, by conferences or international agencies held or created to deal with international economic matters.

The Governments of the United States, the U.S.S.R., and the United Kingdom are at one with the Government of Iran in their desire for the maintenance of the independence, sovereignty and territorial integrity of Iran. They count upon the participation of Iran, together with all other peace-loving nations, in the establishment of international peace, security and prosperity after the war, in accordance with the principles of the Atlantic Charter, to which all four Governments have subscribed.

WINSTON S. CHURCHILL

J. STALIN

FRANKLIN D. ROOSEVELT

(c) Military Conclusions of the Tehran Conference

The Conference:–

(1) Agreed that the Partisans in Yugoslavia should be supported by supplies and equipment to the greatest possible extent, and also by commando operations:

(2) Agreed that, from the military point of view, it was most desirable that Turkey should come into the war on the side of the Allies before the end of the year:

(3) Took note of Marshal Stalin's statement that if Turkey found herself at war with Germany, and as a result Bulgaria declared war on Turkey or attacked her, the Soviet would immediately be at war with Bulgaria. The Conference further took note that this fact could be explicitly stated in the forthcoming negotiations to bring Turkey into the war:

(4) Took note that Operation OVERLORD would be launched during May 1944, in conjunction with an operation against Southern France. The latter operation would be undertaken in as great a strength as availability of landing-craft permitted. The Conference further took note of Marshal Stalin's statement that the Soviet forces would launch an offensive at about the same time with the object of preventing the German forces from transferring from the Eastern to the Western Front:

(5) Agreed that the military staffs of the Three Powers should henceforward keep in close touch with each other in regard to the impending operations in Europe. In particular it was agreed that a cover plan to mystify and mislead the enemy as regards these operations should be concerted between the staffs concerned.

FRANKLIN D. ROOSEVELT

JOSEPH V. STALIN

WINSTON S. CHURCHILL

TEHRAN, December 1, 1943.

Cairo Conference 1943 ⁴⁹

November, 1943

Released December 1, 1943

The several military missions have agreed upon future military operations against Japan. The Three Great Allies expressed their resolve to bring unrelenting pressure against their brutal enemies by sea, land, and air. This pressure is already mounting.

The Three Great Allies are fighting this war to restrain and punish the aggression of Japan. They covet no gain for themselves and have no thought of territorial expansion.

It is their purpose that Japan shall be stripped of all the islands in the Pacific which she has seized or occupied since the beginning of the first World War in 1914, and that all the territories Japan has stolen from the Chinese, such as Manchuria, Formosa, and the Pescadores, shall be restored to the Republic of China.

Japan will also be expelled from all other territories which she has taken by violence and greed. The aforesaid three great powers, mindful of the enslavement of the people of Korea, are determined that in due course Korea shall become free and independent.

With these objects in view the three Allies, in harmony with those of the United Nations at war with Japan, will continue to persevere in the serious and prolonged operations necessary to procure the unconditional surrender of Japan.

The Yalta Conference ⁵⁰

February, 1945

Washington, March 24 – The text of the agreements reached at the Crimea (Yalta) Conference between President Roosevelt, Prime Minister Churchill and Generalissimo Stalin, as released by the State Department today, follows:

49

50

PROTOCOL OF PROCEEDINGS OF CRIMEA CONFERENCE

The Crimea Conference of the heads of the Governments of the United States of America, the United Kingdom, and the Union of Soviet Socialist Republics, which took place from Feb. 4 to 11, came to the following conclusions:

I. WORLD ORGANIZATION

It was decided:

1. That a United Nations conference on the proposed world organization should be summoned for Wednesday, 25 April, 1945, and should be held in the United States of America.

2. The nations to be invited to this conference should be:

(a) the United Nations as they existed on 8 Feb., 1945; and

(b) Such of the Associated Nations as have declared war on the common enemy by 1 March, 1945. (For this purpose, by the term "Associated Nations" was meant the eight Associated Nations and Turkey.) When the conference on world organization is held, the delegates of the United Kingdom and United State of America will support a proposal to admit to original membership two Soviet Socialist Republics, i.e., the Ukraine and White Russia.

3. That the United States Government, on behalf of the three powers, should consult the Government of China and the French Provisional Government in regard to decisions taken at the present conference concerning the proposed world organization.

4. That the text of the invitation to be issued to all the nations which would take part in the United Nations conference should be as follows:

"The Government of the United States of America, on behalf of itself and of the Governments of the United Kingdom, the Union of Soviet Socialistic Republics and the Republic of China and of the Provisional Government of the French Republic invite the Government of ----- to send representatives to a conference to be held on 25 April, 1945, or soon thereafter, at San Francisco, in the United States of America, to prepare a charter for a general international organization for the maintenance of international peace and security.

“The above-named Governments suggest that the conference consider as affording a basis for such a Charter the proposals for the establishment of a general international organization which were made public last October as a result of the Dumbarton Oaks conference and which have now been supplemented by the following provisions for Section C of Chapter VI:

C. Voting

“1. Each member of the Security Council should have one vote.

“2. Decisions of the Security Council on procedural matters should be made by an affirmative vote of seven members.

“3. Decisions of the Security Council on all matters should be made by an affirmative vote of seven members, including the concurring votes of the permanent members; provided that, in decisions under Chapter VIII, Section A and under the second sentence of Paragraph 1 of Chapter VIII, Section C, a party to a dispute should abstain from voting.

“Further information as to arrangements will be transmitted subsequently.

“In the event that the Government of ----- desires in advance of the conference to present views or comments concerning the proposals, the Government of the United States of America will be pleased to transmit such views and comments to the other participating Governments”.

Territorial trusteeship:

It was agreed that the five nations which will have permanent seats on the Security Council should consult each other prior to the United Nations conference on the question of territorial trusteeship.

The acceptance of this recommendation is subject to its being made clear that territorial trusteeship will only apply to

- (a) existing mandates of the League of Nations;
- (b) territories detached from the enemy as a result of the present war;
- (c) any other territory which might voluntarily be placed under trusteeship;

and

(d) no discussion of actual territories is contemplated at the forthcoming United Nations conference or in the preliminary consultations, and it will be a matter for subsequent agreement which territories within the above categories will be placed under trusteeship.

[Begin first section published Feb., 13, 1945.]

II. DECLARATION OF LIBERATED EUROPE

The following declaration has been approved:

The Premier of the Union of Soviet Socialist Republics, the Prime Minister of the United Kingdom and the President of the United States of America have consulted with each other in the common interests of the people of their countries and those of liberated Europe. They jointly declare their mutual agreement to concert during the temporary period of instability in liberated Europe the policies of their three Governments in assisting the peoples liberated from the domination of Nazi Germany and the peoples of the former Axis satellite states of Europe to solve by democratic means their pressing political and economic problems.

The establishment of order in Europe and the rebuilding of national economic life must be achieved by processes which will enable the liberated peoples to destroy the last vestiges of nazism and fascism and to create democratic institutions of their own choice. This is a principle of the Atlantic Charter - the right of all people to choose the form of government under which they will live – the restoration of sovereign rights and self-government to those peoples who have been forcibly deprived of them by the aggressor nations.

To foster the conditions in which the liberated people may exercise these rights, the three governments will jointly assist the people in any European liberated state or former Axis state in Europe where, in their judgment conditions require,

(a) to establish conditions of internal peace;

(b) to carry out emergency relief measures for the relief of distressed peoples;

(c) to form interim governmental authorities broadly representative of all democratic elements in the population and pledged to the earliest possible establishment through free elections of Governments responsive to the will of the people; and

(d) to facilitate where necessary the holding of such elections.

The three Governments will consult the other United Nations and provisional authorities or other Governments in Europe when matters of direct interest to them are under consideration.

When, in the opinion of the three Governments, conditions in any European liberated state or former Axis satellite in Europe make such action necessary, they will immediately consult together on the measure necessary to discharge the joint responsibilities set forth in this declaration.

By this declaration we reaffirm our faith in the principles of the Atlantic Charter, our pledge in the Declaration by the United Nations and our determination to build in cooperation with other peace-loving nations world order, under law, dedicated to peace, security, freedom and general well-being of all mankind.

In issuing this declaration, the three powers express the hope that the Provisional Government of the French Republic may be associated with them in the procedure suggested.

[End first section published Feb., 13, 1945.]

III. DISMEMBERMENT OF GERMANY

It was agreed that Article 12 (a) of the Surrender terms for Germany should be amended to read as follows:

“The United Kingdom, the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics shall possess supreme authority with respect to Germany. In the exercise of such authority they will take such steps, including the complete dismemberment of Germany as they deem requisite for future peace and security”.

The study of the procedure of the dismemberment of Germany was referred to a committee consisting of Mr. Anthony Eden, Mr. John Winant, and Mr. Fedor T. Gusev. This body would consider the desirability of associating with it a French representative.

IV. ZONE OF OCCUPATION FOR THE FRENCH AND CONTROL COUNCIL FOR GERMANY

It was agreed that a zone in Germany, to be occupied by the French forces, should be allocated France. This zone would be formed out of the British and American zones and its extent would be settled by the British and Americans in consultation with the French Provisional Government.

It was also agreed that the French Provisional Government should be invited to become a member of the Allied Control Council for Germany.

V. REPARATION

The following protocol has been approved:

Protocol

On the Talks Between the Heads of Three Governments at the Crimean Conference on the Question of the German Reparations in Kind

1. Germany must pay in kind for the losses caused by her to the Allied nations in the course of the war. Reparations are to be received in the first instance by those countries which have borne the main burden of the war, have suffered the heaviest losses and have organized victory over the enemy.

2. Reparation in kind is to be exacted from Germany in three following forms:

(a) Removals within two years from the surrender of Germany or the cessation of organized resistance from the national wealth of Germany located on the territory of Germany herself as well as outside her territory (equipment, machine tools, ships, rolling stock, German investments abroad, shares of industrial, transport and other enterprises in Germany, etc.), these removals to be carried out chiefly for the purpose of destroying the war potential of Germany.

(b) Annual deliveries of goods from current production for a period to be fixed.

(c) Use of German labor.

3. For the working out on the above principles of a detailed plan for exaction of reparation from Germany an Allied reparation commission will be set up in Moscow. It will consist of three representatives – one from the Union of Soviet Socialist Republics, one from the United Kingdom and one from the United States of America.

4. With regard to the fixing of the total sum of the reparation as well as the distribution of it among the countries which suffered from the German aggression, the Soviet and American delegations agreed as follows:

“The Moscow reparation commission should take in its initial studies as a basis for discussion the suggestion of the Soviet Government that the total sum of the reparation in accordance with the points (a) and (b) of the Paragraph 2 should be 22 billion dollars and that 50 per cent should go to the Union of Soviet Socialist Republics”.

The British delegation was of the opinion that, pending consideration of the reparation question by the Moscow reparation commission, no figures of reparation should be mentioned.

The above Soviet-American proposal has been passed to the Moscow reparation commission as one of the proposals to be considered by the commission.

VI. MAJOR WAR CRIMINALS

The conference agreed that the question of the major war criminals should be the subject of inquiry by the three Foreign Secretaries for report in due course after the close of the conference.

[Begin second section published Feb. 13, 1945.]

VII. POLAND

The following declaration on Poland was agreed by the conference:

“A new situation has been created in Poland as a result of her complete liberation by the Red Army. This calls for the establishment of a Polish Provisional Government which can be more broadly based than was possible before the recent liberation of the western part of Poland. The Provisional Government which is now functioning in Poland should therefore be reorganized on a broader democratic basis with the inclusion of democratic leaders from Poland itself and from Poles abroad. This new Government should then be called the Polish Provisional Government of National Unity.

“M. Molotov, Mr. Harriman and Sir A. Clark Kerr are authorized as a commission to consult in the first instance in Moscow with members of the present Provisional Government and with other Polish democratic leaders from within Poland and from abroad, with a view to the reorganization of the present Government along the above lines. This Polish Provisional Government of National Unity shall be pledged to the holding of free and unfettered elections as soon as possible on the basis of universal suffrage and secret ballot. In these elections all democratic and anti-Nazi parties shall have the right to take part and to put forward candidates.

“When a Polish Provisional of Government National Unity has been properly formed in conformity with the above, the Government of the U.S.S.R., which now maintains diplomatic relations with the present Provisional Government of Poland, and the Government of the United Kingdom and the Government of the United States of America will establish diplomatic relations with the new Polish Provisional Government National Unity, and will exchange Ambassadors by whose reports the respective Governments will be kept informed about the situation in Poland.

“The three heads of Government consider that the eastern frontier of Poland should follow the Curzon Line with digressions from it in some regions of five to eight kilometers in favor of Poland. They recognize that Poland must receive substantial accessions in territory in the north and west. They feel that the opinion

of the new Polish Provisional Government of National Unity should be sought in due course of the extent of these accessions and that the final delimitation of the western frontier of Poland should thereafter await the peace conference”.

VIII. YUGOSLAVIA

It was agreed to recommend to Marshal Tito and to Dr. Ivan Subasitch:

(a) That the Tito-Subasitch agreement should immediately be put into effect and a new government formed on the basis of the agreement.

(b) That as soon as the new Government has been formed it should declare:

(I) That the Anti-Fascist Assembly of the National Liberation (AVNOJ) will be extended to include members of the last Yugoslav Skupstina who have not compromised themselves by collaboration with the enemy, thus forming a body to be known as a temporary Parliament and

(II) That legislative acts passed by the Anti-Fascist Assembly of the National Liberation (AVNOJ) will be subject to subsequent ratification by a Constituent Assembly; and that this statement should be published in the communiqué of the conference.

IX. ITALO-YUGOSLAV FRONTIER - ITALO-AUSTRIAN FRONTIER

Notes on these subjects were put in by the British delegation and the American and Soviet delegations agreed to consider them and give their views later.

X. YUGOSLAV-BULGARIAN RELATIONS

There was an exchange of views between the Foreign Secretaries on the question of the desirability of a Yugoslav-Bulgarian pact of alliance. The question at issue was whether a state still under an armistice regime could be allowed to enter into a treaty with another state. Mr. Eden suggested that the Bulgarian and Yugoslav Governments should be informed that this could not be approved. Mr. Stettinius suggested that the British and American Ambassadors should discuss the matter further with Mr. Molotov in Moscow. Mr. Molotov agreed with the proposal of Mr. Stettinius.

XI. SOUTHEASTERN EUROPE

The British delegation put in notes for the consideration of their colleagues on the following subjects:

- (a) The Control Commission in Bulgaria.
- (b) Greek claims upon Bulgaria, more particularly with reference to reparations.
- (c) Oil equipment in Rumania.

XII. IRAN

Mr. Eden, Mr. Stettinius and Mr. Molotov exchanged views on the situation in Iran. It was agreed that this matter should be pursued through the diplomatic channel.

[Begin third section published Feb. 13, 1945.]

XIII. MEETINGS OF THE THREE FOREIGN SECRETARIES

The conference agreed that permanent machinery should be set up for consultation between the three Foreign Secretaries; they should meet as often as necessary, probably about every three or four months.

These meetings will be held in rotation in the three capitals, the first meeting being held in London.

[End third section published Feb. 13, 1945.]

XIV. THE MONTREAUX CONVENTION AND THE STRAITS

It was agreed that at the next meeting of the three Foreign Secretaries to be held in London, they should consider proposals which it was understood the Soviet Government would put forward in relation to the Montreaux Convention, and report to their Governments. The Turkish Government should be informed at the appropriate moment.

The forgoing protocol was approved and signed by the three Foreign Secretaries at the Crimean Conference Feb. 11, 1945.

E. R. Stettinius Jr.

M. Molotov

Anthony Eden.

AGREEMENT REGARDING JAPAN

The leaders of the three great powers – the Soviet Union, the United States of America and Great Britain – have agreed that in two or three months after Germany has surrendered and the war in Europe is terminated, the Soviet Union shall enter into war against Japan on the side of the Allies on condition that:

1. The status quo in Outer Mongolia (the Mongolian People's Republic) shall be preserved.

2. The former rights of Russia violated by the treacherous attack of Japan in 1904 shall be restored, viz.:

(a) The southern part of Sakhalin as well as the islands adjacent to it shall be returned to the Soviet Union;

(b) The commercial port of Dairen shall be internationalized, the pre-eminent interests of the Soviet Union in this port being safeguarded, and the lease of Port Arthur as a naval base of the U.S.S.R. restored;

(c) The Chinese-Eastern Railroad and the South Manchurian Railroad, which provide an outlet to Dairen, shall be jointly operated by the establishment of a joint Soviet-Chinese company, it being understood that the pre-eminent interests of the Soviet Union shall be safeguarded and that China shall retain sovereignty in Manchuria;

3. The Kurile Islands shall be handed over to the Soviet Union.

It is understood that the agreement concerning Outer Mongolia and the ports and railroads referred to above will require concurrence of Generalissimo Chiang Kai-shek. The President will take measures in order to maintain this concurrence on advice from Marshal Stalin.

The heads of the three great powers have agreed that these claims of the Soviet Union shall be unquestionably fulfilled after Japan has been defeated.

For its part, the Soviet Union expresses its readiness to conclude with the National Government of China a pact of friendship and alliance between the

U.S.S.R. and China in order to render assistance to China with its armed forces for the purpose of liberating China from the Japanese yoke.

Joseph Stalin

Franklin D. Roosevelt

Winston S. Churchill

February 11, 1945.

A Decade of American Foreign Policy 1941–1949

Potsdam Conference ⁵¹

The Berlin (Potsdam) Conference, July 17 – August 2, 1945

(a) Protocol of the Proceedings, August 1, 1945

The Berlin Conference of the Three Heads of Government of the U.S.S.R., U.S.A., and U.K., which took place from July 17 to August 2, 1945, came to the following conclusions:

I. ESTABLISHMENT OF A COUNCIL OF FOREIGN MINISTERS

A. The Conference reached the following agreement for the establishment of a Council of Foreign Ministers to do the necessary preparatory work for the peace settlements:

“(1) There shall be established a Council composed of the Foreign Ministers of the United Kingdom, the Union of Soviet Socialist Republics, China, France, and the United States.

“(2) (i) The Council shall normally meet in London which shall be the permanent seat of the joint Secretariat which the Council will form. Each of the Foreign Ministers will be accompanied by a high-ranking Deputy, duly authorized to carry on the work of the Council in the absence of his Foreign Ministers, and by a small staff of technical advisers.

“(ii) The first meeting of the Council shall be held in London not later than September 1st 1945. Meetings may be held by common agreement in other capitals as may be agreed from time to time.

“(3) (i) As its immediate important task, the Council shall be authorized to draw up, with a view to their submission to the United Nations, treaties of peace with Italy, Rumania, Bulgaria, Hungary and Finland, and to propose settlements of territorial questions outstanding on the termination of the war in Europe. The Council shall be utilized for the preparation of a peace settlement for Germany to be accepted by the Government of Germany when a government adequate for the purpose is established.

“(ii) For the discharge of each of these tasks the Council will be composed of the Members representing those States which were signatory to the terms of surrender imposed upon the enemy State concerned. For the purposes of the peace settlement for Italy, France shall be regarded as a signatory to the terms of surrender for Italy. Other Members will be invited to participate when matters directly concerning them are under discussion.

“(iii) Other matters may from time to time be referred to the Council by agreement between the Member Governments.

“(4) (i) Whenever the Council is considering a question of direct interest to a State not represented thereon, such State should be invited to send representatives to participate in the discussion and study of that question.

“(ii) The Council may adapt its procedure to the particular problems under consideration. In some cases it may hold its own preliminary discussions prior to the participation of other interested States. In other cases, the Council may convoke a formal conference of the State chiefly interested in seeking a solution of the particular problem.”

B. It was agreed that the three Governments should each address an identical invitation to the Governments of China and France to adopt this text and to join in establishing the Council. The text of the approved invitation was as follows:

Council of Foreign Ministers Draft for identical invitation to be sent separately by each of the Three Governments to the Governments of China and France.

“The Governments of the United Kingdom, the United States and the U.S.S.R. consider it necessary to begin without delay the essential preparatory work upon the peace settlements in Europe. To this end they are agreed that there should be established a Council of the Foreign Ministers of the Five Great Powers to prepare treaties of peace with the European enemy States, for submission to the United Nations. The Council would also be empowered to propose settlements of outstanding territorial questions in Europe and to consider such other matters as member Governments might agree to refer to it.

“The text adopted by the Three Governments is as follows:

(Here insert final agreed text of the Proposal)

“In agreement with the Governments of the United States and U.S.S.R., His Majesty’s Government in the United Kingdom and U.S.S.R., the United States Government, the United Kingdom and the Soviet Government extend a cordial invitation to the Government of China (France) to adopt the text quoted above and to join in setting up the Council. His Majesty's Government, The United States Government, The Soviet Government attach much importance to the participation of the Chinese Government (French Government) in the proposed arrangements and they hope to receive an early and favorable reply to this invitation”.

C. It was understood that the establishment of the Council of Foreign Ministers for the specific purposes named in the text would be without prejudice to the agreement of the Crimea Conference that there should be periodical consultation between the Foreign Secretaries of the United States, the Union of Soviet Socialist Republics and the United Kingdom.

D. The Conference also considered the position of the European Advisory Commission in the light of the Agreement to establish the Council of Foreign Ministers. It was noted with satisfaction that the Commission had ably discharged its principal tasks by the recommendations that it had furnished for

the terms of surrender for Germany, for the zones of occupation in Germany and Austria and for the inter-Allied control machinery in those countries. It was felt that further work of a detailed character for the coordination of Allied policy for the control of Germany and Austria would in future fall within the competence of the Control Council at Berlin and the Allied Commission at Vienna. Accordingly it was agreed to recommend that the European Advisory Commission be dissolved.

II. THE PRINCIPLES TO GOVERN THE TREATMENT OF GERMANY IN THE INITIAL CONTROL PERIOD

A. POLITICAL PRINCIPLES.

1. In accordance with the Agreement on Control Machinery in Germany, supreme authority in Germany is exercised, on instructions from their respective Governments, by the Commanders-in-Chief of the armed forces of the United States of America, the United Kingdom, the Union of Soviet Socialist Republics, and the French Republic, each in his own zone of occupation, and also jointly, in matters affecting Germany as a whole, in their capacity as members of the Control Council.

2. So far as is practicable, there shall be uniformity of treatment of the German population throughout Germany.

3. The purposes of the occupation of Germany by which the Control Council shall be guided are:

(i) The complete disarmament and demilitarization of Germany and the elimination or control of all German industry that could be used for military production. To these ends:

(a) All German land, naval and air forces, the SS., SA., SD., and Gestapo, with all their organizations, staffs and institutions, including the General Staff, the Officers' Corps, Reserve Corps, military schools, war veterans' organizations and all other military and semi-military organizations, together with all clubs and associations which serve to keep alive the military tradition in Germany, shall be completely and finally abolished in such manner as permanently to prevent the revival or reorganization of German militarism and Nazism;

(b) All arms, ammunition and implements of war and all specialized facilities for their production shall be held at the disposal of the Allies or destroyed. The maintenance and production of all aircraft and all arms, ammunition and implements of war shall be prevented.

(ii) To convince the German people that they have suffered a total military defeat and that they cannot escape responsibility for what they have brought upon themselves, since their own ruthless warfare and the fanatical Nazi resistance have destroyed German economy and made chaos and suffering inevitable.

(iii) To destroy the National Socialist Party and its affiliated and supervised organizations, to dissolve all Nazi institutions, to ensure that they are not revived in any form, and to prevent all Nazi and militarist activity or propaganda.

(iv) To prepare for the eventual reconstruction of German political life on a democratic basis and for eventual peaceful cooperation in international life by Germany.

4. All Nazi laws which provided the basis of the Hitler regime or established discriminations on grounds of race, creed, or political opinion shall be abolished. No such discriminations, whether legal, administrative or otherwise, shall be tolerated.

5. War criminals and those who have participated in planning or carrying out Nazi enterprises involving or resulting in atrocities or war crimes shall be arrested and brought to judgment. Nazi leaders, influential Nazi supporters and high officials of Nazi organizations and institutions and any other persons dangerous to the occupation or its objectives shall be arrested and interned.

6. All members of the Nazi Party who have been more than nominal participants in its activities and all other persons hostile to Allied purposes shall be removed from public and semi-public office, and from positions of responsibility in important private undertakings. Such persons shall be replaced by persons who, by their political and moral qualities, are deemed capable of assisting in developing genuine democratic institutions in Germany.

7. German education shall be so controlled as completely to eliminate Nazi and militarist doctrines and to make possible the successful development of democratic ideas.

8. The judicial system will be reorganized in accordance with the principles of democracy, of justice under law, and of equal rights for all citizens without distinction of race, nationality or religion.

9. The administration in Germany should be directed towards the decentralization of the political structure and the development of local responsibility. To this end:

(i) local self-government shall be restored throughout Germany on democratic principles and in particular through elective councils as rapidly as is consistent with military security and the purposes of military occupation;

(ii) all democratic political parties with rights of assembly and of public discussion shall be allowed and encouraged throughout Germany;

(iii) representative and elective principles shall be introduced into regional, provincial and state (Land) administration as rapidly as may be justified by the successful application of these principles in local self-government;

(iv) for the time being, no central German Government shall be established. Notwithstanding this, however, certain essential central German administrative departments, headed by State Secretaries, shall be established, particularly in the fields of finance, transport, communications, foreign trade and industry. Such departments will act under the direction of the Control Council.

10. Subject to the necessity for maintaining military security, freedom of speech, press and religion shall be permitted, and religious institutions shall be respected. Subject likewise to the maintenance of military security, the formation of free trade unions shall be permitted.

B. ECONOMIC PRINCIPLES.

11. In order to eliminate Germany's war potential, the production of arms, ammunition and implements of war as well as all types of aircraft and sea-going ships shall be prohibited and prevented. Production of metals, chemicals,

machinery and other items that are directly necessary to a war economy shall be rigidly controlled and restricted to Germany's approved post-war peacetime needs to meet the objectives stated in Paragraph 15. Productive capacity not needed for permitted production shall be removed in accordance with the reparations plan recommended by the Allied Commission on Reparations and approved by the Governments concerned or if not removed shall be destroyed.

12. At the earliest practicable date, the German economy shall be decentralized for the purpose of eliminating the present excessive concentration of economic power as exemplified in particular by cartels, syndicates, trusts and other monopolistic arrangements.

13. In organizing the German Economy, primary emphasis shall be given to the development of agriculture and peaceful domestic industries.

14. During the period of occupation Germany shall be treated as a single economic unit. To this end common policies shall be established in regard to:

- (a) mining and industrial production and its allocation;
- (b) agriculture, forestry and fishing;
- (c) wages, prices and rationing;
- (d) import and export programs for Germany as a whole;
- (e) currency and banking, central taxation and customs;
- (f) reparation and removal of industrial war potential;
- (g) transportation and communications.

In applying these policies account shall be taken, where appropriate, of varying local conditions.

15. Allied controls shall be imposed upon the German economy but only to the extent necessary:

(a) to carry out programs of industrial disarmament, demilitarization, of reparations, and of approved exports and imports.

(b) to assure the production and maintenance of goods and services required to meet the needs of the occupying forces and displaced persons in Germany and essential to maintain in Germany average living standards not

exceeding the average of the standards of living of European countries. (European countries means all European countries excluding the United Kingdom and the U.S.S.R.).

(c) to ensure in the manner determined by the Control Council the equitable distribution of essential commodities between the several zones so as to produce a balanced economy throughout Germany and reduce the need for imports.

(d) to control German industry and all economic and financial international transactions including exports and imports, with the aim of preventing Germany from developing a war potential and of achieving the other objectives named herein.

(e) to control all German public or private scientific bodies research and experimental institutions, laboratories, *et cetera* connected with economic activities.

16. In the imposition and maintenance of economic controls established by the Control Council, German administrative machinery shall be created and the German authorities shall be required to the fullest extent practicable to proclaim and assume administration of such controls. Thus it should be brought home to the German people that the responsibility for the administration of such controls and any break-down in these controls will rest with themselves. Any German controls which may run counter to the objectives of occupation will be prohibited.

17. Measures shall be promptly taken:

(a) to effect essential repair of transport;

(b) to enlarge coal production;

(c) to maximize agricultural output; and

(d) to erect emergency repair of housing and essential utilities.

18. Appropriate steps shall be taken by the Control Council to exercise control and the power of disposition over German-owned external assets not already under the control of United Nations which have taken part in the war against Germany.

19. Payment of Reparations should leave enough resources to enable the German people to subsist without external assistance. In working out the economic balance of Germany the necessary means must be provided to pay for imports approved by the Control Council in Germany. The proceeds of exports from current production and stocks shall be available in the first place for payment for such imports.

The above clause will not apply to the equipment and products referred to in paragraphs 4 (a) and 4 (b) of the Reparations Agreement.

III. REPARATIONS FROM GERMANY.

1. Reparation claims of the U.S.S.R. shall be met by removals from the zone of Germany occupied by the U.S.S.R., and from appropriate German external assets.

2. The U.S.S.R. undertakes to settle the reparation claims of Poland from its own share of reparations.

3. The reparation claims of the United States, the United Kingdom and other countries entitled to reparations shall be met from the Western Zones and from appropriate German external assets.

4. In addition to the reparations to be taken by the U.S.S.R. from its own zone of occupation, the U.S.S.R. shall receive additionally from the Western Zones:

(a) 15 per cent of such usable and complete industrial capital equipment, in the first place from the metallurgical, chemical and machine manufacturing industries as is unnecessary for the German peace economy and should be removed from the Western Zones of Germany, in exchange for an equivalent value of food, coal, potash, zinc, timber, clay products, petroleum products, and such other commodities as may be agreed upon.

(b) 10 per cent of such industrial capital equipment as is unnecessary for the German peace economy and should be removed from the Western Zones, to be transferred to the Soviet Government on reparations account without payment or exchange of any kind in return.

Removals of equipment as provided in (a) and (b) above shall be made simultaneously.

5. The amount of equipment to be removed from the Western Zones on account of reparations must be determined within six months from now at the latest.

6. Removals of industrial capital equipment shall begin as soon as possible and shall be completed within two years from the determination specified in paragraph 5. The delivery of products covered by 4 (a) above shall begin as soon as possible and shall be made by the U.S.S.R. in agreed installments within five years of the date hereof. The determination of the amount and character of the industrial capital equipment unnecessary for the German peace economy and therefore available for reparation shall be made by the Control Council under policies fixed by the Allied Commission on Reparations, with the participation of France, subject to the final approval of the Zone Commander in the Zone from which the equipment is to be removed.

7. Prior to the fixing of the total amount of equipment subject to removal, advance deliveries shall be made in respect to such equipment as will be determined to be eligible for delivery in accordance with the procedure set forth in the last sentence of paragraph 6.

8. The Soviet Government renounces all claims in respect of reparations to shares of German enterprises which are located in the Western Zones of Germany as well as to German foreign assets in all countries except those specified in paragraph 9 below.

9. The Governments of the U.K. and U.S.A. renounce all claims in respect of reparations to shares of German enterprises which are located in the Eastern Zone of occupation in Germany, as well as to German foreign assets in Bulgaria, Finland, Hungary, Rumania and Eastern Austria.

10. The Soviet Government makes no claims to gold captured by the Allied troops in Germany.

IV. DISPOSAL OF THE GERMAN NAVY AND MERCHANT MARINE

A. The following principles for the distribution of the German Navy were agreed:

(1) The total strength of the German surface navy, excluding ships sunk and those taken over from Allied Nations, but including ships under construction or repair, shall be divided equally among the U.S.S.R., U.K., and U.S.A.

(2) Ships under construction or repair mean those ships whose construction or repair may be completed within three to six months, according to the type of ship. Whether such ships under construction or repair shall be completed or repaired shall be determined by the technical commission appointed by the Three Powers and referred to below, subject to the principle that their completion or repair must be achieved within the time limits above provided, without any increase of skilled employment in the German shipyards and without permitting the reopening of any German ship building or connected industries. Completion date means the date when a ship is able to go out on its first trip, or, under peacetime standards, would refer to the customary date of delivery by shipyard to the Government.

(3) The larger part of the German submarine fleet shall be sunk. Not more than thirty submarines shall be preserved and divided equally between the U.S.S.R., U.K., and U.S.A. for experimental and technical purposes.

(4) All stocks of armament, ammunition and supplies of the German Navy appertaining to the vessels transferred pursuant to paragraphs (1) and (3) hereof shall be handed over to the respective powers receiving such ships.

(5) The Three Governments agree to constitute a tripartite naval commission comprising two representatives for each government, accompanied by the requisite staff, to submit agreed recommendations to the Three Governments for the allocation of specific German warships and to handle other detailed matters arising out of the agreement between the Three Governments regarding the German fleet. The Commission will hold its first meeting not later than 15th August, 1945, in Berlin, which shall be its headquarters. Each

Delegation on the Commission will have the right on the basis of reciprocity to inspect German warships wherever they may be located.

(6) The Three Governments agreed that transfers, including those of ships under construction and repair, shall be completed as soon as possible, but not later than 15th February, 1946. The Commission will submit fortnightly reports, including proposals for the progressive allocation of the vessels when agreed by the Commission.

B. The following principles for the distribution of the German Merchant Marine were agreed:

(1) The German Merchant Marine, surrendered to the Three Powers and wherever located, shall be divided equally among the U.S.S.R., the U.K., and the U.S.A. The actual transfers of the ships to the respective countries shall take place as soon as practicable after the end of the war against Japan. The United Kingdom and the United States will provide out of their shares of the surrendered German merchant ships appropriate amounts for other Allied States whose merchant marines have suffered heavy losses in the common cause against Germany, except that the Soviet Union shall provide out of its share for Poland.

(2) The allocation, manning, and operation of these ships during the Japanese War period shall fall under the cognizance and authority of the Combined Shipping Adjustment Board and the United Maritime Authority.

(3) While actual transfer of the ships shall be delayed until after the end of the war with Japan, a Tripartite Shipping Commission shall inventory and value all available ships and recommend a specific distribution in accordance with paragraph (1).

(4) German inland and coastal ships determined to be necessary to the maintenance of the basic German peace economy by the Allied Control Council of Germany shall not be included in the shipping pool thus divided among the Three Powers.

(5) The Three Governments agree to constitute a tripartite merchant marine commission comprising two representatives for each Government, accompanied by the requisite staff, to submit agreed recommendations to the Three Governments

for the allocation of specific German merchant ships and to handle other detailed matters arising out of the agreement between the Three Governments regarding the German merchant ships. The Commission will hold its first meeting not later than September 1st, 1945, in Berlin, which shall be its headquarters. Each delegation on the Commission will have the right on the basis of reciprocity to inspect the German merchant ships wherever they may be located.

V. CITY OF KOENIGSBERG AND THE ADJACENT AREA

The Conference examined a proposal by the Soviet Government to the effect that pending the final determination of territorial questions at the peace settlement, the section of the western frontier of the Union of Soviet Socialist Republics which is adjacent to the Baltic Sea should pass from a point on the eastern shore of the Bay of Danzig to the east, north of Braunsberg-Goldap, to the meeting point of the frontiers of Lithuania, the Polish Republic and East Prussia.

The Conference has agreed in principle to the proposal of the Soviet Government concerning the ultimate transfer to the Soviet Union of the City of Koenigsberg and the area adjacent to it as described above subject to expert examination of the actual frontier.

The President of the United States and the British Prime Minister have declared that they will support the proposal of the Conference at the forthcoming peace settlement.

VI. WAR CRIMINALS

The Three Governments have taken note of the discussions which have been proceeding in recent weeks in London between British, United States, Soviet and French representatives with a view to reaching agreement on the methods of trial of those major war criminals whose crimes under the Moscow Declaration of October, 1943 have no particular geographical localization. The Three Governments reaffirm their intention to bring these criminals to swift and sure justice. They hope that the negotiations in London will result in speedy agreement being reached for this purpose, and they regard it as a matter of great importance that the trial of these major criminals should begin at the earliest possible date. The first list of defendants will be published before 1st September.

VII. AUSTRIA

The Conference examined a proposal by the Soviet Government on the extension of the authority of the Austrian Provisional Government to all of Austria.

The three governments agreed that they were prepared to examine this question after the entry of the British and American forces into the city of Vienna.

It was agreed that reparations should not be exacted from Austria.

VIII. POLAND

A. DECLARATION.

We have taken note with pleasure of the agreement reached among representative Poles from Poland and abroad which has made possible the formation, in accordance with the decisions reached at the Crimea Conference, of a Polish Provisional Government of National Unity recognized by the Three Powers. The establishment by the British and United States Governments of diplomatic relations with the Polish Provisional Government of National Unity has resulted in the withdrawal of their recognition from the former Polish Government in London, which no longer exists.

The British and United States Governments have taken measures to protect the interest of the Polish Provisional Government of National Unity as the recognized government of the Polish State in the property belonging to the Polish State located in their territories and under their control, whatever the form of this property may be. They have further taken measures to prevent alienation to third parties of such property. All proper facilities will be given to the Polish Provisional Government of National Unity for the exercise of the ordinary legal remedies for the recovery of any property belonging to the Polish State which may have been wrongfully alienated.

The Three Powers are anxious to assist the Polish Provisional Government of National Unity in facilitating the return to Poland as soon as practicable of all Poles abroad who wish to go, including members of the Polish Armed Forces and the Merchant Marine. They expect that those Poles who return home shall be accorded personal and property rights on the same basis as all Polish citizens.

The Three Powers note that the Polish Provisional Government of National Unity, in accordance with the decisions of the Crimea Conference, has agreed to the holding of free and unfettered elections as soon as possible on the basis of universal suffrage and secret ballot in which all democratic and anti-Nazi parties shall have the right to take part and to put forward candidates, and that representatives of the Allied press shall enjoy full freedom to report to the world upon developments in Poland before and during the elections.

B. WESTERN FRONTIER OF POLAND.

In conformity with the agreement on Poland reached at the Crimea Conference the three Heads of Government have sought the opinion of the Polish Provisional Government of National Unity in regard to the accession of territory in the north 'end west which Poland should receive. The President of the National Council of Poland and members of the Polish Provisional Government of National Unity have been received at the Conference and have fully presented their views. The three Heads of Government reaffirm their opinion that the final delimitation of the western frontier of Poland should await the peace settlement.

The three Heads of Government agree that, pending the final determination of Poland's western frontier, the former German territories east of a line running from the Baltic Sea immediately west of Swinamunde, and thence along the Oder River to the confluence of the western Neisse River and along the Western Neisse to the Czechoslovak frontier, including that portion of East Prussia not placed under the administration of the Union of Soviet Socialist Republics in accordance with the understanding reached at this conference and including the area of the former free city of Danzig, shall be under the administration of the Polish State and for such purposes should not be considered as part of the Soviet zone of occupation in Germany.

IX. CONCLUSION ON PEACE TREATIES AND ADMISSION TO THE UNITED NATIONS ORGANIZATION

The three Governments consider it desirable that the present anomalous position of Italy, Bulgaria, Finland, Hungary and Rumania should be terminated

by the conclusion of Peace Treaties. They trust that the other interested Allied Governments will share these views.

For their part the three Governments have included the preparation of a Peace Treaty for Italy as the first among the immediate important tasks to be undertaken by the new Council of Foreign Ministers. Italy was the first of the Axis Powers to break with Germany, to whose defeat she has made a material contribution, and has now joined with the Allies in the struggle against Japan. Italy has freed herself from the Fascist regime and is making good progress towards reestablishment of a democratic government and institutions. The conclusion of such a Peace Treaty with a recognized and democratic Italian Government will make it possible for the three Governments to fulfill their desire to support an application from Italy for membership of the United Nations.

The three Governments have also charged the Council of Foreign Ministers with the task of preparing Peace Treaties for Bulgaria, Finland, Hungary and Rumania. The conclusion of Peace Treaties with recognized democratic governments in these States will also enable the three Governments to support applications from them for membership of the United Nations. The three Governments agree to examine each separately in the near future in the light of the conditions then prevailing, the establishment of diplomatic relations with Finland, Rumania, Bulgaria, and Hungary to the extent possible prior to the conclusion of peace treaties with those countries.

The three Governments have no doubt that in view of the changed conditions resulting from the termination of the war in Europe, representatives of the Allied press will enjoy full freedom to report to the world upon developments in Rumania, Bulgaria, Hungary and Finland.

As regards the admission of other States into the United Nations Organization, Article 4 of the Charter of the United Nations declares that:

1. Membership in the United Nations is open to all other peace-loving States who accept the obligations contained in the present Charter and, in the judgment of the organization, are able and willing to carry out these obligations;

2. The admission of any such State to membership in the United Nations will be effected by a decision of the General Assembly upon the recommendation of the Security Council.

The three Governments, so far as they are concerned, will support applications for membership from those States which have remained neutral during the war and which fulfill the qualifications set out above.

The three Governments feel bound however to make it clear that they for their part would not favour any application for membership put forward by the present Spanish Government, which, having been founded with the support of the Axis Powers, does not, in view of its origins, its nature, its record and its close association with the aggressor States, possess the qualifications necessary to justify such membership.

X. TERRITORIAL TRUSTEESHIP

The Conference examined a proposal by the Soviet Government on the question of trusteeship territories as defined in the decision of the Crimea Conference and in the Charter of the United Nations Organization.

After an exchange of views on this question it was decided that the disposition of any former Italian colonial territories was one to be decided in connection with the preparation of a peace treaty for Italy and that the question of Italian colonial territory would be considered by the September Council of Ministers of Foreign Affairs.

XI. REVISED ALLIED CONTROL COMMISSION PROCEDURE

IN RUMANIA, BULGARIA, AND HUNGARY

The three Governments took note that the Soviet Representatives on the Allied Control Commissions in Rumania, Bulgaria, and Hungary, have communicated to their United Kingdom and United States colleagues proposals for improving the work of the Control Commissions, now that hostilities in Europe have ceased.

The three Governments agreed that the revision of the procedures of the Allied Control Commissions in these countries would now be undertaken, taking into account the interests and responsibilities of the three Governments which

together presented the terms of armistice to the respective countries, and accepting as a basis, in respect of all three countries, the Soviet Government's proposals for Hungary as annexed hereto. (Annex I)

XII. ORDERLY TRANSFER OF GERMAN POPULATIONS

The Three Governments, having considered the question in all its aspects, recognize that the transfer to Germany of German populations, or elements thereof, remaining in Poland, Czechoslovakia and Hungary, will have to be undertaken. They agree that any transfers that take place should be effected in an orderly and humane manner.

Since the influx of a large number of Germans into Germany would increase the burden already resting on the occupying authorities, they consider that the Control Council in Germany should in the first instance examine the problem, with special regard to the question of the equitable distribution of these Germans among the several zones of occupation. They are accordingly instructing their respective representatives on the Control Council to report to their Governments as soon as possible the extent to which such persons have already entered Germany from Poland, Czechoslovakia and Hungary, to submit an estimate of the time and rate at which further transfers could be carried out having regard to the present situation in Germany.

The Czechoslovak Government, the Polish Provisional Government and the Control Council in Hungary are at the same time being informed of the above and are being requested meanwhile to suspend further expulsions pending an examination by the Governments concerned of the report from their representatives on the Control Council.

XIII. OIL EQUIPMENT IN RUMANIA

The Conference agreed to set up two bilateral commissions of experts, one to be composed of United Kingdom and Soviet Members and one to be composed of United States and Soviet Members, to investigate the facts and examine the documents, as a basis for the settlement of questions arising from the removal of oil equipment in Rumania. It was further agreed that these experts shall begin their work within ten days, on the spot.

XIV. IRAN

It was agreed that Allied troops should be withdrawn immediately from Tehran, and that further stages of the withdrawal of troops from Iran should be considered at the meeting of the Council of Foreign Ministers to be held in London in September, 1945.

XV. THE INTERNATIONAL ZONE OF TANGIER

A proposal by the Soviet Government was examined and the following decisions were reached:

Having examined the question of the Zone of Tangier, the three Governments have agreed that this Zone, which includes the City of Tangier and the area adjacent to it, in view of its special strategic importance, shall remain international.

The question of Tangier will be discussed in the near future at a meeting in Paris of representatives of the Governments of the Union of Soviet Socialist Republics, the United States of America, the United Kingdom and France.

XVI. THE BLACK SEA STRAITS

The Three Governments recognized that the Convention concluded at Montreux should be revised as failing to meet present-day conditions.

It was agreed that as the next step the matter should be the subject of direct conversations between each of the three Governments and the Turkish Government.

XVII. INTERNATIONAL INLAND WATERWAYS

The Conference considered a proposal of the U.S. Delegation on this subject and agreed to refer it for consideration to the forthcoming meeting of the Council of Foreign Ministers in London.

XVIII. EUROPEAN INLAND TRANSPORT CONFERENCE

The British and U.S. Delegations to the Conference informed the Soviet Delegation of the desire of the British and U.S. Governments to reconvene the European Inland Transport Conference and stated that they would welcome assurance that the Soviet Government would participate in the work of the reconvened conference. The Soviet Government agreed that it would participate in this conference.

XIX. DIRECTIVES TO MILITARY COMMANDERS ON ALLIED CONTROL COUNCIL FOR GERMANY

The Three Governments agreed that each would send a directive to its representative on the Control Council for Germany informing him of all decisions of the Conference affecting matters within the scope of his duties.

XX. USE OF ALLIED PROPERTY FOR SATELLITE REPARATIONS OR WAR TROPHIES

The proposal (Annex II) presented by the United States Delegation was accepted in principle by the Conference, but the drafting of an agreement on the matter was left to be worked out through diplomatic channels.

XXI. MILITARY TALKS

During the Conference there were meetings between the Chiefs of Staff of the Three Governments on military matters of common interest.

ANNEX I

TEXT OF A LETTER TRANSMITTED ON JULY 12 TO THE REPRESENTATIVES OF THE U.S. AND U.K. GOVERNMENTS ON THE ALLIED CONTROL COMMISSION IN HUNGARY.

In view of the changed situation in connection with the termination of the war against Germany, the Soviet Government finds it necessary to establish the following order of work for the Allied Control Commission in Hungary.

1. During the period up to the conclusion of peace with Hungary the President (or Vice-President) of the ACC will regularly call conferences with the British and American representatives for the purpose of discussing the most important questions relating to the work of the ACC. The conferences will be called once in 10 days, or more frequently in case of need.

Directives of the ACC on questions of principle will be issued to the Hungarian authorities by the President of the Allied Control Commission after agreement on these directives with the English and American representatives.

2. The British and American representatives in the ACC will take part in general conferences of heads of divisions and delegates of the ACC, convoked

by the President of the ACC, which meetings will be regular in nature. The British and American representatives will also participate personally or through their representatives in appropriate instances in mixed commissions created by the President of the ACC for questions connected with the execution by the ACC of its functions

3. Free movement by the American and British representatives in the country will be permitted provided that the ACC is previously informed of the time and route of the journeys.

4. All questions connected with permission for the entrance and exit of members of the staff of the British and American representatives in Hungary will be decided on the spot by the President of the ACC within a time limit of not more than one week.

5. The bringing in and sending out by plane of mail, cargoes and diplomatic couriers will be carried out by the British and American representatives on the ACC under arrangements and within time limits established by the ACC, or in special cases by previous coordination with the President of the ACC.

I consider it necessary to add to the above that in all other points the existing Statutes regarding the ACC in Hungary, which was confirmed on January 20, 1945, shall remain in force in the future.

ANNEX II

USE OF ALLIED PROPERTY FOR SATELITE REPARATIONS OR WAR TROPHIES.

1. The burden of reparation and “war trophies” should not fall on Allied nationals.

2. Capital Equipment-We object to the removal of such Allied property as reparations, “war trophies”, or under any other guise. Loss would accrue to Allied nationals as a result of destruction of plants and the consequent loss of markets and trading connections. Seizure of Allied property makes impossible the fulfillment by the satellite of its obligation under the armistice to restore intact the rights and interests of the Allied Nations and their nationals.

The United States looks to the other occupying powers for the return of any equipment already removed and the cessation of removals. Where such equipment will not or cannot be returned, the U.S. will demand of the satellite adequate, effective and prompt compensation to American nationals, and that such compensation have priority equal to that of the reparations payment.

These principles apply to all property wholly or substantially owned by Allied nationals. In the event of removals of property in which the American as well as the entire Allied interest is less than substantial, the U.S. expects adequate, effective, and prompt compensation.

3. Current Production-While the US. does not oppose reparation out of current production of Allied investments, the satellite must provide immediate and adequate compensation to the Allied nationals including sufficient foreign exchange or products so that they can recover reasonable foreign currency expenditures and transfer a reasonable return on their investment. Such compensation must also have equal priority with reparations.

We deem it essential that the satellites not conclude treaties, agreements or arrangements which deny to Allied nationals access, on equal terms, to their trade, raw materials and industry; and appropriately— modify any existing arrangements which may have that effect.

(b) Proclamation Defining Terms for Japanese Surrender, July 26, 1945

(1) We-The President of the United States, the President of the National Government of the Republic of China, and the Prime Minister of Great Britain, representing the hundreds of millions of our countrymen, have conferred and agree that Japan shall be given an opportunity to end this war.

(2) The prodigious land, sea and air forces of the United States, the British Empire and of China, many times reinforced by their armies and air fleets from the west, are poised to strike the final blows upon Japan. This military power is sustained and inspired by the determination of all the Allied Nations to prosecute the war against Japan until she ceases to resist.

(3) The result of the futile and senseless German resistance to the might of the aroused free peoples of the world stands forth in awful clarity as an example to the people of Japan. The might that now converges on Japan is immeasurably greater than that which, when applied to the resisting Nazis, necessarily laid waste to the lands, the industry and the method of life of the whole German people. The full application of our military power, backed by our resolve, All mean the inevitable and complete destruction of the Japanese armed forces and just as inevitably the utter devastation of the Japanese homeland.

(4) The time has come for Japan to decide whether she will continue to be controlled by those self-willed militaristic advisers whose unintelligent calculations have brought the Empire of Japan to the threshold of annihilation, or whether she will follow the path of reason.

(5) Following are our terms. We will not deviate from them. There are no alternatives. We shall brook no delay.

(6) There must be eliminated for all time the authority and influence of those who have deceived and misled the people of Japan into embarking on world conquest, for we insist that a new order of peace security and justice will be impossible until irresponsible militarism is driven from the world.

(7) Until such a new order is established and until there is convincing proof that Japan's war-making power is destroyed, points in Japanese territory to be designated by the Allies shall be occupied to secure the achievement of the basic objectives we are here setting forth.

(8) The terms of the Cairo Declaration shall be carried out and Japanese sovereignty shall be limited to the islands of Honshu, Hokkaido, Kyushu, Shikoku and such minor islands as we determine.

(9) The Japanese military forces, after being completely disarmed, shall be permitted to return to their homes with the opportunity to lead peaceful and productive lives.

(10) We do not intend that the Japanese shall be enslaved as a race or destroyed as a nation, but stern justice shall be meted out to all war criminals,

including those who have visited cruelties upon our prisoners. The Japanese Government shall remove all obstacles to the revival and strengthening of democratic tendencies among the Japanese people. Freedom of speech, of religion, and of thought, as well as respect for the fundamental human rights shall be established.

(11) Japan shall be permitted to maintain such industries as will sustain her economy and permit the exaction of just reparations in kind, but not those [industries] which would enable her to re-arm for war. To this end, access to, as distinguished from control of, raw materials shall be permitted. Eventual Japanese participation in world trade relations shall be permitted.

(12) The occupying forces of the Allies shall be withdrawn from Japan as soon as these objectives have been accomplished and there has been established in accordance with the freely expressed will of the Japanese people a peacefully inclined and responsible government.

(13) We call upon the government of Japan to proclaim now the unconditional surrender of all Japanese armed forces, and to provide proper and adequate assurances of their good faith in such action. The alternative for Japan is prompt and utter destruction.

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуйте еволюцію контуру повоєного світоустрою в хронологічній послідовності на підставі запропонованих документів.
2. Визначте характер взаємовідносин між союзницькими державами.
3. Дослідіть спектр національних інтересів держав антигітлерівської коаліції на підставі зафіксованих пунктів офіційних угод.

ТЕМА 9. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.

Геополітичні зміни у світі після Другої світової війни. Загострення суперечностей між колишніми союзниками по антигітлерівській коаліції. Боротьба між СРСР і США за лідерство в післявоєнному світі. Поділ Європи і світу на два ворогуючі табори.

Становлення нової Європи. Утворення нових урядів у країнах Центральної та Південно-Східної Європи, посилення їхньої залежності від Москви. Насадження “радянської моделі соціалізму”. Утворення РЕВ та його діяльність. Соціально-економічні та політичні кризи кінця 40–60 рр., їх головні причини.

Розпад колоніальної системи, його етапи. Утворення незалежних країн, їхня роль у процесі світового розвитку. “Рух неприєднання”, його політична орієнтація.

Особливості суспільно-політичного розвитку країн Західної Європи. “Доктрина Трумена”. “План Маршала”. Посилення впливу США на політику західних держав. Західноєвропейська економічна інтеграція. Утворення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС).

Політика “холодної війни”. Поглиблення розколу світу. Утворення військово-політичних блоків. НАТО та ОВД. Загострення протистояння між двома системами. Карибська криза.

Політика розрядки міжнародної напруженості, причини її зриву і загострення “холодної війни” між протилежними системами. Радянсько-американські зустрічі та переговори на найвищому рівні в першій половині 70-х років та їх вплив на розрядку міжнародної напруженості. Визнання військово-стратегічного паритету між СРСР і США. Підписання договору про ОСО-1 та договору про ПРО. “Нова східна політика” канцлера ФРН Віллі Брандта, її суть. Нормалізація відносин європейських держав. Визнання непорушності кордонів держав у Європі. Загальноєвропейська нарада з проблем безпеки та співробітництва в Європі. Підписання

Заключного акта НБСЄ 1 серпня 1975 р. в Гельсінкі та його історичне значення. Проблема прав людини. Загострення американо-радянських відносин наприкінці 70-х – на початку 80-х рр. Віденська зустріч (червень 1979 р.) Л. Брежнєва і Дж. Картера, підписання Договору про ОСО-2. Вступ радянських військ до Афганістану (грудень 1979 р.) та реакція світової громадськості. Відмова США від ратифікації Договору ОСО-2. Зрив політики розрядки. Загострення “холодної війни” між протилежними системами. Доктрина “неоглобалізму” (США) та її суть. Радянсько-американське протистояння в країнах, що розвиваються.

“Нове політичне мислення” у зовнішній політиці СРСР у період “перебудови”. Зустріч та переговори на найвищому рівні М. Горбачова і Р. Рейгана. Договір про РСМД (грудень 1987 р.) та його значення. Радянсько-американські відносини в період президентства Дж. Буша. Переговори щодо скорочення стратегічних наступальних озброєнь. Договір про СНО-1 (липень 1991 р.). Врегулювання регіональних конфліктів.

Загальноєвропейський процес у другій половині 80-х років. Основні етапи Віденської зустрічі держав – учасниць НБСЄ (1986–1989). Концепція “людського виміру” загальноєвропейського процесу. Основні положення Договору про звичайні озброєння в Європі. Концепції “загальноєвропейського дому” і “європейської конфедерації”. Паризька нарада голів держав та урядів країн – учасниць НБСЄ (листопад 1990 р.). Основні документи про звичайні озброєння. Паризька хартія для нової Європи. Міжнародне значення Паризької зустрічі.

Демократичні революції в країнах Східної Європи. Розпад СРСР і розвал світової системи соціалізму. Закінчення “холодної війни” та її наслідки. Докорінні зміни балансу сил в Європі та у світі. США – незаперечний лідер у системі міжнародних відносин. Просування НАТО на схід: проблеми і перспективи. Програма “Партнерство заради миру”, її суть.

Німецька проблема. Німецька проблема в післявоєнній Європі. Берлінська криза 1961 року. Народна революція 1989–1990 рр. у НДР. Падіння берлінського муру. Посилення руху за об'єднання двох німецьких держав. Урегулювання міжнародно-правових аспектів об'єднання. Переговори за формулою “2 + 4”. Угода про остаточне врегулювання питання щодо Німеччини 1990 р. Міжнародні наслідки об'єднання Німеччини.

Глобалізація та її вплив на сучасні міжнародні відносини. Інтеграційні процеси у світі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. ЄС – найвища форма інтеграційного об'єднання у світі.

Україна в системі міжнародних відносин. Становлення незалежної міжнародної політики.

Фултонська промова Черчілля⁵²

м. Фултон, штат Міссурі, США,

5 березня 1946 р.

Я щасливий, що прибув сьогодні у Вестмінстерський коледж і вважаю для себе великою честю отримати від вас вчений ступінь. Повинен сказати, що назва “Вестмінстер” мені видається знайомою. Здається, що я її десь чув. Насправді, саме у Вестмінстері я отримав левову частку своєї освіти в галузі політики, діалектики, риторики, ну й ще в деяких сферах. По суті, той Вестмінстер, який так багато чого мене навчив, і коледж, в якому навчаєтесь ви, заклади дуже схожі або, принаймні, достатньо споріднені.

Також велика честь для приватної особи, можливо, унікальна, бути представленим академічній аудиторії самим президентом Сполучених Штатів. Незважаючи на свої численні та непрості обов'язки, котрих президент не шукає, але від яких і не тікає, він подолав понад тисячу миль

для того, щоби вшанувати своєю присутністю нашу сьогоднішню зустріч і підкреслити її значення, надаючи мені цим можливість виступити зі зверненням до братнього народу Америки, а також до моїх співвітчизників по той бік океану, з надією бути почутим і в інших країнах світу. У своєму вступному слові пан президент висловив бажання, котре, я впевнений, збігається з вашим, – щоби я почувався вільним чесно і відверто поділитися з вами своїми міркуваннями про стан світових справ у ці тривожні та важкі часи. Я, зрозуміло, скористаюсь цією свободою, яка надана мені, і вважаю, що маю право на це, оскільки ті особисті амбіції, котрі я міг мати в молоді роки, давно задоволені понад мої найбільші мрії. Повинен, однак, зі всією певністю підкреслити, що я не виконую жодного офіційного доручення і не маю ніякого офіційного статусу для такого роду виступу, тому говорю тільки від свого імені. В моїх словах не варто вбачати нічого, крім того, що ви почуєте.

Усе це дає мені підстави, підкріплені досвідом усього мого життя, поміркувати про проблеми, які виникли перед нами сьогодні, відразу ж після нашої повної перемоги у війні, і зробити спробу переконати вас, наскільки це у моїх силах, що все, що було здобуто ціною таких жертв і страждань, не повинно бути втрачено, і в цьому я вбачаю запоруку безпеки і процвітання людства в майбутньому.

Сполучені Штати перебувають сьогодні на вершині всесвітньої могутності, і це можна розцінювати як свого роду випробувальний момент для американської демократії, адже перевага в силі означає й неймовірну відповідальність перед майбутнім. Озираючись навкруги, ви повинні відчувати не тільки почуття виконаного обов'язку перед людством, але й занепокоєння тим, щоби ви не опустилися нижче досягнутого вами високого рівня. Перед обома нашими країнами відкриваються нові, блискучі перспективи і можливості. Відмовитись від них, проігнорувати або без користі розтратити їх означало б викликати до себе нескінченні докори наших нащадків протягом тривалого часу. Необхідно, щоби

послідовність у мисленні, наполегливість у досягненні мети і велика простота рішень визначали і спрямовували політику англомовних країн у мирні роки так само, як це було під час війни. Ми повинні і, я думаю, зможемо виявитися на висоті цієї суворой вимоги.

Коли американські військові стикаються з будь-якою серйозною ситуацією, вони зазвичай своїм директивам дають заголовок “генеральна стратегічна концепція”, і в цьому є своя мудрість, оскільки наявність такої веде до ясності мислення. В чому ж полягає наша генеральна стратегічна концепція, котру нам з вами потрібно прийняти сьогодні? Ні в чому іншому, як у забезпеченні безпеки і благополуччя, свободи і процвітання всіх чоловіків і жінок в усіх хатах і в усіх родин на усій землі. Я маю на увазі передусім незліченну кількість як приватних осель, так і багатоквартирних будинків, мешканці яких, заробляючи на життя найманою працею, прагнуть, незважаючи на мінливість і скрутність життя, захистити домочадців від нестатків і злигоднів і виховувати своїх дітей в дусі шанування Господа, тобто згідно з тими високими моральними принципами, які відіграють важливу роль у житті людини.

Щоби мільйони і мільйони людей, які мешкають в цих оселях, дійсно почувалися в безпеці, вони мають бути захищеними від двох жахливих мародерів – війни і тиранії. Усім відоме страшне потрясіння, котре зазнає будь-яка сім'я, коли на її годувальника звалюється прокляття війни, приносячи численні страждання також і тим, заради благополуччя котрих він працює в поті чола. Ми із жахом дивимося на страшні руйнування, котрих зазнала Європа, багато в чому позбавлена своєї колишньої величі, та значна частина Азії. Коли наміри зловмисників чи агресивні спрямування могутніх держав знищують у багатьох районах світу основи цивілізованого суспільства, прості люди стикаються з такими неймовірними труднощами, з якими вони не в змозі впоратися. Для них все спотворено, поламано і взагалі стерто на порох.

Стоячи тут цього тихого погожого дня, я здригаюся при думці про те, що відбувається у реальному житті з мільйонами людей і що станеться з ними, коли планету уразить голод. Є такий вислів “незчисленна сума людських страждань”. І насправді, хто може вирахувати, чому дорівнює ця сума? Наше першочергове завдання – більш того, наш обов’язок – захистити сім’ї простих людей від страхів і потрясінь ще однієї війни. З цим, я думаю, усі зі мною погодяться.

Наші американські військові колеги після того, як вони визначили “генеральну стратегічну концепцію” і порахували всі наявні ресурси, завжди переходять до наступного етапу – пошуку засобів її реалізації. У цьому питанні країни світу також дійшли цілковитої згоди. Вже почала свою роботу всесвітня організація, ООН, яка є наступницею Ліги Націй і створена головним чином для попередження війни. Приєднання до ООН Сполучених Штатів, враховуючи величезну роль вашої країни в міжнародних справах, надає цій новій організації особливого авторитету. Ми зобов’язані забезпечити успіх цієї діяльності, щоби вона була реальною, а не фіктивною, щоби ця організація являла собою силу, здатну діяти, а не просто коливати повітря, і щоби вона стала справжнім Храмом Миру, в якому колись можна буде розвісити бойові щити багатьох країн, а не перетворилась на другу вавилонську вежу або на місце для зведення рахунків. Перед тим, як ми зможемо звільнитися від необхідності національних озброєнь у цілях самозбереження, ми повинні бути впевнені, що наш храм побудований не на сипучих пісках або трясовині, а на твердій скелястій основі. Кожний, хто здатний реально мислити, розуміє, що наш шлях буде важким і довгим, але якщо ми виявимо таку ж послідовність і наполегливість у наших діях, які виявляли в ході двох світових воєн – хоча, на жаль, не в роки перерви між ними, – то я не маю сумнівів у тому, що врешті-решт ми зможемо досягти нашої спільної мети.

З чого почати? У мене є конкретна і цілком реальна пропозиція. Жоден суд, ні адміністративний, ні кримінальний, не може нормально

функціонувати без шерифів і поліцейських. Організація Об'єднаних Націй не зможе ефективно працювати, якщо не матиме у своєму розпорядженні міжнародних збройних сил. У такій справі ми можемо просуватися тільки поступово, однак почати повинні вже зараз. Я пропоную, щоби кожна держава, що входить до складу Організації Об'єднаних Націй, надала в її розпорядження певну кількість воєнно-повітряних ескадрилій. Ці ескадрильї готувались би у своїх власних країнах, але перекидалися би у порядку ротації з однієї країни в іншу. Льотчики носили би військову форму своїх країн, проте нашивки на ній мають бути інтернаціональними. Від них не можна було б вимагати участі у воєнних діях проти своєї власної країни, але в усіх інших відношеннях ними би керувала ООН. Почати формувати міжнародні збройні сили можна було б на скромному рівні, а згодом, зі зростанням довіри до них, нарощувати. Я хотів, щоби це було зроблено ще після Першої світової війни, і щиро вірю, що це можна зробити й зараз.

Однак було би неправильним і необачним довіряти секретні дані про виробництво та способи застосування атомної бомби – інформацію, якою сьогодні володіють Сполучені Штати, Великобританія і Канада, – Всесвітній Організації, що перебуває ще у стані дитинства. Було б справжнім безумством і злочинною необачністю зробити цю інформацію доступною для загального користування в нашому все ще розбурханому і не об'єднаному світі. Ні одна людина в жодній країні не почала спати гірше від того, що секрет виробництва атомної зброї, а також відповідна технологічна база і сировина зараз зосереджені переважно в американських руках. Не думаю, що ми спали би сьогодні так спокійно, якби ситуація була прямо протилежною і монополією на цей жахливий засіб масового знищення заволоділа – нехай би на певний час – яка-небудь комуністична або неофашистська держава. Одного тільки страху перед атомною бомбою було б достатньо, щоби вони змогли нав'язати вільному демократичному світу одну зі своїх тоталітарних систем, і наслідки цього

були б просто жахливі. Але Господь велів, щоби цього не сталося, і у нас є ще час навести в нашому домі лад до того, як така небезпека може виникнути. Якщо ми докладемо максимум зусиль, то зможемо зберегти перевагу в цій сфері і тим самим відвернути небезпеку застосування будь-ким і будь-коли цієї смертоносною зброї. З часом, коли встановиться справжнє братство людей, яке отримало б реальне втілення у вигляді міжнародної організації, яка володіла б всіма необхідними засобами, щоби з нею рахувався увесь світ, розробки в галузі атомної енергії можуть бути передані їй без жодних побоювань.

Тепер я хотів би перейти до другого із зазначених мною лих, які загрожують кожному дому, кожній родині, кожній людині, а саме – до тиранії. Ми не можемо заплющувати очі на той факт, що демократичні свободи, якими користуються громадяни на усіх територіях Британської імперії, не забезпечуються у багатьох інших державах, у тому числі й вельми могутніх. Життя пересічних громадян у цих державах знаходиться під жорстким контролем і постійним наглядом різного роду поліцейських режимів, які мають необмежену владу, що здійснюється або особисто диктатором, або невеликою групою осіб за допомогою привілейованої партії та політичної поліції. Не наша справа – особливо сьогодні, коли труднощів у нас ще так багато – насильно втручатися у внутрішні справи країн, з якими ми не знаходимося у стані війни і які не можуть бути віднесені до переможених. Водночас ми повинні неупинно і безкомпромісно проголошувати великі принципи демократичних прав і свобод людини, котрі є спільним надбанням усіх англомовних народів і які знайшли найбільш яскраве втілення в американській Декларації незалежності, що вмістила в себе традиції таких основоположних актів, як Велика хартія вольностей, Білль про права, “Хабеас Корпус”, положення про суд присяжних і, нарешті, англійське загальне право.

Все це означає, що, по-перше, громадяни будь-якої країни мають право обирати уряд своєї країни і змінювати характер або форму

правління, за якого вони живуть, шляхом вільних, безперешкодних виборів, які проводяться таємним голосуванням, і це право має забезпечуватися конституційними нормами даної країни; по-друге, у будь-якій країні повинна панувати свобода слова і думки; по-третє, що суди мають бути незалежними від виконавчої влади і вільними від впливу будь-яких партій, а правосуддя повинно засновуватися на законах, які отримали схвалення значної більшості населення або освячені часом чи звичаями цієї країни. У цьому полягають основоположні принципи демократичних свобод, які мають знати у кожному домі, у кожній родині. В цьому полягає і суть послання англійського і американського народів, з яким вони звертаються до всього людства. Даваймо ж проповідувати те, що ми робимо, і робити те, що ми проповідуємо.

Отже, я назвав дві головні небезпеки, що загрожують родинним вогнищам людей. Проте я не говорив про бідність і нестатки, які для багатьох людей є головною причиною занепокоєння і тривоги. Але якщо усунути небезпеку війни і тиранії, то, без сумніву, розвиток науки і міжнародного співробітництва у найближчі декілька років, максимум декілька десятиліть принесуть світові, який пройшов жорстоку школу війни, зростання матеріального добробуту, небаченого в історії людства. Однак поки що, у цей невеселий і нелегкий час, нас пригнічують голод і відчай, які є наслідком колосальної напруги і величезних жертв, котрих вартувала нам війна. Але це все мине, причому, я думаю, дуже швидко, і тоді не залишиться жодних причин, окрім людської дурості та жорстоких злочинів, котрі перешкодили би настанню для усіх народів землі без винятку доби достатку. Я часто навожу слова, які десь п'ятдесят років тому чув від великого американського оратора ірландського походження і мого друга Берка Кокрана: "Для усіх усього достатньо на землі нашої. Вона у нас щедра мати і нагодує усіх своїх дітей донесхочу, якщо лише вони будуть її обробляти і жити у мирі, справедливості та злагоді". Перекоаний, що ви думаєте так само.

Тепер, продовжуючи використовувати метод нашої генеральної стратегічної концепції, я підходжу до того головного, що я хотів вам сьогодні сказати. Мені важко уявити, щоби забезпечення ефективних заходів із запобігання війни і розвитку тісного співробітництва між народами було можливим без братнього союзу англомовних країн. Я маю на увазі особливі відносини між Великобританією і Британською Співдружністю націй, з одного боку, і Сполученими Штатами Америки, з іншого. Зараз не час для виголошення банальностей, тому я зважуся говорити конкретно. Такого роду братній союз означає не тільки зміцнення дружби і взаєморозуміння між нашими двома схожими за політичними і суспільними системами народами, але й продовження тісного співробітництва між нашими військовими радниками з переходом у подальшому до спільного виявлення потенційної воєнної загрози, вироблення схожих видів озброєнь та інструкцій з поводження з ними, а також обміну офіцерами і курсантами військових і військово-технічних навчальних закладів. Це також означало би використання вже наявних засобів для забезпечення взаємної безпеки шляхом спільного користування усіма військово-морськими і військово-повітряними базами, що подвоїло б мобільність як американського, так і британського флоту і авіації, а також дало б значну економію коштів. Вже зараз ми спільно користуємося цілою низкою островів, і у близькому майбутньому й інші острови можуть перейти у спільне користування.

США вже мають постійний договір про оборону з домініоном Канада, нашим відданим союзником по Британській Співдружності націй. Цей договір базується на більш реальних основах, ніж багато які з тих, що часто укладались в рамках суто формальних союзів. Такий принцип повного врахування інтересів слід поширити на всі країни Співдружності. Так і лише так ми забезпечимо колективну безпеку і зможемо разом працювати в ім'я високих і зрозумілих усім цілей, які дорогі нам і не на шкоду нікому. Настане такий час – а я вважаю, що він настане – коли стане

реальністю інститут спільного громадянства, проте це питання ми можемо залишити на розсуд майбутнього, чию простягну нам назустріч руку багато хто з нас бачать вже зараз.

Є, однак, одне важливе питання, яке ми повинні собі поставити. Чи не заважатимуть особливі відносини між США і Британською Співдружністю виконанню наших спільних зобов'язань перед Організацією Об'єднаних Націй? Моя відповідь однозначний: такі відносини між будь-якими країнами не тільки не заважатимуть цьому, але навпаки, слугуватимуть надійним засобом, за допомогою котрого така всесвітня організація, як ООН, зможе набути дійсно високого статусу і впливу. Вже існують особливі відносини між США і Канадою та південноамериканськими республіками. Ми, британці, також уклали договір про співробітництво і взаємодопомогу на 20 років з росією. Я погоджуюсь із паном Бевіном, міністром закордонних справ Великобританії, що цей договір може бути продовжений до 50 років – ми, принаймні, готові до цього. Нашою єдиною метою в таких договорах є взаємна допомога і співробітництво. Союз Великобританії із Португалією діє з часу його укладення, тобто з 1384 року, й особливо плідні результати дав у критичні моменти нещодавньої війни. Жодна з названих мною угод не суперечить спільним інтересам будь-яких країн, які є суб'єктами міжнародних договорів, або діяльності будь-якої всесвітньої організації – навпаки, вони тільки сприяють їм. Недарма сказано: «У домі Господа усім вистачить місця». Особливі двосторонні відносини між державами-членами Організації Об'єднаних Націй, що не мають агресивної спрямованості проти будь-якої іншої країни і не несуть у собі планів, несумісних зі Статутом ООН, не тільки не шкідливі, але корисні і, я вважаю, необхідні.

Раніше я вже казав про Храм Миру. Побудувати цей Храм повинні трудівники з усіх країн. Якщо двоє будівників особливо добре знають один одного і є старими друзями, якщо їх родини спілкуються між собою, і “якщо у них є віра в одне одного, надія на краще майбутнє одне одного і

поблажливість до недоліків одне одного” (цитую вдалий вислів, який потрапив мені на очі позавчора в одній з ваших газет), то чому вони не можуть працювати разом в ім’я спільної мети як друзі і партнери? Чому вони не можуть спільно користуватися знаряддями праці і таким чином підвищувати працездатність один одного? Вони не тільки можуть, але й повинні це робити, інакше Храм не буде зведений або впаде після побудови бездарними учнями, і ми будемо знову, вже втретє, навчатися у школі війни, яка буде незрівнянно більш жорстокою, ніж та, з котрої ми щойно вишли. І тоді можуть повернутися часи середньовіччя, і на виблискуючих крилах науки може повернутися кам’яний вік, і ті досягнення, що обіцяли людству безмірні матеріальні блага, можуть призвести до цілковитого його знищення. Тому я закликаю: будьте пильними. Можливо, часу залишилося вже мало. Даваймо не дозволимо подіям йти самопливом, поки не буде надто пізно щось змінити. Якщо для цього потрібний братній союз, про який я говорив, зі всіма перевагами, котрі він може нам дати, серед яких найважливіше – зміцнення взаємної безпеки наших двох країн, то даваймо зробимо так, щоби ця велика справа стала відомою усьому людству і щоби цей союз відіграв свою помітну роль у зміцненні засад миру. Даваймо оберемо дорогу мудрості. Краще попередити хворобу, ніж лікувати її.

На картину світу, яку нещодавно озаряла перемога союзників, впала чорна тінь. Ніхто не знає, чого можна очікувати від Радянської росії та її міжнародної комуністичної організації в найближчому майбутньому і які межі, якщо такі існують, їхніх експансіоністських спрямувань і прагнень обернути увесь світ у свою віру. Я особисто глибоко захоплююсь героїчним російським народом і з великою повагою ставлюся до мого товариша воєнного часу маршала Сталіна. В Англії – я не сумніваюсь, що і в Америці також – з глибокою симпатією і щирою прихильністю ставляться до усіх народів росії. Незважаючи на численні розбіжності з росіянами і всякого роду проблеми, що виникають у зв’язку з цим, ми

маємо намір і в подальшому зміцнювати з ними дружні відносини. Ми розуміємо, що росії необхідно забезпечити свої західні кордони і тим самим усунути можливість нової німецької агресії. Ми раді бачити її на законному місці серед провідних світових держав. Ми вітаємо її прапор на морях. І передусім ми раді, що зв'язки між російським народом і нашими двома братніми народами по обидві сторони Атлантики набувають більш регулярного і сталого характеру. Водночас я вважаю своїм обов'язком привернути вашу увагу до деяких фактів, які дають уявлення про нинішнє становище в Європі, викладаючи їх такими, якими вони мені видаються, проти чого, сподіваюсь, ви не заперечуватимете.

Через увесь континент від Штеттіна на Балтиці до Трієста на Адріатиці на Європу опустилася залізна завіса. По той бік завіси опинилися усі столиці древніх держав Центральної і Східної Європи – Варшава, Берлін, Прага, Відень, Будапешт, Белград, Бухарест, Софія. Усі ці відомі міста і мешканці в цих районах опинилися в межах того, що я називаю сферою радянського впливу. Вплив цей проявляється у різних формах, однак уникнути його не може ніхто. Більш того, всі вони зазнають відчутного зростаючого контролю з боку Москви. Лише Афіни, столиця стародавньої та вічно прекрасної Греції, з їх безсмертною славою мають можливість визначати своє майбутнє на вільних і рівних виборах за участю британських, американських і французьких спостерігачів. Польський уряд, який знаходиться під контролем росії, заохочується нею до величезних і здебільшого несправедливих санкцій щодо Німеччини, що призведе до масових вигнань мільйонів німців у прикрих і небачених масштабах за межі Польщі. Комуністичні партії східноєвропейських держав, які завжди були вельми нечисленними, набули величезної ролі в житті своїх країн, що явно не пропорційно кількості членів партії, а тепер прагнуть встановити усюди тоталітарний контроль. Уряди в усіх цих країнах інакше як поліцейськими назвати не можна, й до сьогодні, за винятком Чехословаччини, у них немає справжньої демократії.

Туреччина і Персія дуже занепокоєні територіальними претензіями, котрі до них висувуються Москвою, і тим тиском, якого вони зазнають у зв'язку з цим. А у Берліні росіяни роблять спроби створити щось на кшталт комуністичної партії з тим, щоби вона стала правлячою в окупованій ними зоні Німеччини, і з цією метою надають спеціальні привілеї низці лівих німецьких лідерів. А між тим, після боїв у червні минулого року американські і британські війська, відповідно до досягнутих раніше угод, відійшли на захід вглиб аж до 150 миль, причому по всій лінії фронту, довжиною майже у 400 миль, тим самим віддавши цю велику територію нашим російським союзникам, хоча вона і була завойована західними арміями. І якщо нині Радянський уряд зробить спробу, всупереч бажанню Заходу, сепаратними діями створити у своїй зоні прокомуністичну Німеччину, це викличе нові та вельми серйозні проблеми в британській і американській зонах, оскільки надасть переможеним німцям можливість влаштувати торг між Радами і західними демократіями. Які би висновки не робилися з цих фактів, а усе це факти, а не мої пусті вигадки – ми бачимо сьогодні не ту демократичну Європу, за яку ми воювали. І це не та Європа, яка може стати гарантом створення міцного миру.

Повоєнний світ не може стати по-справжньому безпечним без побудови нової, єдиної Європи, жодна з націй якої не повинна почуватися виштовхнутою назавжди з європейської сім'ї народів. Причиною обох світових воєн, свідками яких ми були, як і будь-яких інших воєн у минулому, були чвари між сильними корінними європейськими народами. Двічі протягом останньої чверті століття ми бачили, як Сполучені Штати проти своїх бажань і традицій та всупереч досить зрозумілого небажання брати участь у конфліктах, були все ж утягнуті у війну непереборними силами для того, щоби забезпечити перемогу правого діла, але лише після жахливої бійні та спустошень. Двічі Сполучені Штати були змушені посилати на війну мільйони своїх молодих людей за Атлантичний океан,

де вони знаходили війну і хаос, але сьогодні війна і хаос будуть самі знаходити ту країну, де б вони хотіли панувати, в якій точці Землі вона б не була – чи там, де сонце сходить, чи там, де воно заходить, чи десь між цими точками. Ось чому ми маємо, діючи в рамках Організації Об'єднаних Націй і відповідно з її Статутом, робити все залежне від нас заради досягнення великої мети – забезпечення міцного миру в Європі. Це, на мою думку, місія виняткової важливості.

По наш бік «залізної завіси», яка поділила Європу навпіл, теж існують причини для стурбованості. Хоча серйозному зростанню впливу італійської комуністичної партії заважає той факт, що вона змушена підтримувати зазіхання комуністично налаштованого маршала Тито на колишні італійські території в районі верхньої частини Адріатичного моря, майбутнє Італії залишається невизначеним. Щодо Франції, то я не можу уявити відродження Європи без відтворення колишнього значення цієї великої сильної країни. Все своє життя в політиці я виступав за існування сильної Франції й ніколи, навіть у найважчі часи, не втрачав віри в її майбутнє. Ї сьогодні я не втрачаю цієї віри.

Однак у багатьох країнах в усьому світі далеко від кордонів росії створені комуністичні п'яті колони, що діють у цілковитій єдності і в абсолютному підпорядкуванні директивам, які вони отримують із комуністичного центру. Комуністичні партії, або п'яті колони в усіх цих країнах становлять велику і, на жаль, зростаючу небезпеку для християнської цивілізації, й винятком є лише Британська Співдружність і Сполучені Штати, де комуністичні ідеї поки що не отримали значного поширення.

Все це реальні факти, про які доводиться говорити відразу ж після великої перемоги, отриманої нами, спільно з нашими доблесними товаришами по зброї, в ім'я свободи і демократії в усьому світі. Проте якими б прикрими не видавалися нам ці факти, було б надзвичайно нерозумно і недалекоглядно з нашого боку не бачити їх і не робити з них належних висновків, поки ще не надто пізно.

Занепокоєння також викликають справи на Далекому Сході, особливо в Маньчжурії. Умови угоди, досягнутої на Ялтинській конференції, до якої я був причетним, були дуже вигідними для Радянської росії, й пояснюється це тим, що вона укладалася в той час, коли ніхто не міг знати напевно, що війна з Німеччиною не затягнеться до літа, а то й до осені 1945 року. З іншого боку, тоді усім здавалося, що війна з Японією буде тривати не менше 18 місяців після закінчення війни з Німеччиною. В Америці ви настільки добре інформовані про Далекий Схід і є такими вірними друзями Китаю, що немає потреби докладно говорити про становище там.

Я вважав себе зобов'язаним змалювати вам ту зловісну тінь, яка нависла над нашим світом – як на Заході, так і на Сході. Під час укладання Версальського договору я займав високу посаду міністра і був близьким другом пана Ллойд Джорджа, який очолював делегацію Великобританії у Версалі. Хоча я і не погоджувався багато з чим із того, що там відбувалося, в цілому Версальська зустріч справила на мене незабутнє враження. Нинішня ситуація вселяє в мене значно менше оптимізму, ніж тодішня. Ті дні були часом великих очікувань і безмежної впевненості у тому, що воєн більше не буде і що Ліга Націй зможе виріши будь-які міжнародні проблеми. Сьогодні я не маю таких надій і не відчуваю абсолютної впевненості у безхмарному майбутньому нашого змученого світу.

Водночас я жenu від себе думку, що нова війна неминуча, тим більш у недалекому майбутньому. І саме тому, що я впевнений, що наші долі все ще у наших руках і ми в змозі врятувати майбутнє. Саме тому я вважаю своїм обов'язком висловитися з цього питання, скориставшись наданою мені чудовою нагодою. Я не вірю, що Радянський Союз хоче нової війни. Швидше, вона хоче, так це побільше плодів минулої війни і можливості нескінченного нарощування своєї могутності з одночасною експансією своєї ідеології. Сьогодні, поки ще є час, наше головне завдання полягає у відвертанні нової війни та у створенні в усіх країнах необхідних умов для розвитку свободи і демократії, й вирішувати це завдання ми повинні

якнайскоріше. Наші труднощі і небезпеки не щезнуть, якщо ми заплющимо очі чи просто будемо чекати, що станеться, або будемо проводити політику нескінченних поступок і компромісів. Нам потрібна тверда і розумна політика угод і договорів на взаємоприйнятній основі, і чим довше ми будемо з цим затягувати, тим більше труднощів і небезпек у нас виникне.

З того, що я спостерігав у поведінці наших російських друзів і союзників під час війни, я виніс переконання, що більш за все вони поважають силу, і ні до чого не мають менше поваги, як до воєнної слабкості. Тому ми маємо відмовитися від доктрини рівноваги сил, або, як її ще називають, доктрини політичної рівноваги між державами, яка вже своє віджила. Ми не можемо і не повинні будувати свою політику, виходячи з мінімальної переваги, яка може спокусити будь-кого помірятися з нами силами. Якщо західні країни будуть єдині у своїй твердій відданості принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй, то вони своїм прикладом навчать цих принципів інших. Якщо ж вони будуть роз'єднанні у своїх діях або почнуть нехтувати своїм обов'язком і втратять дорогоцінний час, то нас і справді може очікувати катастрофа.

Коли свого часу я побачив небезпеку, що наближалася, і звернувся до своїх співгромадян і до усього світу із закликом зупинити її, ніхто не прислухався до моїх слів. А між тим аж до 1933 чи навіть до 1935 року Німеччину ще можна було врятувати від страшної долі, що спіткала її, і людство unikнуло б тих незчисленних бід, які обрушив на нього Гітлер. Ніколи ще у світовій історії не було війни, якої можна було б так легко unikнути, як недавньої кривавої бійні, що спустошила величезні території на земній кулі. Потрібно було лише своєчасно вжити необхідних заходів, і, я переконаний, Другої світової війни можна було запобігти, причому без єдиного пострілу, а Німеччина змогла би стати успішною і могутньою країною, яку всі поважають. Однак ніхто не вірив у небезпеку, що насувається, і поступово, одна за одною, країни світу виявилися

втягнутими у жахливий вир війни. Ми повинні не допустити повторення такої катастрофи і домогтися цього маємо сьогодні, в 1946 році, можливо тільки шляхом налагодження нормальних відносин і цілковитого взаєморозуміння з росією під егідою Організації Об'єднаних Націй. Підтримка таких відносин протягом багатьох і багатьох мирних років має забезпечуватися не тільки авторитетом ООН, але й усією могутністю США, Великобританії та інших англомовних країн і їхніх союзників. Така у загальних рисах суть моїх пропозицій, які я дозволив собі висловити моїй шановній аудиторії у своєму сьогоднішньому виступі, котрий я назвав “Мускули миру”.

Ніхто не повинен недооцінювати силу Великобританії і Британської Співдружності націй. Так, сьогодні 46 мільйонів британців на нашому острові дійсно зазнають труднощів із продовольством, яким в умовах воєнного часу вони могли забезпечити себе лише наполовину, і становище поки що не змінюється на краще; так, відбудова промисловості і відродження нашої міжнародної торгівлі після 6 років виснажливої війни дається нам нелегко і вимагає від нас ще немало зусиль, однак це не означає, що ми не зможемо пережити ці тяжкі роки злигоднів і випробувань з такою самою честю, з якою пройшли через роки війни. Не мине й півстоліття, як 70 або 80 мільйонів британців, які мешкають як на нашому маленькому острові, так і по всьому широкому світі – що не заважає їм бути єдиними у своїй відданості давнім британським традиціям, британському способу життя і справі збереження миру між народами – будуть жити у злагоді та щасті, користуючись усіма благами цивілізації. Якщо народи Великобританії і Британської Співдружності націй об'єднують свої зусилля з народом Сполучених Штатів Америки на основі тісного співробітництва в усіх галузях і сферах – і в повітрі, і на морі, і в науці, і в технології, і в культурі, – то світ забуде про той неспокійний час, коли горезвісна та нестійка рівновага сил могла провокувати деякі країни на проведення політики непомірних амбіцій і авантюризму, і людство

нарешті зможе жити в умовах повної та гарантованої безпеки. Якщо ми будемо твердо дотримуватися принципів, передбачених Статутом Організації Об'єднаних Націй, і йти вперед зі спокійною і тверезою впевненістю у своїй силі, проте не домагаючись при цьому чужих територій чи багатств і не прагнучи встановити тотальний контроль над думками наших громадян; якщо моральні та матеріальні сили британців і їхня відданість високим ідеалам будуть об'єднані з вашими у братньому союзі наших країн і народів, то перед нами відкриється широка дорога в майбутнє – і не тільки перед нами, але й перед усім людством, і не тільки протягом життя одного покоління, але й на багато століть уперед.

Промова Гарі с. Трумена на засіданні Конгресу 12 березня 1947 р.

(“Доктрина Трумена”)⁵³

Серйозність ситуації, що склалася сьогодні у світі, вимагає мого виступу перед об'єднаною сесією Конгресу. Зовнішня політика і національна безпека нашої країни перебувають під загрозою. Один аспект нинішньої ситуації, яку я пропоную зараз для вашого розгляду і винесення ухвали, стосується Греції та Туреччини. Сполучені Штати отримали від грецького Уряду прохання про фінансову і економічну допомогу. Попередні повідомлення від американської економічної місії в Греції та інформація від американського посла в цій країні, підтверджують переконання грецького Уряду, що допомога конче необхідна, щоб Греція могла залишитися вільною країною.

Я не думаю, що американські люди і Конгрес не побажають почути прохання грецького уряду. Греція не багата країна. Нестача природних ресурсів завжди змушувала грецьких людей наполегливо працювати, щоб вижити. З 1940 р. ця працелюбна, мирна країна перенесла вороже вторгнення, чотири роки жорстокої окупації і міжусобну боротьбу.

Коли війська союзників звільнили Грецію, вони побачили, що, відступаючи, німці зруйнували фактично всі залізниці і шосейні дороги, портові споруди, комунікації і торговий флот. Більше тисячі сіл були спалені. Худоба і домашня птиця майже зникли. Інфляція знищила практично всі заощадження. Внаслідок цих трагічних подій, войовнича меншість, експлуатуючи людську свідомість, спромоглася створити політичний хаос, який заважає відновленню економіки.

У Греції сьогодні немає капіталів, щоб фінансувати імпорт тих товарів, які є життєво важливими. Країна відчайдушно потребує фінансової і економічної допомоги, щоб відновити закупівлі їжі, одягу, палива і насіння, які конче необхідні для життєво важливих потреб її людей і доступні лише з-за кордону. Греція потребує допомоги, щоб імпортувати товари, необхідні для відновлення внутрішнього ринку і безпеки. Грецький уряд також попросив допомогу досвідчених американських адміністраторів, економістів і техніків, щоб фінансова та інша допомога, що надається Греції, використовувалася б ефективно у створенні стійкої і самостійної економіки і в покращанні її державної служби.

Самому існуванню грецької держави сьогодні загрожують терористичні дії декількох тисяч озброєних партизан, очолюваних комуністами, які кидають виклик владі уряду в багатьох районах країни, особливо на північному кордоні. Тим часом, грецький Уряд нездатний впоратися з ситуацією. Грецька армія мала і погано екіпірована. Вона потребує постачання і озброєння для того, щоб відновити владу уряду над всією територією Греції. Сполучені Штати зобов'язані надати Греції цю допомогу. Немає ніякої іншої країни, до якої ще може звернутися демократична Греція. Ніяка інша нація не бажає і не спроможна забезпечити необхідну підтримку демократичному грецькому уряду.

Важливо зазначити, що грецький Уряд попросив нас допомогти йому в ефективному використанні фінансової та іншої допомоги, яку ми можемо надати Греції, і в поліпшенні її державної служби. Це має найважливіше значення, оскільки ми контролюємо використання будь-яких засобів і коштів, наданих цій країні.

Немає ідеальних урядів. Одна з головних переваг демократії, проте, полягає в тому, що її недоліки завжди знаходяться на виду в усіх, і при демократичних процесах вони можуть бути виправлені. Уряд Греції не ідеальний. Однак він представляє вісімдесят п'ять відсотків членів грецького Парламенту, які були обрані на виборах минулого року. Іноземні спостерігачі, включаючи 692 американських, зійшлися в думці, що ці вибори були справедливим вираженням волевиявлення народу Греції.

Грецький Уряд працював у атмосфері хаосу і екстремізму. Він робив помилки. Надання допомоги цій країні не означає, що Сполучені Штати потурають всьому, що грецький Уряд зробив або зробить. Ми засудили у минулому, і ми засуджуємо тепер будь-які екстремістські заходи щодо інакомислячих і закликаємо до більшої терпимості.

Сусід Греції, Туреччина, також заслуговує нашої уваги. Майбутнє Туреччини, як незалежної і економічно значущої країни, не менш важливе для демократичного світу, ніж майбутнє Греції. Ситуація, в якій Туреччина опинилася сьогодні, значно відрізняється від ситуації в Греції. Туреччину обійшли стороною ті біди, які були в сусідній країні. І протягом війни Сполучені Штати і Великобританія надавали Туреччині матеріальну допомогу.

Проте зараз Туреччина потребує нашої підтримки, щоб здійснити необхідну модернізацію для збереження її територіальної цілісності. Британський уряд повідомив нас, що через його власні труднощі він більше не може надавати фінансову і економічну допомогу Туреччині. Як і у випадку з Грецією, ми виявились єдиною країною, яка спроможна надати цю допомогу. Одна з головних цілей зовнішньої політики Сполучених Штатів – створення необхідних умов, в яких ми та інші народи світу будемо в змозі захистити спосіб життя людей, вільний від будь-якого примусу. Це було вирішальною причиною війни з Німеччиною і Японією. Наша перемога була отримана над країнами, які прагнули нав'язати свою волю і свій спосіб життя іншим націям.

Щоб гарантувати мирний розвиток народів, вільних від примусу, Сполучені Штати взяли участь у створенні Організації Об'єднаних Націй. Організація Об'єднаних Націй була створена з метою забезпечення свободи і незалежності всіх її членів. Ми повинні підтримувати вільні нації, їх демократичні установи і їх національну цілісність проти агресивних зазіхань з боку тоталітарних режимів, що підривають мир у всьому світі шляхом прямої або непрямой агресії, і, отже, і безпеку Сполучених Штатів.

Народам багатьох країн світу нещодавно нав'язали тоталітарні режими всупереч їх бажанню. Уряд Сполучених Штатів часто протестував проти політики примусу і залякування, в порушення Ялтинської угоди, в Польщі, Румунії та Болгарії. Я повинен також заявити, що в багатьох інших країнах були схожі події.

Зараз майже кожна нація у світі повинна вибрати між альтернативними способами життя. Вибір надто часто далеко не вільний. Один спосіб життя заснований на волі більшості і відрізняється вільними демократичними установами, вільними виборами, гарантіями свободи особи, свободи слова і релігії і свободи від політичного утиску. Другий спосіб життя заснований на бажанні меншості, насильно накладеного на більшість. Він відрізняється терором і гнобленням, керованою пресою і придушенням особистих свобод.

Я вважаю, що Сполучені Штати повинні підтримувати вільні народи, які чинять опір агресії озброєної меншості або зовнішньому тиску. Я вважаю, що ми повинні допомогти у звільненні народів, щоб вони самі могли вирішувати свою власну долю. Я вважаю, що наша допомога повинна бути передусім економічною і фінансовою, що приведе до економічної стабільності і таким чином справить свій вплив на політичні процеси.

Світ не стоїть на місці і статус-кво не непорушний. Однак ми не можемо дозволити зміни в рівновазі сил у порушення Статуту Організації Об'єднаних Націй такими методами, як примус або агресія.

Необхідно поглянути на карту, щоб зрозуміти, що виживання і цілісність грецької нації мають серйозне значення у значно ширшій перспективі. Якби Греція підпала під контроль озброєної меншості, цей ефект міг би поширитися на її сусіда – Туреччину. Безладдя і анархія могли б розповсюдитися по всьому Близькому Сходу. Крім того, зникнення Греції як незалежної держави справило б великий вплив на вільні країни Європи, що відновлюються після війни. Це буде справжньою трагедією, якщо ці країни, які так довго боролися за свою свободу, втратили б її. Крах вільних установ і втрата незалежності було б катастрофічним не тільки для них, але і для всього світу. Якщо ми виявимося не в змозі допомогти Греції і Туреччині в цю фатальну годину, то це матиме далекосяжні наслідки як для Заходу, так і для Сходу.

Ми повинні здійснити безпосередні і рішучі дії. Тому я прошу, щоб Конгрес надав для допомоги Греції і Туреччині 400 мільйонів доларів протягом періоду, що закінчується 30 червня 1948 року. Окрім цих грошей, було б добре, щоб Конгрес дозволив відправку американського цивільного і військового персоналу до Греції і Туреччини на прохання цих країн, щоб допомогти в задачах державної модернізації і заради нагляду за використанням фінансової і матеріальної допомоги.

Сполучені Штати вклали 341 мільярд доларів у перемогу в Другій світовій війни. Це – інвестиції у світову свободу і мир у всьому світі. Допомога, яку я прошу для Греції і Туреччини, складає дещо більше ніж одну десяту частину відсотка цих інвестицій. Це – лише здоровий глузд, що ми повинні зберегти свої інвестиції і упевнитися, що все це не було марним. Насіння тоталітарних режимів розносяться і проростають у злому ґрунті бідності і боротьби. Вони досягають свого абсолютного зростання, коли надія людей на краще життя вмирає.

Ми повинні підтримати цю надію. Вільні народи світу звертаються до нас з проханням про підтримку їх свободи. Якщо ми коливаємося в нашому лідерстві, ми можемо піддати небезпеці мир у всьому світі. І, звичайно, ми піддамо небезпеці добробут нашої нації.

Велика відповідальність покладена на нас останніми подіями. І я впевнений, що Конгрес не відмовиться від цієї відповідальності.

NATO Treaty; April 4, 1949 ⁵⁴

Washington DC, 4th April 1949

The Parties to this Treaty reaffirm their faith in the purposes and principles of the Charter of the United Nations and their desire to live in peace with all peoples and all governments.

They are determined to safeguard the freedom, common heritage and civilisation of their peoples, founded on the principles of democracy, individual liberty and the rule of law.

They seek to promote stability and well-being in the North Atlantic area.

They are resolved to unite their efforts for collective defence and for the preservation of peace and security.

They therefore agree to this North Atlantic Treaty:

ARTICLE 1

The Parties undertake, as set forth in the Charter of the United Nations, to settle any international dispute in which they may be involved by peaceful means in such a manner that international peace and security and justice are not endangered, and to refrain in their international relations from the threat or use of force in any manner inconsistent with the purposes of the United Nations.

ARTICLE 2

The Parties will contribute toward the further development of peaceful and friendly international relations by strengthening their free institutions, by bringing about a better understanding of the principles upon which these institutions are founded, and by promoting conditions of stability and well-being. They will seek to eliminate conflict in their international economic policies and will encourage economic collaboration between any or all of them.

ARTICLE 3

In order more effectively to achieve the objectives of this Treaty, the Parties, separately and jointly, by means of continuous and effective self-help and mutual aid, will maintain and develop their individual and collective capacity to resist armed attack.

ARTICLE 4

The Parties will consult together whenever, in the opinion of any of them, the territorial integrity, political independence or security of any of the Parties is threatened.

ARTICLE 5

The Parties agree that an armed attack against one or more of them in Europe or North America shall be considered an attack against them all, and consequently they agree that, if such an armed attack occurs, each of them, in exercise of the right of individual or collective selfdefence recognised by Article 51 of the Charter of the United Nations, will assist the Party or Parties so attacked by taking forthwith, individually, and in concert with the other Parties, such action as it deems necessary, including the use of armed force, to restore and maintain the security of the North Atlantic area.

Any such armed attack and all measures taken as a result thereof shall immediately be reported to the Security Council. Such measures shall be terminated when the Security Council has taken the measures necessary to restore and maintain international peace and security.

ARTICLE 6

For the purpose of Article 5, an armed attack on one or more of the Parties is deemed to include an armed attack:

- on the territory of any of the Parties in Europe or North America, on the Algerian Departments of France, on the territory of Turkey or on the islands under the jurisdiction of any of the Parties in the North Atlantic area north of the Tropic of Cancer;

– on the forces, vessels, or aircraft of any of the Parties, when in or over these territories or any area in Europe in which occupation forces of any of the Parties were stationed on the date when the Treaty entered into force or the Mediterranean Sea or the North Atlantic area north of the Tropic of Cancer.

ARTICLE 7

The Treaty does not effect, and shall not be interpreted as affecting, in any way the rights and obligations under the Charter of the Parties which are members of the United Nations, or the primary responsibility of the Security Council for the maintenance of international peace and security.

ARTICLE 8

Each Party declares that none of the international engagements now in force between it and any other of the Parties or any third State is in conflict with the provisions of this Treaty, and undertakes not to enter into any international engagement in conflict with this Treaty.

ARTICLE 9

The Parties hereby establish a Council, on which each of them shall be represented to consider matters concerning the implementation of this Treaty. The Council shall be so organised as to be able to meet promptly at any time. The Council shall set up such subsidiary bodies as may be necessary; in particular it shall establish immediately a defence committee which shall recommend measures for the implementation of Articles 3 and 5.

ARTICLE 10

The Parties may, by unanimous agreement, invite any other European State in a position to further the principles of this Treaty and to contribute to the security of the North Atlantic area to accede to this Treaty. Any State so invited may become a party to the Treaty by depositing its instrument of accession with the Government of the United States of America. The Government of the United States of America will inform each of the Parties of the deposit of each such instrument of accession.

ARTICLE 11

This Treaty shall be ratified and its provisions carried out by the Parties in accordance with their respective constitutional processes. The instruments of ratification shall be deposited as soon as possible with the Government of the United States of America, which will notify all the other signatories of each deposit. The Treaty shall enter into force between the States which have ratified it as soon as the ratification of the majority of the signatories, including the ratifications of Belgium, Canada, France, Luxembourg, the Netherlands, the United Kingdom and the United States, have been deposited and shall come into effect with respect to other States on the date of the deposit of their ratifications.

ARTICLE 12

After the Treaty has been in force for ten years, or at any time thereafter, the Parties shall, if any of them so requests, consult together for the purpose of reviewing the Treaty, having regard for the factors then affecting peace and security in the North Atlantic area including the development of universal as well as regional arrangements under the Charter of the United Nations for the maintenance of international peace and security.

ARTICLE 13

After the Treaty has been in force for twenty years, any Party may cease to be a Party one year after its notice of denunciation has been given to the Government of the United States of America, which will inform the Governments of the other Parties of the deposit of each notice of denunciation.

ARTICLE 14

This Treaty, of which the English and French texts are equally authentic, shall be deposited in the archives of the Government of the United States of America. Duly certified copies will be transmitted by that government to the governments of the other signatories.

Варшавський договір
(Договір про дружбу, співпрацю і взаємну допомогу
між Народною Республікою Албанією,
Народною Республікою Болгарією, Угорською Народною Республікою,
Німецькою Демократичною Республікою,
Польською Народною Республікою,
Румунською Народною Республікою,
Союзом Радянських Соціалістичних Республік
і Чехословацькою Республікою, Варшава, 14 травня 1955 р.)⁵⁵

Договірні Сторони

Знову підтверджуючи своє прагнення до створення системи колективної безпеки в Європі, яка базується на участі в ній усіх європейських держав, незалежно від їх суспільного і державного устрою, що дозволило б об'єднати їх зусилля на користь забезпечення миру в Європі.

Ураховуючи водночас становище, яке утворилося в Європі в результаті ратифікації паризьких угод, які передбачають утворення нового військового угруповання у вигляді “західноєвропейського союзу” за участі демілітаризованої Західної Німеччини і з включенням її до Північноатлантичного блоку, що посилює небезпеку нової війни і створює загрозу національній безпеці миролюбних держав.

Будучи переконані в тому, що в цих умовах миролюбні держави Європи повинні вжити необхідних заходів для забезпечення своєї безпеки і на користь підтримки миру в Європі.

Керуючись цілями і принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй, на користь подальшого зміцнення і розвитку дружби, співпраці та взаємної допомоги відповідно до принципів поваги до незалежності і суверенітету держав, а також невтручання в їх внутрішні справи.

Вирішили укласти цей Договір про дружбу, співпрацю і взаємну допомогу і призначили своїми уповноваженими: (прізвища уповноважених) які, представивши свої повноваження, знайдені в належній формі й повному порядку, згодилися про нижченаведене.

Стаття 1

Договірні Сторони зобов'язуються відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй утримуватися у своїх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування і вирішувати свої міжнародні суперечки мирними засобами так, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир і безпеку.

Стаття 2

Договірні Сторони заявляють про свою готовність брати участь у дусі щирої співпраці в усіх міжнародних діях, що мають на меті забезпечення міжнародного миру і безпеки, і повністю віддаватимуть свої сили здійсненню цих цілей.

При цьому Договірні Сторони добиватимуться ухвалення, за погодженням з іншими державами, які побажають співробітничати в цій справі, ефективних заходів до загального скорочення озброєнь і заборони атомного, водневого та інших видів зброї масового знищення.

Стаття 3

Договірні Сторони консультуватимуться між собою з усіх важливих міжнародних питань, що зачіпають їхні загальні інтереси, керуючись інтересами зміцнення міжнародного миру і безпеки.

Вони невідкладно консультуватимуться між собою всякий раз, коли, на думку будь-якої з них, виникне загроза озброєного нападу на одну або декілька держав – учасниць Договору, на користь забезпечення спільної оборони і підтримки миру і безпеки.

Стаття 4

У разі озброєного нападу в Європі на одну або декілька держав – учасниць Договору з боку якої-небудь держави або групи держав, кожна держава – учасник Договору в порядку здійснення права на індивідуальну або колективну самооборону, відповідно до статті 51 Статуту Організації

Об'єднаних Націй, надасть державі або державам, які були піддані такому нападу, негайну допомогу, індивідуально і за угодою з іншими державами – учасниками Договору, всіма засобами, які представляються необхідними, включаючи застосування збройної сили. Держави – учасниці Договору негайно консультуватимуться щодо спільних заходів, які необхідно здійснити з метою відновлення і підтримки міжнародного миру і безпеки.

Про заходи, здійснені на підставі цієї статті, буде повідомлено Раду Безпеки відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй. Ці заходи будуть припинені, як тільки Рада Безпеки вживе заходів, необхідних для відновлення і підтримки міжнародного миру і безпеки.

Стаття 5

Договірні Сторони погодилися про створення Об'єднаного Командування їх озброєними силами, які будуть виділені за угодою між Сторонами у розпорядження цього Командування, діючого на основі спільно встановлених принципів. Вони вживатимуть також інших злагоджених заходів, необхідних для зміцнення їх обороноздатності, з тим, щоб захистити мирну працю їх народів, гарантувати недоторканність їх кордонів і територій та забезпечити захист від можливої агресії.

Стаття 6

З метою здійснення консультацій між державами – учасниками Договору, що передбачаються цим Договором, і для розгляду питань, які виникають у зв'язку зі здійсненням цього Договору, створюється Політичний Консультативний Комітет, в якому кожна держава – учасниця Договору буде представлена членом Уряду або іншим спеціально призначеним представником.

Комітет може створювати допоміжні органи, які виявляться необхідними.

Стаття 7

Договірні Сторони зобов'язалися не брати участі в будь-яких коаліціях або союзах і не укладати ніяких угод, цілі яких суперечать цілям цього Договору.

Договірні Сторони заявляють, що їх зобов'язання за чинними міжнародними договорами не знаходяться в суперечності з положеннями цього Договору.

Стаття 8

Договірні Сторони заявляють, що вони діятимуть у дусі дружби і співпраці з метою подальшого розвитку і зміцнення економічних і культурних зв'язків між ними, згідно з принципами взаємної пошани їх незалежності і суверенітету і невтручання в їх внутрішні справи.

Стаття 9

Цей Договір відкритий для приєднання інших держав, незалежно від їх суспільного і державного устрою, які висловлять готовність шляхом участі в цьому Договорі сприяти об'єднанню зусиль миролюбних держав з метою забезпечення миру і безпеки народів. Таке приєднання набуде чинності з відома держав – учасниць Договору після передачі на зберігання Уряду Польської Народної Республіки документа про приєднання.

Стаття 10

Цей Договір підлягає ратифікації і ратифікаційні грамоти будуть передані на зберігання Уряду Польської Народної Республіки.

Договір набуде чинності в день передачі на зберігання останньої ратифікаційної грамоти. Уряд Польської Народної Республіки інформуватиме інші держави – учасниці Договору про передачу на зберігання кожної ратифікаційної грамоти.

Стаття 11

Цей Договір залишиться в силі протягом двадцяти років. Для Договірних Сторін, які за рік до закінчення цього терміну не передадуть Уряду Польської Народної Республіки заяви про денонсацію Договору, він залишатиметься в силі протягом наступних десяти років.

У разі створення в Європі системи колективної безпеки і укладення з цією метою Загальноєвропейського Договору про колективну безпеку, до чого неухильно прагнутимуть Договірні Сторони, цей Договір втратить свою силу з дня вступу в дію Загальноєвропейського Договору.

Складено у Варшаві чотирнадцятого травня 1955 року в одному примірнику російською, польською, чеською та німецькою мовами, причому всі тексти мають однакову силу. Завірені копії цього Договору будуть направлені Урядом Польської Народної Республіки всім іншим учасникам Договору.

На підтвердження чого уповноважені підписали цей Договір і приклали до нього печатки.

(Підписи)

Ратифікований Президією Верховної Ради СРСР 25 травня 1955 року.

Ратифікаційна грамота СРСР депонована Уряду Польської Народної Республіки 1 червня 1955 року.

Договір набув чинності 4 червня 1955 року.

Промова Президента США Рональда Рейгана 16 лютого 1985 р.

(“Доктрина Рейгана”)⁵⁶

Співвітчизники – американці!

Однією з найбільш надихаючих подій останніх років є те, що рух, спрямований проти комунізму, за свободу, охопив увесь світ. У Радянському Союзі і у Східній Європі ми бачимо дисидентів, у Польщі – рух “Солідарність”. Ми бачимо борців за свободу в Афганістані, Ефіопії, Камбоджі та Анголі. Ці відважні чоловіки і жінки борються за відміну ганебної доктрини Брежнєва, яка підтверджує, що з падінням країни в темряву комуністичної тиранії, їй вже ніколи не вдасться побачити знову світло свободи.

Ніде ми не мали нагоди так наочно переконатися в цьому, як в Нікарагуа, чий сандиністський уряд являє собою марксистсько-ленінську кліку, яка уразила серця волелюбних співвітчизників, нав’язавши їм

жорстоку диктатуру невдовзі після встановлення контролю над країною в 1979 р. Виступаючи як сателіт Радянського Союзу і Куби, сандиністи швидко взяли за придушення внутрішнього інакомислення, змусили замовкнути вільну пресу, почали переслідувати церкву і профспілки та порушили свою обіцянку про проведення вільних виборів. А зараз вони експортують наркотики, щоб отруїти нашу молодь, і об'єднують зусилля з терористами в Ірані, Лівії, з “Червоними бригадами” і Фронтом національного визволення Палестини. Сандиністи є не демократами, а комуністами, які прагнуть не свободи, а влади, є не творцями миролюбної держави, а будівниками фортеці Нікарагуа, що мають намір експортувати комунізм за межі своїх кордонів.

Істинні герої нікарагуанської боротьби – не комуністи, а революційно налаштовані поборники свободи – переконалися в тому, що їх революція виявилася зрадженою, і взяли за зброю, піднявши її проти зрадників. Ці чоловіки і жінки є сьогодні борцями за демократію, борцями опору, яких деякі називають «контрас». Ми називаємо їх борцями за свободу.

Сандиністська пропаганда називає їх найманцями і національними гвардійцями диктатора Сомоси, проте це брехня. Борців за свободу очолюють ті люди, які виступали проти Сомоси, а їх солдатами є селяни, фермери, крамарі і студенти – народ Нікарагуа. Ці відважні чоловіки і жінки заслуговують нашої допомоги. Вони не просять допомогти їм військами, а прохають надати їм лише технічну і фінансову підтримку, а також продовольчу допомогу. Ми не можемо обернутися до них спиною саме тоді, коли вони зазнають нестатків; такий вчинок з нашого боку означатиме зраду багатовікової відданості справі підтримки тих, хто бореться за свободу. Це не лише законно, але і цілковито узгоджується з нашою історією.

У ході нашої історії ми неодноразово допомагали всім у світі, хто боровся за свободу, демократію, незалежність і звільнення від тиранії. В ХІХ ст. ми підтримували Симона Болівара, Великого Визволителя. Ми

підтримували польських патріотів, французький Опір та інших борців за свободу. Ми добре пам'ятаємо, як інші країни, так само як Франція, пришли до нас із допомогою під час нашої власної революції. Повертатися до когось спиною не в американській традиції. І, на щастя для нас, ті, хто любив свободу двісті років тому, не відвернулися від нас.

Більшість із нас знає про героїзм Лафайєта, який волів стати братом тих, хто бився за американську незалежність у лавах Континентальної армії. Він вчинив більше, ніж просто брав участь в битвах. Він відправився у Францію і попросив у свого уряду фінансової допомоги для американських повстанців. І він повернувся до генерала Вашингтона з обіцянкою, що Франція надасть нам допомогу, включаючи великий контингент військ для підтримки в останній вирішальній кампанії. Саме ці французькі війська і сам Лафайєт допомогли завдати поразки генералу Корнуоллісу і забезпечити капітуляцію англійських військ під Йорктауном.

Америка могла б ніколи не народитися без допомоги і підтримки волелюбних народів Європи, без Лафайєта, фон Штойбена і Костюшка. І Америка цього не забула. Через більш ніж століття після нашої революції американські солдати попрямували у Францію, щоб допомогти їм чинити опір в роки Першої світової війни. І вони сказали слова, які житимуть вічно в історії: “Лафайєт, ми тут”. Це не оповідання з якогось романтичного минулого. Так будувалася демократія, коли одна країна, один народ допомагав іншому під час найбільшої небезпеки. А сьогодні вільні народи Сальвадору, Гондурасу і Нікарагуа просять допомоги. В Нікарагуа є понад 15 тисяч борців за свободу, що б'ються за звільнення і демократію і допомагають Сальвадору в запобіганні підривної діяльності. Вони борються за те, щоб покінчити із тиранією та з її єдиним неминучим результатом – жорстокістю. Вони наші брати. Як ми можемо їх ігнорувати? Як ми можемо відмовити їм в допомозі, коли ми знаємо, що в кінцевому підсумку їх боротьба є і нашою боротьбою? Ми повинні пам'ятати: якщо сандіністи не будуть зараз зупинені, вони спробують, як і обіцяли, поширити комунізм в Сальвадорі, Коста-Ріці, Гондурасі – всюди.

Борці за свободу чинять тиск на сандиністів, щоб ті відмовилися від своїх методів і діяли не як комуністичні маріонетки, а як мирні демократи. Ми зобов'язані їм допомогти. Конгрес повинен зрозуміти, що американський народ підтримує боротьбу за свободу в Центральній Америці. Ми можемо врятувати їх, як ми вже колись їх врятували, лише якщо ми почнемо діяти, причому негайно.

До наступного тижня. Спасибі за те, що слухали мене, і нехай благословить вас Господь.

ЗАВДАННЯ

1. Визначте основи концепції та причинно-наслідкові зв'язки біполярного устрою світової політики.
2. Дослідіть вплив системи міжнародних відносин другої половини XX століття на сьогодні.
3. Надайте характеристику відносин між СРСР та США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія міжнародних відносин : підручник / І. В. Алексеєнко, А. Х. Маргулов, І. А. Єремєєва, М. В. Несправа. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 228 с.
2. Булик М. В. Історія міжнародних відносин у давні часи : навч. посібник / Булик М. В. Маріуполь : МДУ, 2017. 274 с.
3. Документи та матеріали з історії міжнародних відносин періоду “холодної війни” / укл. : О. І. Сич, А. В. Мінаєв. Чернівці : Рута, 2008. 48 с.
4. Єремєєва І. А. Теорії цивілізацій та міжнародні конфлікти / Єремєєва І. А. Дніпро : ДДУВС, 2021. 154 с.
5. Єремєєва І. А. Теорія міжнародних відносин : підруч. / Єремєєва І. А. Дніпро : ДДУВС, 2023. 140 с.
6. Зінченко А. Історія дипломатії від давнини до нового часу. К., 2005.
7. Історія західноєвропейського середньовіччя. Хрестоматія / навч. посібник / упоряд. М. О. Рудь. Київ : Либідь, 2005. 605 с.
8. Історія міжнародного права: хрестоматія-практикум для студентів напряму підготовки 6.030202 “Міжнародне право” / О. А. Гавриленко, Л. В. Новікова, Т. Л. Сироїд. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 676 с.
9. Історія середніх віків. Практикум. Частина І : навчальний посібник / В. В. Гордієнко, Г. М. Гордієнко, І. І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр “Візаві”, 2013. 576 с.
10. Історія Стародавнього Сходу. Хрестоматія. Посібник для студентів історичного факультету / підг. О. І. Шама. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2014. 409 с.
11. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>
12. Napoleon and Empire official document. URL: <https://www.napoleon-empire.org/en/official-documents.php>
13. Perseus Digital Librari. URL: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper>
14. Yale law school. The Avalon projekt. URL: <https://avalon.law.yale.edu/default.asp>
15. Internet Archive. URL: <https://archive.org>

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Укладачі: А. Маргулов, І. Єремєєва

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Хрестоматія-практикум

Навчально-методичний посібник

Редактори: Т. П. Дерев'янка, О. О. Смирнова
Комп'ютерна верстка: О. О. Смирнова

Підписано до друку 14.05.2026. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум.-друк. арк. 15,31. Облік.-вид. арк. 13,61. Тираж 100 прим.
Замовлення № 23.

Дніпро: Університет митної справи та фінансів (свідоцтво про
видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.)
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського 2/4.